

Europeiska unionens officiella tidning

C 237

Svensk utgåva

Meddelanden och upplysningar

sextiofjärde årgången

18 juni 2021

Innehållsförteckning

IV *Upplysningar*

UPPLYSNINGAR FRÅN EUROPEISKA UNIONENS INSTITUTIONER, BYRÅER OCH ORGAN

Europeiska kommissionen

2021/C 237/01

Socialt ansvarsfull upphandling – En handledning till sociala hänsyn i offentlig upphandling – andra upplagan 1

SV

IV

(Upplysningar)

UPPLYSNINGAR FRÅN EUROPEISKA UNIONENS INSTITUTIONER, BYRÅER
OCH ORGAN

EUROPEISKA KOMMISSIONEN

**Socialt ansvarsfull upphandling – En handledning till sociala hänsyn i offentlig upphandling – andra
upplagan**

(2021/C 237/01)

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	<i>Sidan</i>
Inledning	4
Kapitel 1 – Definition av samt syfte och fördelar med socialt ansvarsfull offentlig upphandling	4
1.1 Socialt ansvarsfull offentlig upphandling och hur den definieras	4
1.2 Att fastställa och tillämpa sociala mål vid offentlig upphandling	6
1.3 Syfte och fördelar med socialt ansvarsfull offentlig upphandling	9
1.4 Kopplingar till de politiska åtgärderna och lagstiftningen i EU och internationellt	11
Kapitel 2 – En organisationsstrategi för sociala inköp	16
2.1 Att sätta upp socialt ansvarsfull offentlig upphandling på dagordningen	16
2.2 Definiera mål	17
2.3 Samråd med intressenter	17
2.4 Utvärdera risker, prioritera kontrakt och sätta upp mål	20
2.5 Integrera socialt ansvarsfull offentlig upphandling i upphandlingsförfaranden och upphandlingsstrategier	22
2.6 Övervaka och granska framstegen	23
Kapitel 3 – Identifiering av behov och planering av upphandling	25
3.1 Behovsbedömningens roll i socialt ansvarsfull offentlig upphandling	25
3.2 Marknadsdialog	27
3.3 Vilken sorts kontrakt?	31
3.4 Val av förfarande	33
3.5 Definiera och ifrågasätta specifikationer	35
3.6 Använda frivilliga fält i standardformulären	35
Kapitel 4 – Upphandlingsförfarandet	36
4.1 Definiera kontraktsföremålet och fastställa relevanta regler	36
4.2 Det enklare systemet	38
4.3 Reservationer	41

4.4	Tekniska specifikationer	43
4.5	Efterlevnad av social- och arbetsmarknadslagstiftningen samt kollektivavtalen	46
4.6	Uteslutnings- och urvalskriterier	48
4.7	Tilldelningskriterier	51
4.8	Utvärdera anbud och kontrollera åtaganden	54
4.9	Onormalt låga anbud	57
Kapitel 5 –	Att fastställa och genomdriva kontraktsvillkoren	58
5.1	Förverkliga åtagandena om socialt ansvarsfull offentlig upphandling	58
5.2	Villkor för fullgörande av kontraktet	59
5.3	Ingå sociala utfallskontrakt	63
5.4	Övervaka efterlevnaden	64
5.5	Använda underleverantörer	65
5.6	Hur man hanterar problem	67
5.7	Dra lärdom inför framtida kontrakt	68

Den andra upplagan av handledningen har sammanställts under kontrakt nr SI2.801176 – 728/PP/GRO/SME/18/D/021a mellan Europeiska kommissionen och ICLEI – Internationella rådet för lokala miljöinitiativ, med medverkan av Public Procurement Analysis (PPA).

Varken Europeiska kommissionen eller någon annan part som verkar i kommissionens namn ska hållas ansvarig för hur informationen i denna handledning används.

Viktig anmärkning

Denna handledning är avsedd att hjälpa offentliga upphandlare och främja god praxis. Det är ett icke-bindande dokument som inte påverkar de rättigheter och skyldigheter som fastställs i EU-lagstiftningen. Det är beroende av utvecklingen av upphandlingsförfaranden och rättspraxis från Europeiska unionens domstol, som fortsatt är det enda organ som har behörighet att auktoritativt tolka unionsrätten.

De begrepp, idéer och lösningar som föreslås i detta dokument påverkar inte den nationella lagstiftningen och kan behöva anpassas för att ta hänsyn till den nationella rättsliga ramen.

Även om informationen i denna handledning har kontrollerats noggrant godtar Europeiska kommissionen inget ansvar för de specifika fall som nämns i den.

Mer information om Europeiska unionen finns på internet (<http://europa.eu>).

INLEDNING

Socialt ansvarsfull offentlig upphandling handlar om att uppnå positiva sociala resultat i offentliga upphandlingskontrakt. Upphandling påverkar ett stort antal personer: användare av offentliga tjänster, personer som sysslar med produktion och leverans eller personal vid den organisation som gör inköpet. Utöver de personer som påverkas direkt kan socialt ansvarsfull offentlig upphandling påverka den bredare marknaden både på efterfråge- och utbudssidan.

Genom att göra kloka inköp kan offentliga upphandlare främja sysselsättningsmöjligheter, kompetensutveckling för och omskolning av arbetskraften, anständiga arbetsvillkor, social inkludering, jämställdhet och icke-diskriminering, tillgänglighet, universell design och etisk handel, och försöka uppnå en mer omfattande överensstämmelse med de sociala normerna. För vissa produkter, byggentreprenader och tjänster kan effekten vara särskilt stor, eftersom offentliga inköpare utgör en stor andel av marknaden inom sektorer såsom bygg- och anläggningsverksamhet, hälso- och sjukvård samt transport.

För att ta itu med samhällsutmaningar måste de offentliga myndigheterna öka ansträngningarna för att nå resultat när det gäller samtliga hållbarhetsaspekter (sociala/etiska, miljömässiga och ekonomiska). Offentliga upphandlare är stora investerare i Europa och spenderar för närvarande över 14 procent av EU:s bruttonationalprodukt. Genom att använda sin köpkraft för att välja varor och tjänster som ger positiva sociala resultat kan de i hög grad bidra till en hållbar utveckling. Denna handledning ger dem stöd när det gäller att täcka den sociala dimensionen av en hållbar offentlig upphandling.

Den pågående covid-19-pandemin kommer sannolikt att påverka sysselsättningen, öka ojämlikheten, öka arbetstagarnas otrygghet och försämra arbetstagarnas arbetsvillkor globalt, sätta ytterligare press på tillhandahållandet av vissa tjänster till individen och ha en inverkan på mindre företag. I sina återhämtningsstrategier måste EU:s medlemsstater förbättra den sociala inkluderingen och rättvisan genom utbildning och kompetens, sysselsättning samt social och territoriell sammanhållning, och se till att de gröna och digitala övergångarna skapar arbetstillfällen, hållbar tillväxt och socioekonomisk motståndskraft. Socialt ansvarsfulla inköpsmetoder är ett kraftfullt instrument i den verktygslåda som EU:s nationella förvaltningar har till sitt förfogande för att nå dessa mål.

Syftet med detta dokument är att öka de offentliga upphandlarnas medvetenhet om de potentiella fördelarna med socialt ansvarsfull offentlig upphandling, och att konkret förklara de möjligheter som EU:s rättsliga ram erbjuder. Vid utarbetandet av denna handledning rådfrågade kommissionen ett stort antal offentliga upphandlare för att fastställa vad som utgör god praxis och hitta exempel på vad som kan uppnås. Dessa exempel presenteras genom hela texten.

Denna handledning har tagits fram med offentliga upphandlare i åtanke, men med hopp om att den också inspirerar andra som sysslar med upphandling, oavsett om de är leverantörer eller tjänsteleverantörer, privata upphandlare, aktörer inom den sociala ekonomin inklusive sociala företag, eller icke-statliga organisationer.

I kapitlen i denna handledning diskuteras alla aspekter av upphandlingsförfarandet utöver själva anbuds-förfarandet. Här redogörs för hur man under hela processen kan göra sociala överväganden och många exempel ges på offentliga upphandlarnas faktiska praxis från hela EU. I kapitlen 2–5 följs de flesta avsnitten av en förteckning över exempel på "god praxis". Syftet med dessa förteckningar är att ytterligare underlätta förståelsen av texten genom att konkret sammanfatta de väsentliga punkter som behandlas i varje avsnitt och vad offentliga upphandlare kan göra i praktiken om de vill ha ett socialt ansvarsfullt förhållningssätt till upphandlingsprocessen.

KAPITEL 1

Definition av samt syfte och fördelar med socialt ansvarsfull offentlig upphandling

1.1 Socialt ansvarsfull offentlig upphandling och hur den definieras

Syftet med socialt ansvarsfull offentlig upphandling är att åtgärda den inverkan som de varor, tjänster och byggentreprenader som köps in av den offentliga sektorn har på samhället. Socialt ansvarsfull offentlig upphandling beaktar att offentliga upphandlare inte bara är intresserade av att köpa till lägsta pris eller få bästa valuta för pengarna, utan också av att se till att upphandlingen ger sociala fördelar⁽¹⁾ och förhindrar eller minskar de negativa sociala konsekvenserna under avtalets fullgörande. Som offentlig upphandlare kan du ha sociala mål i åtanke under hela upphandlingsförfarandet, förutsatt att dessa är icke-diskriminerande och

⁽¹⁾ Inklusive fullgörandet av de skyldigheter och principer som fastställs i fördraget och i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, såsom jämlikhet inför lagen och icke-diskriminering.

kopplade till kontraktsföremålet ⁽²⁾. I Europeiska unionen måste socialt ansvarsfull offentlig upphandling genomföras i enlighet med 2014 års direktiv om offentlig upphandling ⁽³⁾, med principerna i EU-fördraget ⁽⁴⁾ och stadgan om de grundläggande rättigheterna samt med internationella avtal, såsom WTO:s avtal om offentlig upphandling (GPA), bilaterala frihandelsavtal med upphandlingskapitel ⁽⁵⁾ och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (*konventionen*) ⁽⁶⁾.

Socialt ansvarsfull offentlig upphandling kan vara ett kraftfullt verktyg både för att främja hållbar utveckling och för att uppnå internationella, nationella, regionala eller lokala sociala mål. I denna typ av offentlig upphandling betraktas offentlig upphandling som ett strategiskt instrument som leder till en effektiv och hållbar användning av offentliga medel. Sociala överväganden kan kombineras med gröna ⁽⁷⁾ och cirkulära ⁽⁸⁾ kriterier samt upphandling av innovation ⁽⁹⁾ i en mer övergripande strategi för hållbarhet inom offentlig upphandling ⁽¹⁰⁾. Att förbättra yrkeskunnigheten hos och stödet till offentliga upphandlare kan i hög grad underlätta en framgångsrik användning av sociala överväganden och deras integrering med andra aspekter som rör hållbarhet och kvalitet ⁽¹¹⁾.

En socialt ansvarsfull offentlig upphandling hjälper offentliga myndigheter att tillhandahålla tjänster och produkter av god kvalitet till sina samhällen så att de kan uppnå ytterligare sociala och etiska fördelar även när budgetarna är begränsade, och kan därför bidra till att motverka de negativa effekterna av covid-19-krisen. Återhämtningen från pandemin kommer att kräva att EU:s offentliga myndigheter använder alla tillgängliga verktyg och instrument för att åtgärda negativa socioekonomiska effekter. De aldrig tidigare skådade ekonomiska resurser som kommer att finnas tillgängliga inom ramen för faciliteten för återhämtning och resiliens kommer ofta att användas genom offentlig upphandling. Det är därför ytterst viktigt att de offentliga upphandlarna fullt ut kan utnyttja flexibiliteten i reglerna för offentlig upphandling för att se till att dessa medel används för att uppnå den mest positiva sociala och ekonomiska inverkan på deras samhällen. För att maximera den återhämtningseffekt dessa medel kan ge är det av avgörande betydelse att man frångår en lägsta prislogik och inför överväganden som rör social inkludering, jämlikhet, rättvis och inkluderande sysselsättning och etiska resurser.

⁽²⁾ Detta grundläggande krav för socialt ansvarsfull offentlig upphandling förklaras i avsnitt 4.1, och särskilda exempel finns på många ställen i handledningen.

⁽³⁾ Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/23/EU av den 26 februari 2014 om tilldelning av koncessioner (EUT L 94, 28.3.2014, s. 1), Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/24/EU av den 26 februari 2014 om offentlig upphandling och om upphävande av direktiv 2004/18/EG (EUT L 94, 28.3.2014, s. 65), Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/25/EU av den 26 februari 2014 om upphandling av enheter som är verksamma på områdena vatten, energi, transporter och posttjänster och om upphävande av direktiv 2004/17/EG (EUT L 94, 28.3.2014, s. 243). Nedan kallas dessa direktiv "direktiven om offentlig upphandling".

⁽⁴⁾ Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget).

⁽⁵⁾ EU har enligt flera internationella avtal åtagit sig att bevilja tillträde till sin marknad för offentlig upphandling för vissa byggtreprenader, varor, tjänster och ekonomiska aktörer i flera tredjeländer. Det enda plurilaterala internationella avtalet i WTO är avtalet om offentlig upphandling, som öppnar upp EU:s upphandlingsmarknad för de andra avtalsparterna. Dessutom innehåller flera av EU:s frihandelsavtal kapitel om upphandling. I enlighet med artikel 25 i direktiv 2014/24/EU och artikel 43 i direktiv 2014/25/EU måste offentliga upphandlare i EU behandla de byggtreprenader, varor, tjänster som tillhandahålls av ekonomiska aktörer som har undertecknat dessa avtal på ett sätt som inte är mindre gynnsamt än behandlingen av de byggtreprenader, varor, tjänster som tillhandahålls av ekonomiska aktörer i EU, i den mån som de omfattas av dessa avtal. Utöver denna skyldighet har ekonomiska aktörer från tredjeländer, som inte har något avtal om öppnande av EU:s upphandlingsmarknad eller vars varor, tjänster och byggtreprenader inte omfattas av något sådant avtal, inte tillgång till upphandlingsförfaranden i EU och får uteslutas. Mer information om tredjeländers deltagande i upphandlingsförfaranden som inleds av EU:s offentliga upphandlare finns i Europeiska kommissionens *Vägledning om tillträde för anbudsgivare och varor från tredjeländer till EU:s upphandlingsmarknad* från 2019, C(2019) 5494 av den 24.7.2019 (https://ec.europa.eu/growth/content/new-guidance-participation-third-country-bidders-eu-procurement-market_en).

⁽⁶⁾ <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>

⁽⁷⁾ För vägledning om grön offentlig upphandling, se 2016 års *Att köpa grönt! En handbok om miljöanpassad offentlig upphandling* (https://ec.europa.eu/environment/gpp/buying_handbook_en.htm).

⁽⁸⁾ För vägledning om cirkulär upphandling, se *Public Procurement for a Circular Economy* (http://ec.europa.eu/environment/gpp/circular_procurement_en.htm).

⁽⁹⁾ För vägledning om upphandling av innovation, se *Kommissionens tillkännagivande – Vägledning om innovationsupphandling* (<https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/3/2018/SV/C-2018-3051-F1-SV-MAIN-PART-1.PDF>).

⁽¹⁰⁾ Meddelandet från kommissionen till institutionerna: *Offentlig upphandling i och utanför EU lyfter fram möjligheterna till offentlig upphandling som ett strategiskt verktyg för att stödja hållbara socialpolitiska mål och innovation*. Mer information finns i meddelandet på: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2017/SV/COM-2017-572-F1-SV-MAIN-PART-1.PDF>

⁽¹¹⁾ Mer information om professionalisering av offentlig upphandling finns i kommissionens rekommendation (EU) 2017/1805 av den 3 oktober 2017 om professionalisering av den offentliga upphandlingen – Skapa en struktur för professionalisering av den offentliga upphandlingen och *ProcurComp EU*, den europeiska kompetensramen för personer som arbetar med offentlig upphandling: https://ec.europa.eu/growth/content/european-commission-unveils-procurcompeu---european-competency-framework-public-procurement_en

Denna handledning innehåller ett antal exempel från hela EU på socialt ansvarsfull offentlig upphandlingspraxis, och förevisar olika strategier och uppnåendet av verkliga effekter, vilka kan fungera som inspirationskälla. Du kan hitta fler exempel på god praxis från EU och tredjeländer i de två rapporterna *Making socially responsible public procurement work: 71 good practice cases* ⁽¹²⁾ och *Buying for social impact: Good practice from around the EU* ⁽¹³⁾, som finns på kommissionens webbplats om verktyg för offentliga upphandlare ⁽¹⁴⁾.

1.2 Att fastställa och tillämpa sociala mål vid offentlig upphandling

Det finns många sätt för offentliga upphandlare att inkludera särskilda sociala överväganden i sina inköpsbeslut. Nedan följer en icke uttömmande förteckning över exempel på sociala mål som du kan arbeta på att uppnå genom offentlig upphandling. Kom dock ihåg att efterlevnaden av obligatoriska social- och arbetsrättsliga regler vid fullgörandet av avtalet inte är ett val, utan en skyldighet enligt direktiven om offentlig upphandling ⁽¹⁵⁾. I kapitlen 4 och 5 i denna handledning diskuteras hur du kan hantera dessa problem i olika skeden av upphandlingsprocessen. Du bör bestämma vilka av nedanstående sociala överväganden som är relevanta för din upphandling, beroende på dina mål och kontrakt föremålet.

Främja rättvisa anställningsmöjligheter och social delaktighet

Socialt ansvarsfull offentlig upphandling kan fungera som en drivkraft i riktning mot

- sysselsättningsmöjligheter för ungdomar och äldre arbetstagare,
- jämställdhet mellan könen (t.ex. främjande av balansen mellan arbete och fritid, minskning av sektors- och yrkessegregering ⁽¹⁶⁾ och säkerställande av likabehandling på arbetsplatsen),
- sysselsättningsmöjligheter för personer som drabbats av social utestängning på grund av långtidsarbetslöshet, hemlöshet, diskriminering eller annan utsatthet,
- samhällsdeltagande och sysselsättningsmöjligheter för personer med funktionsnedsättning, bland annat genom inkluderande och tillgängliga arbetsmiljöer,
- förbättrade politiska åtgärder för mångfald, social inkludering och sysselsättningsmöjligheter för personer från grupper med sämre förutsättningar (t.ex. migrerande arbetstagare, personer som kommer från en minoritet vad gäller ras eller etnicitet, religiösa minoriteter, personer med låg utbildningsnivå och personer som riskerar att hamna i fattigdom och social utestängning), och
- kompetenshöjnings- och omskolningsmöjligheter för alla arbetstagare.

Att skapa möjligheter för den sociala ekonomin och sociala företag

Organisationer inom den sociala ekonomin och sociala företag ⁽¹⁷⁾ kan bidra till att skapa de sysselsättningsmöjligheter och den sociala delaktighet som nämns ovan och generera social avkastning utifrån dina utgifter. Direktiven om offentlig upphandling skapar till exempel möjligheter att främja social inkludering genom att reservera avtal för sociala företag som sysslar med arbetsintegrering eller aktörer vars personal består till minst 30 procent av personer med funktionsnedsättning eller arbetstagare med sämre förutsättningar ⁽¹⁸⁾. Dessa direktiv uppmanar också offentliga upphandlare att överväga att dela upp kontrakt i delar, vilket kan göra kontrakten mer tillgängliga för organisationer inom den sociala ekonomin och sociala företag ⁽¹⁹⁾.

⁽¹²⁾ https://ec.europa.eu/growth/content/making-socially-responsible-public-procurement-work-71-good-practice-cases_en

⁽¹³⁾ <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/3498035f-5137-11ea-aece-01aa75ed71a1>

⁽¹⁴⁾ https://ec.europa.eu/info/policies/public-procurement/support-tools-public-buyers_sv

⁽¹⁵⁾ Artikel 18.2 i direktiv 2014/24/EU, artikel 36.2 i direktiv 2014/25/EU och artikel 30.3 i direktiv 2014/23/EU. Denna uppsättning bestämmelser kallas härinafter "den sociala och miljörelaterade klausulen". Se 4.5 för mer information om detta.

⁽¹⁶⁾ Jämställdhet är ett av EU:s grundläggande värden, en grundläggande rättighet och en central princip i den europeiska pelaren för sociala rättigheter. Främjandet av jämställdhet mellan kvinnor och män är något som EU arbetar med på alla områden, och det står inskrivet i fördragen. Detta omfattar till exempel begreppet jämn könsfördelning, som inte bara omfattar underrepresentationen av kvinnor i mansdominerade sektorer såsom vetenskap, teknik, ingenjörsvetenskap och matematik (STEM), utan även underrepresentationen av män inom sektorer såsom hälsovård, social omsorg och barnomsorg samt grundskoleutbildning.

⁽¹⁷⁾ Den sociala ekonomin omfattar föreningar, stiftelser, kooperativ, ömsesidiga bolag och sociala företag. Sociala företag är organisationer som, oavsett rättslig form, kombinerar entreprenörsverksamhet med ett socialt syfte. Deras främsta syfte är att ha en social effekt snarare än att maximera vinsten för ägare eller aktieägare. Mer information finns på https://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy_sv

⁽¹⁸⁾ Artiklarna 20 och 77 i direktiv 2014/24/EU, artiklarna 38 och 94 i direktiv 2014/25/EU och artikel 34 i direktiv 2014/23/EU. Se avsnitt 4.3 för en mer ingående diskussion om reservation av avtal.

⁽¹⁹⁾ Artikel 46 i direktiv 2014/24/EU och artikel 65 i direktiv 2014/25/EU.

Främja anständiga arbetsvillkor

Internationella arbetsorganisationen (ILO) definierar anständiga arbetsvillkor ⁽²⁰⁾ på följande sätt:

arbete som är produktivt och ger en rättvis inkomst, säkerhet på arbetsplatsen och socialt skydd för familjer, bättre utsikter till personlig utveckling och social inkludering, frihet för människor att uttrycka sina angelägenheter, organisera och delta i beslut som påverkar deras liv samt lika möjligheter och behandling för alla kvinnor och män.

Enligt denna definition och i linje med Agenda 2030 för hållbar utveckling ⁽²¹⁾ främjar EU, inom unionen och i de globala leveranskedjorna ⁽²²⁾,

- säkra anställningar,
- rättvisa löner,
- säkra arbetsvillkor,
- socialt skydd,
- lika möjligheter för och behandling av alla kvinnor och män,
- jämställdhet och icke-diskriminering när det gäller tillgång till sysselsättning,
- dialog mellan arbetsmarknadens parter, och
- skydd av rättigheter på arbetsplatsen.

Säkerställa efterlevnaden av sociala och arbetsrelaterade rättigheter

EU strävar efter att främja sociala framsteg och förbättra de europeiska medborgarnas levnads- och arbetsvillkor ⁽²³⁾. Offentlig upphandling bidrar till dessa mål genom att säkerställa att leverantörerna

- fullgör de tillämpliga skyldigheter på det social- och arbetsrättsliga området som fastställs i unionslagstiftningen, den nationella lagstiftningen och kollektivavtalen i enlighet med EU-lagstiftningen,
- efterlever grundläggande ILO-konventioner,
- följer principen om likabehandling av kvinnor och män, inbegripet principen om lika lön för likvärdigt arbete ⁽²⁴⁾ och främjande av jämställdhet mellan kvinnor och män ⁽²⁵⁾,
- följer arbetsmiljölagstiftningen, och
- bekämpar diskriminering på grundval av bland annat kön, ålder, funktionsnedsättning, ras eller etniskt ursprung, religion eller övertygelse och sexuell läggning, samt skapar lika möjligheter.

Tillgänglighet och universell design

Att upphandla varor, tjänster och byggentreprenader som är tillgängliga för alla, inbegripet personer med funktionsnedsättning, är en grundläggande aspekt av socialt ansvarsfull offentlig upphandling och är obligatoriskt i offentliga kontrakt. Enligt artikel 42 i direktiv 2014/24/EU och artikel 60.1 i direktiv 2014/25/EU ska ”de tekniska specifikationerna, utom i vederbörligen motiverade fall, fastställas med hänsyn till kriterier avseende tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning eller formgivning med tanke på samtliga användares behov”.

Denna bestämmelse stöder de nationella myndigheternas efterlevnad av konventionen ⁽²⁶⁾, i vilken EU och alla dess medlemsstater är parter. I konventionen fastställs tillgänglighetskrav, och kommittén för konventionen har identifierat upphandling som en viktig fråga för myndigheterna ⁽²⁷⁾.

⁽²⁰⁾ <https://www.ilo.org/global/topics/decent-work/lang-en/index.htm>

⁽²¹⁾ https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/sustainable-development-goals/eu-holistic-approach-sustainable-development_sv

⁽²²⁾ https://ec.europa.eu/international-partnerships/topics/employment-and-decent-work_sv

⁽²³⁾ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=157&langId=sv>

⁽²⁴⁾ Se artikel 157 i EUF-fördraget och direktiv 2006/54/EG.

⁽²⁵⁾ Vikten av jämställdhet betonas i de politiska riktlinjerna från Europeiska kommissionens ordförande och i alla uppdragsskrivelser till kommissionsledamöterna, https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/political-guidelines-next-commission_sv.pdf

⁽²⁶⁾ I allmän kommentar 2 i konventionen anges att konventionsparterna som en del av sin översyn av tillgänglighetslagstiftningen även måste ta sin lagstiftning om offentlig upphandling under övervägande för att säkerställa att deras förfaranden för offentlig upphandling inbegriper tillgänglighetskrav. Det är oacceptabelt att använda offentliga medel till att skapa eller bevara den ojämlikhet som är en oundviklig följd av otillgängliga tjänster och hjälpmedel. Offentliga upphandlingar bör användas för att genomföra positiva särbehandlingsåtgärder i enlighet med bestämmelserna i artikel 5.4 i konventionen för att säkerställa tillgänglighet och faktisk jämställdhet för personer med funktionsnedsättning.

⁽²⁷⁾ Se artikel 9 respektive allmän kommentar 2 i konventionen.

I konventionen ⁽²⁸⁾ erkänns också hur viktig den individuella självständigheten och oberoendet är för personer med funktionsnedsättning, inbegripet friheten att göra sina egna val, och möjligheten att aktivt delta i beslutsprocesser om politiska åtgärder och program, däribland sådana som direkt berör dem. Med andra ord gäller följande för offentliga upphandlare:

- De bör sträva efter att tillvarata behoven hos personer med funktionsnedsättning och låta dem delta i inköpsprocessen. I kapitel 3 i denna handledning diskuteras behovsbedömningar och leverantörsdeltagande för att säkerställa ändamålsenliga offentliga tjänster som tar hänsyn till målen om social och yrkesmässig inkludering samt dina användares särskilda behov.
- De måste ta hänsyn till tillgängligheten i tekniska specifikationer ⁽²⁹⁾ för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillträde till exempelvis offentliga tjänster, offentliga byggnader, kollektivtrafik, information till allmänheten och IKT-varor och IKT-tjänster, inbegripet webbaserade tillämpningar, och
- De får använda tilldelningskriterier för att belöna erbjudanden om högre standarder för tillgänglighet än de som fastställs i de tekniska specifikationerna.
- De får också införa prestandaklausuler som säkerställer att de tjänster som upphandlas utförs på ett sätt som garanterar att resultatet är tillgängligt, på grundval av en strategi för universell design.

Respekt för de mänskliga rättigheterna och hantering av etiska handelsfrågor

Offentlig upphandling kan användas för att ta itu med sociala frågor inom leveranskedjorna, såsom mänskliga rättigheter ⁽³⁰⁾ eller principer för rättvis handel. Respekten för grundläggande mänskliga rättigheter är en väsentlig del av alla affärsförbindelser som ingås av en stat, i enlighet med FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter ⁽³¹⁾. Dessutom konstaterade Europeiska unionens domstol 2012 att hänsyn till rättvis handel kan ingå i upphandlingsbeslut ⁽³²⁾, och detta återspeglas i direktiven om offentlig upphandling ⁽³³⁾.

Den breda omfattningen av offentliga upphandlingskontrakt ⁽³⁴⁾, liksom den globala karaktären hos vissa leveranskedjor, medför en risk för att kränkningar av de mänskliga rättigheterna skulle kunna kopplas till den egna upphandlingen. Fall som Rana Plaza-branden i Bangladesh är välkända, men det förekommer också farliga och omänskliga arbetsförhållanden i Europa. Direktiven om offentlig upphandling kräver att ekonomiska aktörer utsluts om de slutgiltigt har fällt i domstol för barnarbete och andra former av människohandel, och efterlevnaden av ILO:s grundläggande konventioner ⁽³⁵⁾ bör kontrolleras av alla offentliga upphandlare. I denna handledning undersöks också hur man kan skydda mänskliga rättigheter vid upphandlingen genom att

- öka insynen i leveranskedjorna, bland annat genom övervakning av underleverantörer och underleverantörers underleverantörer,
- analysera särskilda risker inom leveranskedjan,
- kräva att uppdragstagare och underleverantörer vidtar åtgärder för att förbättra arbetstagarnas villkor i leveranskedjan och ta itu med potentiella eller identifierade kränkningar av de mänskliga rättigheterna i produktionsprocessen, och
- uppmuntra till strikta uppförandekoder för socialt ansvar.

⁽²⁸⁾ <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>

⁽²⁹⁾ För offentliga kontrakt och allmännyttiga företag, se artikel 42.1 i direktiv 2014/24/EU respektive artikel 60.1 i direktiv 2014/25/EU.

⁽³⁰⁾ Detta inbegriper efterlevnad av de skyldigheter och principer som fastställs i fördraget och i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, samt av ILO:s deklaration om grundläggande principer och rättigheter på arbetet, det internationella regelverket för mänskliga rättigheter och FN:s deklaration om urbefolkningars rättigheter.

⁽³¹⁾ FN:s vägledande principer om företag och mänskliga rättigheter är en rad riktlinjer för stater och företag som ska förhindra, åtgärda och avhjälpa kränkningar av de mänskliga rättigheterna som begås inom ramen för affärsverksamhet. De godkändes av FN:s råd för mänskliga rättigheter i juni 2011 och finns på www.business-humanrights.org/en/un-guiding-principles

⁽³²⁾ Mål C-368/10, kommissionen mot Konungariket Nederländerna, punkterna 91 och 92.

⁽³³⁾ Skäl 97 och artikel 67.3 a i direktiv 2014/24/EU, skäl 102 och artikel 82.3 a i direktiv 2014/25/EU, skäl 64 och artikel 41 i direktiv 2014/23/EU.

⁽³⁴⁾ Uttrycket "offentliga upphandlingskontrakt" avser i detta dokument offentliga kontrakt och koncessioner utan att särskilja mellan dem.

⁽³⁵⁾ Artikel 7 i internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

Tillhandahålla samhälls-, hälso-, utbildnings- och kulturtjänster av hög kvalitet

I direktiven om offentlig upphandling fastställs ett "enklare system" för särskilda sociala tjänster, hälso- och sjukvårdstjänster, utbildningstjänster och kulturtjänster, jämte flera andra kategorier ⁽³⁶⁾. Offentliga upphandlare uppmuntras till att beakta "tjänsternas kvalitet, kontinuitet, åtkomlighet, överkomlighet, tillgänglighet och omfattning, olika användarkategoriernas specifika behov, inklusive missgynnade och utsatta grupperns behov, deltagande och egenansvar för användarna samt innovation" ⁽³⁷⁾. Kvalitetsnormer kan också tillämpas vid upphandling av sociala tjänster, såsom 2010 års frivilliga europeiska kvalitetsram för sociala tjänster ⁽³⁸⁾. I avsnitt 4.2 diskuteras hur offentliga upphandlare har valt att tillämpa det enklare systemet för att uppnå sociala fördelar.

Sätta upp och uppnå smarta mål för socialt ansvarsfull offentlig upphandling i Nantes (Frankrike)

Upphandlingsmål

Nantes storstadsregion har använt ansvarsfull offentlig upphandling sedan 2001. Under 2017 antogs ett program för främjande av ansvarsfull inköpsverksamhet (SPAR) för att stärka samstämmigheten mellan de många initiativ som utvecklats under de senaste 15 åren och stärka kopplingarna mellan upphandlingsverksamheten och initiativen till stöd för små och medelstora företag.

Strategi

SPAR skapade en intern vägledning för genomförandet av ansvarsfull upphandling, som belyste praktiska metoder och det stöd som finns tillgängligt i lokalområdet, och utformade en styrningsstruktur för SPAR för att överse utarbetandet, genomförandet och övervakningen av ansvarsfulla upphandlingsåtgärder:

- På politisk nivå informeras alla relevanta valda ledamöter i kommunfullmäktige om de kommande investeringarna för att gemensamt besluta om de sociala och miljörelaterade klausulerna i var och en av dem. Dessa ledamöter utvärderar också regelbundet inverkan av SPAR.
- På teknisk nivå samarbetar gruppen för offentlig upphandling med ett nätverk av ambassadörer för företagens sociala ansvar i varje direktorat. Inköparna stöder de operativa direktoraten för att integrera sociala och miljömässiga klausuler i sina inköp och för att utvärdera kvaliteten på de erbjudanden som de har fått.

Resultat

De viktigaste resultat som uppnåtts under de senaste två åren i Nantes när det gäller socialt ansvarsfull offentlig upphandling är bl.a. följande:

- Inklusionsklausuler i 143 byggtreprenader och i 1 918 tjänstekontrakt som omfattar 326 448 timmars sysselsättning för personer som har svårt att komma in på arbetsmarknaden.
- Inriktning på diversifiering av kontrakten med en inklusionsklausul som breddar omfattningen av de personer som berörs (byggtreprenadkontrakt når t.ex. ut till fler manliga än kvinnliga arbetslösa).
- Klausuler om bekämpning av diskriminering i flera provkontrakt, något som har erkänts genom att Nantes har blivit tilldelad en mångfaldsmärkning.
- Användning av reserverade kontrakt som gör det möjligt för Nantes att begränsa ett anbud till skyddade verkstäder när så är lämpligt.

Lärdomar

Det är av avgörande betydelse att definiera, övervaka och uppdatera de sociala och miljömässiga kriterier som ingår i politiken för offentlig upphandling i samarbete med alla intressenter om ansvarsfull upphandling ska röna framgång. Man måste identifiera avsatta resurser och införa lämpliga kontrollverktyg.

1.3 Syfte och fördelar med socialt ansvarsfull offentlig upphandling

På sin mest grundläggande nivå är syftet med socialt ansvarsfull offentlig upphandling att säkerställa fullgörandet av de rättsliga skyldigheterna på det sociala området. Enligt direktiven om offentlig upphandling ska EU:s medlemsstater vidta "lämpliga åtgärder" för att säkerställa att ekonomiska aktörer vid fullgörandet av offentligt upphandlade kontrakt följer den

⁽³⁶⁾ Avdelning III (artiklarna 74–77) i direktiv 2014/24/EU, avdelning III (artiklarna 91–94) i direktiv 2014/25/EU och artikel 19 i direktiv 2014/23/EU.

⁽³⁷⁾ Artikel 76 i direktiv 2014/24/EU, artikel 93 i direktiv 2014/25/EU.

⁽³⁸⁾ *A Voluntary European Quality Framework for Social Services*, SPC/2010/10/8 final.

tillämpliga EU-lagstiftningen och nationella lagstiftningen, samt tillämpliga kollektivavtal och internationella miljö-, social- och arbetsrättsliga bestämmelser ⁽³⁹⁾. Samtidigt som medlemsstaterna har genomfört denna bestämmelse på olika sätt är det uppenbart att man inte kan ignorera sociala skyldigheter vid upphandling, inte minst för att skydda mot illojal konkurrens från aktörer som inte följer dessa regler.

Redan i förklaring 22 om personer med funktionsnedsättning i Amsterdamfördraget angavs att gemenskapens institutioner vid utarbetandet av åtgärder i syfte att successivt upprätta den inre marknaden måste ta hänsyn till behoven hos personer med funktionsnedsättning ⁽⁴⁰⁾. Lissabonfördraget förpliktar EU till att uppnå en "social marknadsekonomi med hög konkurrenskraft där full sysselsättning och sociala framsteg eftersträvas" och att "bekämpa social utestängning och diskriminering samt främja social rättvisa och socialt skydd, jämställdhet mellan kvinnor och män, solidaritet mellan generationerna och skydd av barnets rättigheter" ⁽⁴¹⁾. Storleken på den offentliga upphandlingen och dess betydelse för den inre marknaden gör den till ett värdefullt verktyg för att uppnå dessa ambitioner. Socialt ansvarsfull offentlig upphandling kan också bidra till att fullgöra internationella åtaganden, såsom FN:s mål för hållbar utveckling ⁽⁴²⁾. Hållbar utveckling kräver att ekonomiska aktörer lyssnar till och tar hänsyn till de åsikter och rättigheter som innehas av enskilda individer, samhällsgemenskaper och grupper i det civila samhället ⁽⁴³⁾ – ett ämne som diskuteras närmare i kapitlen 2 och 3.

Utöver de skyldigheter som fastställs i direktiven om offentlig upphandling och annan lagstiftning hjälper användningen av socialt ansvarsfull offentlig upphandling offentliga upphandlare med följande:

Identifiera efterlevnadsrisker för social- och arbetsmarknadslagstiftningen

Organisationer som aktivt genomför socialt ansvarsfulla offentliga upphandlingar är mer benägna att identifiera efterlevnadsrisker för lagstiftning som är direkt tillämplig på dem eller leverantörerna. Inget offentligt organ vill hamna på löpsedlarna på grund av olagliga eller oetiska arbetsmetoder på något stadium i leveranskedjan. Principer och åtgärder för socialt ansvarsfull offentlig upphandling hjälper dig att identifiera risker i leveranskedjan och minimera dem under upphandlingen och kontraktsförvaltningen.

Främja socialt medvetna marknader

Socialt ansvarsfull offentlig upphandling kan skapa efterfrågan och incitament för mer ansvarsfull och hållbar produktion. Offentliga upphandlare kan stimulera innovation och ökad konkurrens genom att utmana marknaden till att skapa nya och mer socialt hållbara lösningar. Dessutom kan den främja utvecklingen av företag som utöver ekonomisk lönsamhet strävar efter att ha en positiv inverkan på samhället i stort, såsom sociala företag. Att till exempel specificera IKT-produkter som är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning kan bidra till att få ut bättre och mer överkomliga produkter på marknaden.

Framvisa socialt ansvarsfull styrning

Du kan använda socialt ansvarsfull offentlig upphandling för att säkerställa att du uppmärksammar lokalsamhällets värderingar och behov samt för att möta allmänhetens växande efterfrågan på att myndighetsåtgärder ska vara socialt ansvarsfulla. Upphandlingen kan på så sätt bidra till att öka allmänhetens förtroende för myndigheterna. Socialt ansvarsfull offentlig upphandling kan också ha en positiv inverkan på den personal som fullgör kontraktet och skapar mervärde för sina lokalsamhällen.

Stödja integration och inkludering

Socialt ansvarsfull offentlig upphandling främjar integrering och inkludering i marknadsverksamheten av grupper som ofta marginaliseras i samhället (t.ex. personer med funktionsnedsättning, personer som riskerar fattigdom och social utestängning, minoriteter). Socialt ansvarsfull offentlig upphandling kan ge upphov till möjligheter för företag som ägs av sådana grupper, liksom till utbildning och sysselsättning. Socialt ansvarsfull offentlig upphandling visar också hur sociala och ekonomiska överväganden kan stärka varandra, till exempel sociala företag som fullgör offentliga uppdrag på ett sätt som skapar mervärde genom deras sociala resultat och sociala inverkan.

⁽³⁹⁾ Artikel 18.2, direktiv 2014/24/EU, artikel 36.2, direktiv 2014/25/EU, artikel 30.3, direktiv 2014/23/EU.

⁽⁴⁰⁾ Förklaring 22 i Amsterdamfördraget om ändring av fördraget om Europeiska unionen, fördragen om upprättandet av Europeiska gemenskaperna och vissa akter som hör samman med dem.

⁽⁴¹⁾ Artikel 3.3 i fördraget om Europeiska unionen (EU-fördraget).

⁽⁴²⁾ <https://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals.html> och i enlighet med vad som framhålls i kommissionens diskussionsunderlag Mot ett hållbart EU 2030 (COM(2019) 22 final) av den 30 januari 2019.

⁽⁴³⁾ Redan i förklaring 22 i Amsterdamfördraget om personer med funktionsnedsättning anges att "konferensen är enig om att när åtgärder utarbetas enligt artikel 100a (nuvarande artikel 95) i Fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen skall gemenskapens institutioner beakta funktionshinderade personers behov".

Säkerställa ändamålsenliga offentliga utgifter

Den offentliga upphandlingens omfattning och de begränsningar som ställs upp för direkta sociala interventioner genom budgetrestriktioner kan göra att upphandlingen blir ett attraktivt område för att främja sociala mål. En strategisk offentlig upphandling ger dig möjlighet att använda befintliga, planerade budgetar till att bidra på ett positivt och innovativt sätt till samhällsutmaningarna.

1.4 Kopplingar till de politiska åtgärderna och lagstiftningen i EU och internationellt

Denna handledning är inriktad på de krav på och möjligheter för socialt ansvarsfull offentlig upphandling som uppstår inom ramen för direktiven om offentlig upphandling. Det finns dock många andra instrument på EU-nivå och nationell nivå som är relevanta och som påverkar hur du genomför en socialt ansvarsfull offentlig upphandling. I detta avsnitt betonas några av de viktigaste lagar och strategier som påverkar en socialt ansvarsfull offentlig upphandling.

EU:s arbetsrätt och icke-diskrimineringslagstiftning har utvecklats för att skydda arbetstagare i hela Europa. Denna lagstiftning ger arbetstagare rättigheter med avseende på likabehandling och icke-diskriminering⁽⁴⁴⁾, information om deras arbetsvillkor, balans mellan privatliv och yrkesliv⁽⁴⁵⁾, rättigheter i samband med icke-standardiserade anställningsavtal⁽⁴⁶⁾, reglering av arbetstid, skydd av hälsa och säkerhet samt information till och samråd med arbetstagare⁽⁴⁷⁾.

Denna lagstiftning är bindande för uppdragstagare och underleverantörer i EU, och offentliga upphandlare måste se till att dessa bestämmelser tillämpas på alla arbetsplatser. Mer detaljerad information om den relevanta lagstiftningen ges nedan och i kapitlen 4 och 5.

Europeiska kommissionen diskuterar och samarbetar med olika intressenter i EU:s medlemsstater för att främja en god och anständig arbetspraxis vid offentlig upphandling. Under de senaste åren har europeiska arbetsmarknadsparter, dvs. fackföreningar och arbetsgivarorganisationer, tagit fram flera sektorsvisa riktlinjer för den upphandling som ger mest valuta för pengarna, ofta med hjälp av ekonomiskt stöd från kommissionen. Dessa riktlinjer gäller cateringtjänster⁽⁴⁸⁾, privata säkerhetstjänster⁽⁴⁹⁾ och rengöring och sotning⁽⁵⁰⁾. I dessa referensriktlinjer betonas fördelarna med att upphandla tjänster på grundval av kvalitetskriterier och mest valuta för pengarna. Riktlinjerna ger också särskilda exempel på kontrakt om säkerhets-, rengörings- och cateringtjänster som visar hur en kvalitetsbaserad strategi kräver rättvisa arbetsvillkor för de anställda. Det finns också en handledning om offentlig upphandling på området för tekniska konsulttjänster som innehåller anvisningar om hur man tar hänsyn till sociala överväganden⁽⁵¹⁾.

Europeiska pelaren för sociala rättigheter

År 2017 tillkännagav Europaparlamentet, rådet och kommissionen den europeiska pelaren för sociala rättigheter, som fastställer principer för ett rättvisare och mer inkluderande EU och sätter sociala prioriteringar i centrum för den europeiska agendan⁽⁵²⁾.

⁽⁴⁴⁾ På området sysselsättning, se bl.a. Europaparlamentets och rådets direktiv 2006/54/EG av den 5 juli 2006 om genomförandet av principen om lika möjligheter och likabehandling av kvinnor och män i arbetslivet (EUT L 204, 26.7.2006, s. 23). Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 492/2011 av den 5 april 2011 om arbetskraftens fria rörlighet inom unionen (EUT L 141, 27.5.2011, s. 1), rådets direktiv 2000/43/EG av den 29 juni 2000 om genomförandet av principen om likabehandling av personer oavsett deras ras eller etniska ursprung (EGT L 180, 19.7.2000, s. 22), rådets direktiv 2000/78/EG av den 27 november 2000 om inrättande av en allmän ram för likabehandling i arbetslivet (EGT L 303, 2.12.2000, s. 16).

⁽⁴⁵⁾ Se bl.a. direktiv 92/85/EEG av den 19 oktober 1992 om åtgärder för att förbättra säkerhet och hälsa på arbetsplatsen för arbetstagare som är gravida, nyligen har fött barn eller ammar (EGT L 348, 28.11.1992, s. 1), och direktiv 2010/41/EU om tillämpning av principen om likabehandling av 7 juli 2010 kvinnor och män som är egenföretagare och om upphävande av rådets direktiv 86/613/EEG (EUT L 180, 15.7.2010, s. 1).

⁽⁴⁶⁾ Se bl.a. Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/104/EG av den 19 november 2008 om arbetstagare som hyrs ut av bemanningsföretag (EUT L 327, 5.12.2008, s. 9), rådets direktiv 1999/70/EG av den 28 juni 1999 om ramavtalet om visstidsarbete undertecknat av EPS, UNICE och CEEP (EGT L 175, 10.7.1999, s. 43).

⁽⁴⁷⁾ En översikt över EU:s sociala regelverk presenteras i arbetsdokumentet från kommissionens avdelningar SWD(2016) 50 final av den 8 mars 2016. Ytterligare initiativ som tagits fram efter detta datum presenteras i nedanstående punkter.

⁽⁴⁸⁾ *Choosing best value in contracting food services*https://contract-catering-guide.org/wp-content/uploads/2019/09/Catering-Services_Best-Value-Guide_EN_Web.pdf

⁽⁴⁹⁾ *Buying quality private security services*http://www.securebestvalue.org/wp-content/uploads/2014/11/Best-Value-Manual_Final.pdf

⁽⁵⁰⁾ *Selecting Best Value – A guide for public and private organisations awarding contracts for cleaning services*<http://www.cleaningbestvalue.eu/the-guide.html>

⁽⁵¹⁾ *How to derive MEAT criteria – Introducing quality criteria into public procurement*https://www.efcanet.org/sites/default/files/2020-01/MEAT%20booklet_final.pdf

⁽⁵²⁾ https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights_sv

I januari 2020 lade Europeiska kommissionen fram meddelandet *Ett starkt socialt Europa för rättvisa omställningar* ⁽³⁾, som innehåller de första reflektionerna om en handlingsplan för att genomföra den europeiska pelaren för sociala rättigheter. I detta meddelande nämns också socialt ansvarsfull offentlig upphandling som ett verktyg för att använda befintliga medel på ett sätt som stöder inkludering och arbetstillfällen.

Konkret lagstiftning har också antagits på EU-nivå, vilket innebär att denna ambition för ett rättvisare och mer inkluderande EU omsätts i praktiken och påverkar upphandlingsförfarandena. Direktiv (EU) 2019/1152 om tydliga och förutsägbara arbetsvillkor syftar till att säkerställa att alla arbetstagare, även de som har "icke-standardiserade" anställningar, har tillgång till information om sina arbetsvillkor och inte drabbas av orättvisa villkor. Direktivet kräver särskilt att alla arbetstagare i EU senast 2022

- har tillgång till skriftlig information om de väsentliga aspekterna av deras arbete, från början av arbetsförbindelsen,
- inte omfattas av provanställningsperioder som är längre än sex månader, såvida inte exceptionella omständigheter föreligger,
- kan söka extra anställningar, med ett förbud mot exklusivitetsklausuler och utan att utsättas för ogynnsam behandling, och med begränsningar av oförenlighetsklausuler,
- under en rimlig tidsperiod i förväg känner till när arbetet kommer att äga rum,
- får ett skriftligt svar på en begäran om förflyttning till ett annat säkrare arbete, och
- kostnadsfritt får den obligatoriska utbildning som arbetsgivaren är skyldig att tillhandahålla.

Dessutom måste medlemsstaterna anta regler för att undvika missbruk av behovsarbetsavtal, såsom arrangemang där arbetstagare inte garanteras arbete av sina arbetsgivare (ofta kallade nolltimmesavtal). En kraftfull uppsättning verkställighetsbestämmelser står också till arbetstagarnas förfogande om deras arbetsgivare inte uppfyller kraven.

Avtal om offentlig upphandling får innehålla villkor som säkerställer att arbetsgivarna respekterar dessa villkor (både uppdragstagare och underleverantörer) och som föreskriver lämpliga sanktioner om de överträds.

I Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/1158 av den 20 juni 2019 om balans mellan arbete och privatliv för föräldrar och anhörigvårdare och om upphävande av rådets direktiv 2010/18/EU, som medlemsstaterna måste införliva senast den 2 augusti 2022, införs flera nya minimirättigheter på området familjerelaterad ledighet och flexibla arbetsformer, däribland

- pappaledighet: pappor/motsvarande andraföräldrar kan ta ut minst tio arbetsdagar i pappaledighet vid tiden för barnets födelse, vilken ska kompenseras åtminstone på samma nivå som sjukersättning,
- förstärkning av den befintliga rätten till fyra månaders föräldraledighet genom att två av de fyra månaderna inte kan överföras från en förälder till en annan och genom att kompensationen ligger på en lämplig nivå. Föräldrarna har också rätt att begära flexibel ledighet,
- införande av ledighet för omsorgsgivare för arbetstagare som tillhandahåller personlig omsorg eller stöd till en anhörig eller till en person som bor i samma hushåll som arbetstagaren. Arbetande anhörigvårdare kan ta ut fem dagars ledighet per år,
- utvidgning av den befintliga rätten att begära flexibla arbetsformer (förkortad arbetstid, flexibel arbetstid och flexibilitet i stället för arbete) till att omfatta alla förvärvsarbetande föräldrar till barn på upp till åtminstone åtta år och alla anhörigvårdare.

Återigen kan offentliga upphandlingar innehålla villkor som säkerställer att dessa villkor respekteras av arbetsgivare, inklusive både uppdragstagare och underleverantörer.

Andra kommande initiativ från kommissionen på området hållbarhet och arbetstagares rättigheter (t.ex. förslaget om ett direktiv om tillräckliga minimilöner i Europeiska unionen ⁽⁵⁴⁾) kan också inom en snar framtid påverka hur offentliga upphandlingskontrakt ska genomföras.

⁽³⁾ Meddelande från kommissionen till Europaparlamentet, rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt Regionkommittén: *Ett starkt socialt Europa för rättvisa omställningar* av den 14 januari 2020, COM(2020) 14 final.

⁽⁵⁴⁾ Förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv av den 28 oktober 2020 om tillräckliga minimilöner i Europeiska unionen, COM(2020) 682 final final. Detta lagförslag kommer att kräva antagande av EU:s medlagstiftare och införlivande på nationell nivå.

Den europeiska rättsakten om tillgänglighet

I direktiv (EU) 2019/882 om tillgänglighetskrav för produkter och tjänster ⁽⁵⁵⁾ – som också kallas den europeiska rättsakten om tillgänglighet (EAA) – fastställs gemensamma standarder och skyldigheter för att harmonisera tillgänglighetskraven för vissa produkter och tjänster. Detta säkerställer att personer med funktionsnedsättning och äldre får tillgång till produkter och tjänster. Direktivet återspeglar också skyldigheten enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning att göra det lättare för konventionsstaterna att uppfylla tillgänglighetskraven. Det gör det också lättare att säkerställa att personer med funktionsnedsättning aktivt kan delta i beslutsprocesser om politik och program, däribland sådana som direkt berör dem. Direktivet omfattar följande produkter och tjänster ⁽⁵⁶⁾:

- Datorer och operativsystem
- Betalningsterminaler och bankomater
- Biljettförsäljningsautomater och incheckningsautomater
- Interaktiva självbetjäningsterminaler som tillhandahåller information
- Smarttelefoner
- Tv-utrustning med anknötning till digitala televisionstjänster
- Telefonitjänster och tillhörande utrustning
- Tillgång till audiovisuella medietjänster såsom tv-sändningar och tillhörande konsumentutrustning
- Vissa tjänster som rör passagerartransport med flyg, buss, järnväg och vatten
- Banktjänster för konsumenter
- E-böcker
- E-handel
- Svar när man slår det gemensamma europeiska larmnumret "112".

Obligatoriska tillgänglighetskrav för dessa produkter och tjänster kommer att gälla från och med 2025 ⁽⁵⁷⁾.

Förbättra tillgången till dricksfontäner i Baskien (Spanien)

Inledning/upphandlingssyfte

För att ta itu med problemet med plastavfall och minska utgifterna för buteljerat vatten beslutade Mutualia, en leverantör av sociala tjänster och sjukvård som driver 17 servicecenter i Baskien, att installera dricksfontäner som är anslutna till det allmänna vattennätet och erbjuda kranvatten i stället för att folk ska köpa buteljerat vatten. Målet var att erbjuda dricksvatten av hög kvalitet vid olika temperaturer.

Strategi

Kontraktet, som låg under EU:s tröskelvärde, tilldelades det ekonomiskt mest fördelaktiga anbudet, viktat efter pris (50 %) och kvalitet (50 %). Kvalitetskriterierna omfattade tillgänglighetsöverväganden, såsom fontänernas höjd och användbarhet för personer med nedsatt rörlighet.

Mutualia gav mer poäng till det företag som erbjöd vattenfontäner som var lätta att använda för personer med synsvårigheter eller personer med nedsatt rörlighet i sina händer eller armar.

Resultat

I januari 2019 satte Mutualia upp 40 nya dricksfontäner i sina 17 servicecentra och försåg sin personal med återanvändbara vattenflaskor. Mutualia sparar uppskattningsvis 17 000 euro per år på vatten för sina patienter, anställda och besökare. På grund av tillgänglighetskraven erbjöd vinnaren större knappar som står för olika typer av

⁽⁵⁵⁾ Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/882 av den 17 april 2019 om tillgänglighetskrav för produkter och tjänster (EUT L 151, 7.6.2019, s. 70).

⁽⁵⁶⁾ Artikel 2 i direktiv 2019/882/EU.

⁽⁵⁷⁾ Direktivet gör undantag för stads-, lokal- och regiontransporttjänster samt tjänster som tillhandahålls av mikroföretag (ett företag som sysselsätter färre än tio personer och vars årsomsättning inte överstiger två miljoner euro eller vars balansomslutning inte överstiger två miljoner euro per år).

vatten. Dessutom gör glasens placering det lättare för rullstolsburna att ta och fylla dem. Bortsett från glasens läge tog Mutualia hänsyn till höjden på den plats där glasen fylls och gav mer poäng till de fontäner som hade en lägre placerad lucka.

Lärdomar

Genom att inkludera tillgänglighetskriterier kunde Mutualia se till att de inköpta dricksfontänerna fungerade för alla patienter och besökare på vårdcentralen. Genom att ge alla tillgång till vattenpåfyllningsstationer hjälper de inte bara människor att dricka tillräckligt med vatten och hålla sig friska, utan de sparar också uppskattningsvis 17 000 euro i kostnader och minskar mängden plastavfall avsevärt.

Källa:

https://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/news_alert/Issue_91_Case_Study_173_Mutualia.pdf

Enligt artikel 42.1 i direktiv 2014/24/EU och artikel 60.1 i direktiv 2014/25/EU ska tillgänglighetskrav som fastställs i EU-rättsakter ingå i de tekniska specifikationerna om upphandlingen är avsedd att användas av fysiska personer, oavsett om det gäller allmänheten eller den offentliga upphandlarens personal. Vidare kräver direktiven 2014/24/EU och 2014/25/EU att om obligatoriska tillgänglighetskrav har antagits genom en unionsrättsakt ska de tekniska specifikationerna med avseende på tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning eller formgivning med tanke på samtliga användares behov fastställas med hänvisning till den rättsakten. I den europeiska rättsakten om tillgänglighet fastställs sådana obligatoriska tillgänglighetskrav för de produkter och tjänster som omfattas av denna rättsakt. Dessa obligatoriska tillgänglighetskrav säkerställer att produkter och tjänster utformas och produceras på ett sådant sätt att man maximerar deras förutsebara användning av personer med funktionsnedsättning. Om möjligt bör man också i eller på produkten bifoga tillgänglig information om deras funktion och tillgänglighetsfunktioner. I upphandlingsdokumentet kan du hänvisa till de harmoniserade standarder eller tekniska specifikationer som tagits fram av europeiska standardiseringsorganisationer i fråga om tillgänglighetskrav för produkter eller tjänster, t.ex. EN 17161:2019 om tillgänglighet.

För produkter och tjänster som inte omfattas av den europeiska rättsakten om tillgänglighet är tillgänglighetskraven i den europeiska rättsakten om tillgänglighet inte bindande. Om den europeiska rättsakten om tillgänglighet eller annan EU-lagstiftning fastställer tillgänglighetsregler och skyldigheter för en produkt eller tjänst, och om inget annat föreskrivs, kan dessa produkter eller tjänster icke desto mindre även antas uppfylla övrig lagstiftning om deras egenskaper, delar eller funktioner uppfyller motsvarande krav i den europeiska rättsakten om tillgänglighet. Offentliga upphandlare kan under alla omständigheter besluta att tillämpa tillgänglighetskrav som går utöver tillgänglighetskraven i EU-lagstiftningen. I den europeiska rättsakten om tillgänglighet ingår även frivilliga tillgänglighetskrav för den bebyggda miljö som används av kunder till tjänster som omfattas av själva rättsakten om tillgänglighet. Medlemsstaterna kan besluta att kräva att dessa krav uppfylls ⁽⁵⁸⁾.

Reviderat direktiv om utstationering av arbetstagare

En utstationerad arbetstagare är en arbetstagare som under en begränsad tid utför arbete i en annan EU-medlemsstat än den där han eller hon vanligtvis arbetar ⁽⁵⁹⁾. Det finns omkring tre miljoner utstationerade arbetstagare ⁽⁶⁰⁾ i EU, varav många är arbetar med att tillhandahålla offentliga tjänster eller bygg- och anläggningsarbeten. Direktivet om utstationerade arbetstagare (PWD) ⁽⁶¹⁾ antogs ursprungligen 1996 och ändrades betydligt 2018. Det syftar till att balansera friheten att tillhandahålla tjänster över gränserna med skydd för arbetstagare. I översynen från 2018 stärktes principen om jämlikhet mellan utstationerade arbetstagare och arbetstagare i värdstaten, inklusive lika lön. Enligt det reviderade direktivet om utstationerade arbetstagare ⁽⁶²⁾ har utstationerade arbetstagare rätt till alla obligatoriska ⁽⁶³⁾ anställningsvillkor i värdstaten avseende

a) längsta arbetstid och kortaste vilotid,

b) minsta betalda ledighet per år,

⁽⁵⁸⁾ Skäl 49, artikel 4.4 och bilaga III till direktiv 2019/882.

⁽⁵⁹⁾ Artikel 2 i direktiv 96/71/EG.

⁽⁶⁰⁾ Källa: *Posting of workers – Report on A1 Portable Documents issued in 2018*, Europeiska kommissionens generaldirektorat för sysselsättning, socialpolitik och inkludering, november 2019, finns att tillgå på <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=22302&langId=en>

⁽⁶¹⁾ Europaparlamentets och rådets direktiv 96/71/EG av den 16 december 1996 om utstationering av arbetstagare i samband med tillhandahållande av tjänster (EGT L 18, 21.1.1997, s. 1), ändrat genom direktiv (EU) 2018/957.

⁽⁶²⁾ Direktiv (EU) 2018/957 måste införlivas i den nationella lagstiftningen senast den 30 juli 2020 och kan inte tillämpas före detta datum. För vägtransportsektorn är reglerna i 1996 års direktiv om utstationerade arbetstagare fortfarande tillämpliga till dess att ett nytt verkställighetsdirektiv om ändring av direktiv 2006/22/EU antas. Mer information finns i Europeiska kommissionens *Praktisk vägledning om utstationering* (2019): <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=sv&pubId=8263&furtherPubs=yes>

⁽⁶³⁾ Sådana som fastställs i lagar och andra författningar och/eller i kollektivavtal och skiljedomar som är allmänt tillämpliga.

- c) lön, inklusive övertidsersättning. Denna punkt gäller dock inte kompletterande tjänstepensionssystem,
- d) villkor för att ställa arbetstagare till förfogande, särskilt genom företag för uthyrning av arbetskraft,
- e) säkerhet, hälsa och hygien på arbetsplatsen,
- f) skyddsåtgärder med hänsyn till arbets- och anställningsvillkor för gravida kvinnor och kvinnor som nyligen fött barn samt för barn och ungdomar,
- g) likabehandling av kvinnor och män samt andra bestämmelser om icke-diskriminerande behandling,
- h) arbetstagarnas villkor för inkvartering när detta tillhandahålls av arbetsgivaren till arbetstagare som är borta från sin ordinarie arbetsplats,
- i) ersättningar för utgifter för resa, kost och logi för arbetstagare som är borta från hemmet av yrkesmässiga skäl.

Efter tolv månader – eller, om det kan motiveras av arbetsgivaren, 18 månader – blir alla obligatoriska villkor enligt värdlandets arbetsrätt tillämpliga på den utstationerade arbetstagaren, med undantag för a) vissa villkor avseende ingående och uppsägning av anställningsavtalet, inklusive konkurrensklausuler, och b) kompletterande tjänstepensionssystem.

Offentliga upphandlare bör vara medvetna om dessa krav när de utvärderar anbud och kontrollerar efterlevnaden av arbetsrätten.

ILO:s konventioner

Internationella arbetsorganisationens (ILO) grundläggande konventioner nämns uttryckligen i direktiven om offentlig upphandling ⁽⁶⁴⁾, och nationella lagar och förordningar om offentlig upphandling kräver ofta att även ILO:s konventioner följs. I de åtta grundläggande konventionerna behandlas följande:

1. Föreningsfrihet och skydd för organisationsrätten
2. Organisationsrätten och den kollektiva förhandlingsrätten
3. Tvångsarbete
4. Avskaffandet av tvångsarbete
5. Minimialder
6. De värsta formerna av barnarbete
7. Lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde
8. Diskriminering i fråga om anställning och yrkesutövning.

Inrätta en arbetsgrupp för övervakning av leverantörernas arbetsförhållanden i Köpenhamn (Danmark)

Upphandlingsmål

Köpenhamns kommun vidtar åtgärder mot social dumpning genom att inkludera arbetsklausuler i avtal för att säkerställa rättvisa arbetsvillkor för alla anställda som arbetar för dess leverantörer och underleverantörer.

Strategi

- 1) Rättvis lön och rättvisa arbetsförhållanden
- 2) Rättvis konkurrens för alla företag
- 3) Fler lärlings- och arbetslivserfarenhetsplatser för ungdomar inom utbildningen

Anställda vid Köpenhamns kommuns leverantörer och deras underleverantörer som arbetar i Danmark har rätt till minimilön, inklusive övertidsersättning, längsta arbetstid och kortaste vilotid samt betalda semesterdagar i enlighet med både arbetsklausulen och direktivet.

⁽⁶⁴⁾ Bilaga X till direktiv 2014/24/EU, bilaga XIV till direktiv 2014/25/EU och bilaga X till direktiv 2014/23/EU.

Resultat

Köpenhamn har inrättat en arbetsgrupp bestående av nio personer för att övervaka att alla leverantörer, inklusive underleverantörer, följer arbetsklausulerna. Arbetsgruppen har rätt att när som helst besöka alla typer av arbetsplatser i Danmark. Löne- och arbetsvillkoren för leverantörer som är verksamma på olika områden, såsom bygg-, rengörings- och transportverksamhet, övervakas noga. Omkring 600 efterlevnadskontroller utförs varje år. Omkring en tredjedel är inspektioner på plats medan resten är undersökningar av villkoren för vissa anställda på grundval av dokumentation om lön, arbetstid, skatt osv.

Arbetsgruppen använder en riskbaserad strategi för sina inspektioner och inriktar sig primärt på områden där risken för fusk anses vara störst. Vid överträdelser inleds en dialog med arbetsgivaren. Om ingen förbättring kan iakttas måste arbetsgivaren betala en påföljd och i slutändan har staden rätt att häva avtalet.

Lärdomar

Det visade sig att en besöksbaserad strategi som genomförs av interna representanter fungerar bättre än att lägga ut övervakningen av arbetsvillkoren på entreprenad. I allmänhet hålls den huvudsakliga uppdragstagaren ansvarig för alla överträdelser längs hela leveranskedjan. De flesta överträdelser sker längre ned i leveranskedjan med underleverantörer och underleverantörers underleverantörer. När ett kontraktsbrott misstänks ha begåtts är det viktigt att samla in information om de anställdas identitet och deras exakta arbetstid. Detta kan ibland vara en svår uppgift. Ett pilotprojekt har inletts av Köpenhamns kommun där arbetstagarna måste registrera sig med hjälp av ett id-kort när de kommer in på och när de lämnar arbetsplatsen. Detta system gör det lättare att rikta in sig på kontrakt med en ökad risk för social dumpning genom att tillhandahålla information om antalet anställda, arbetstyp, anställningsform, arbetstid, osv.

Direktivet om sena betalningar ⁽⁶⁵⁾

Mindre än 40 procent av företagen i EU får betalt enligt de villkor som avtalats i kontrakten. Effekterna av sena betalningar går utöver de särskilda kontraktsförbindelserna eftersom de sprider sig över hela ekonomin. När företagen betalas för sent försvinner arbetstillfällena, betalningar till leverantörer försenas och investeringsplaner skjuts upp. Hela leveranskedjan hotas och blir mindre motståndskraftig.

Att betala i tid är en skyldighet enligt direktivet om sena betalningar ⁽⁶⁶⁾. Denna skyldighet gäller både vid handelstransaktioner mellan offentliga myndigheter och företag och mellan olika företag. Offentliga upphandlare måste säkerställa snabb betalning av sina uppdragstagare genom att göra betalningar inom den tidsfrist på 30 dagar som fastställs i direktivet (denna tidsfrist kan vara 60 dagar endast för offentliga organ inom den nationella hälso- och sjukvården, i tillämpliga fall) ⁽⁶⁷⁾. Dessutom finns det åtgärder som offentliga upphandlare kan vidta under den offentliga upphandlingsprocessen för att öka sannolikheten för att underleverantörerna ska betalas snabbt under genomförandet av kontraktet. Mer information om detta finns i avsnitt 5.5.

KAPITEL 2**En organisationsstrategi för sociala inköp****2.1 Att sätta upp socialt ansvarsfull offentlig upphandling på dagordningen**

Socialt ansvarsfull offentlig upphandling kräver ledarskap och engagemang genom ledningsstrukturen i sin helhet, från politisk nivå till viktiga beslutsfattare och budgetansvariga. I detta kapitel diskuteras hur ett sådant engagemang kan säkras, och exempel ges på organisatoriska strategier för socialt ansvarsfull offentlig upphandling.

Belysa fördelar och möjligheter

I både mindre och större lokalsamhällen kan socialt ansvarsfull offentlig upphandling bidra till att göra mätbara framsteg mot sociala mål, såsom att skydda mänskliga rättigheter, främja jämställdhet och skapa högkvalitativ sysselsättning och integration. Därför bör det i princip vara lätt att få stöd på hög nivå för dess genomförande.

⁽⁶⁵⁾ För mer information, se https://ec.europa.eu/growth/smes/sme-strategy/late-payment_en

⁽⁶⁶⁾ Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/7/EU av den 16 februari 2011 om bekämpande av sena betalningar vid handelstransaktioner (EUT L 48, 23.2.2011, s. 1).

⁽⁶⁷⁾ Artikel 4 i direktiv 2011/7/EU.

Socialt ansvarsfull offentlig upphandling kan också bidra till globala mål. FN:s mål för hållbar utveckling 12 – Säkerställa hållbara konsumtions- och produktionsmönster – uppmanar exempelvis myndigheter att stödja användningen av offentlig upphandling för att främja agendan för hållbar utveckling (mål 12.7) ⁽⁶⁸⁾.

Hantera utmaningar och problem

Om du antar socialt ansvarsfull offentlig upphandling som strategi måste du hantera den oro som ledare, chefer och budgetansvariga eventuellt känner, inklusive uppfattningen att denna typ av upphandling innebär merkostnader och att det behövs ytterligare resurser för att köpa in på ett socialt ansvarsfullt sätt.

Att visa hur socialt ansvarsfull offentlig upphandling fungerar i praktiken, antingen genom exempel från din organisation eller andra offentliga upphandlare, är ett effektivt sätt att visa dess fördelar. I denna handledning ingår många fallstudier som förevisar en kostnadseffektiv, socialt ansvarsfull upphandling.

Man kan dessutom framhäva kostnaden av att inte vidta några åtgärder, såsom ryktesrisker, bristande efterlevnad av lagstiftning, missade mål eller de indirekta kostnader för sociala problem som den offentliga sektorn belastas med.

God praxis

- Säkerställ att det finns stöd på hög nivå för socialt ansvarsfull offentlig upphandling genom att lyfta fram skyldigheterna och möjligheterna samt de risker som följer av inaktivitet. Stöd din argumentation med verkliga exempel på social upphandling som redan utförts i din organisation eller av andra.

2.2 Definiera mål

Som diskuterades i kapitel 1 finns det många olika sociala överväganden som kan uppstå vid upphandling. Att skapa en strategi för socialt ansvarsfull offentlig upphandling kan bidra till att definiera inriktningen när man köper in på ett socialt ansvarsfullt sätt.

Identifiera befintliga mål

Överväg att basera målen för socialt ansvarsfull offentlig upphandling på befintliga europeiska, nationella, regionala eller lokala prioriteringar – såsom social inkludering eller skapande av sysselsättningsmöjligheter för grupper med sämre förutsättningar. Fastställ dessa prioriteringar och överväg det potentiella bidrag som upphandlingen skulle kunna ge.

Kartlägg upphandlingspolicyer och upphandlingsverksamhet

Som offentlig upphandlare kanske du redan har en upphandlingspolicy, t.ex. en grön eller hållbar upphandlingspolicy, eller innovations- eller branschstrategier som är inriktade på särskilda sektorer. Kartlägg befintliga upphandlingsmål och befintlig upphandlingsverksamhet och identifiera de möjligheter som finns till att anpassa den socialt ansvarsfulla offentliga upphandlingen till dessa mål.

Genom att identifiera befintliga prioriteringar och kartlägga aktuella upphandlingspolicyer och aktuell upphandlingsverksamhet kan du fastställa de sociala mål som har störst relevans. Att förankra målen för socialt ansvarsfull offentlig upphandling i befintliga policyer och prioriteringar kan bidra till att legitimera köp av sociala produkter samt öka uppmärksamheten och de resurser som finns tillgängliga för socialt ansvarsfull offentlig upphandling.

God praxis

- Förstå din organisations befintliga sociala mål och överväg hur de överensstämmer med nuvarande upphandlingspolicy och -praxis. Identifiera potentiella synergier, luckor eller hinder för att uppnå sociala mål genom upphandling.

2.3 Samråd med intressenter

En effektiv socialt ansvarsfull offentlig upphandling berör många intressenter, och samråd är ett avgörande steg i utvecklingen av en organisationsstrategi för att upphandla på ett socialt ansvarsfullt sätt.

⁽⁶⁸⁾ Se <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-consumption-production/>

Samråd med intressenter om utvecklingen av en strategi för socialt ansvarsfull offentlig upphandling vid det tyska inrikesministeriets upphandlingskontor

Upphandlingsmål

Kompetenscentrumet för hållbar upphandling vid det federala inrikesministeriet (KNB) i Tyskland samarbetade med den federala sammanslutningen för informationsteknik, telekommunikationer och nya media (Bitkom) om en gemensam strategi för upphandling av hållbara IKT-produkter och IKT-tjänster. Det främsta målet med det gemensamma initiativet är att offentliga upphandlare och leverantörer ska samarbeta för att säkerställa sociala standarder och rättvisa arbetsvillkor i den globala leveranskedjan för IKT-produktion.

Strategi

En delegation från Bitkom, som bestod av leverantörer av olika storlekar och med olika produktportföljer från IKT-sektorn, och KNB förhandlade fram den tredje versionen av åtagandeförklaringen mellan 2017 och 2019. Enligt förklaringen kommer offentliga upphandlare i de federala, statliga och lokala myndigheterna att kunna kontrollera om det finns insyn i storskaliga kontrakt fram till den tredje fasen av leveranskedjan och granska om sociala arbetsnormer har följts vid produktionen av upphandlingsföremålet. Förklaringen omfattar efterlevnad av ILO:s kärnkonventioner och konvention nr 1, 102, 131, 155 och 170. När man kom överens om en preliminär version genomfördes ett samråd med intressenterna. Experterna från Bitkom och KNB uppmanade över 20 företrädare för det civila samhället, kyrkor och andra offentliga upphandlare att yttra sig om förklaringen och delta i ett uppföljningsmöte. KNB och Bitkom införde direkt en del förslag, medan andra angavs behöva ytterligare utvärdering eller förkastades. Efter offentliggörandet av den nya förklaringen i maj 2019 bjöd KNB och Bitkom in intressenterna till ytterligare ett möte för att förklara de beslut som fattats om de föreslagna kommentarerna och synpunkterna.

Resultat

Resultatet av samrådet med intressenterna var en uppdaterad version av åtagandeförklaringen. Många av de förslag som lades fram av intressenterna skrevs in i förklaringen och bidrog till att klargöra vissa aspekter av den. Processen hjälpte också KNB och Bitkom att koppla förklaringen till det civila samhällets övervakningsverksamhet. Den uppdaterade förklaringen, som innehåller strängare kontrollkrav för företag än tidigare, fungerar som en mall för offentliga myndigheters upphandling av IKT-produkter och IKT-tjänster i Tyskland. De offentliga myndigheterna kan använda förklaringen till att säkerställa att leverantörerna fullgör sina kontrakt på ett sätt som är öppet för insyn och överensstämmer med sociala arbetsnormer. För storskaliga kontrakt kan denna öppenhet nå ända ned till den tredje nivån i leveranskedjan.

Lärdomar

Förfarandet för intressentmedverkan var arbetsintensivt, särskilt utvärderingen av de synpunkter som lämnats in. Det var dock till stor hjälp i många avseenden, särskilt återkopplingen om hur begriplig och tydlig standarden är. Genom denna process kunde parterna få en förståelse av alla intressenters åsikter och behov.

Samråd med intressenter kan omfatta enkäter eller intervjuer, eller anordnande av workshoppar, seminarier och konferenser som samlar de relevanta interna och externa intressenterna och uppmuntrar till att anlägga ett samarbetsinriktat synsätt på socialt ansvar genom en deltagandedialog. Samråd bör vara tillgängliga för att inkludera personer med funktionsnedsättning.

Fastställa referensnivån för social upphandling

Samråd med intressenter kan fastställa en referensnivå för nuvarande praxis för sociala upphandlingar. Ingår till exempel sociala krav redan i vissa anbudsförfaranden? Kan marknaden uppfylla dessa krav? I vilken utsträckning återspeglar de nuvarande förväntningarna bästa praxis på marknaden?

Samla in feedback och expertinsikter

Intressenters deltagande i strategiutvecklingsprocessen påverkar och förbättrar dess innehåll och kan bygga upp ett engagemang för att uppnå dess mål.

Bland de olika intressenter som kan rådfrågas finns

- offentliga upphandlare – inköpsexperter, vars kompetens behövs för att förbereda och utvärdera anbud,
- användare – inklusive arbetstagare och medborgare samt det civila samhället (t.ex. personer med funktionsnedsättning och deras organisationer), som ställer krav på varor och tjänster och påverkar de sociala förväntningarna,
- arbetsmarknadens parter, dvs. arbetsgivarorganisationer och fackföreningar, som kan bidra till att säkerställa bästa möjliga arbetsvillkor för arbetstagare och efterlevnad av nationell lagstiftning och kollektivavtal före och under fullgörandet av kontrakt,
- företag (inklusive organisationer inom den sociala ekonomin och sociala företag) – potentiella uppdragstagare och underleverantörer, som ger insikt i nuvarande praxis, leveranskedjor och möjligheter till förbättringar,
- andra organ som kan ge insikt i arbetsfrågor,
- internationella organisationer såsom Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) och Internationella arbetsorganisationen (ILO), som tillhandahåller vägledningsmaterial och kan rådfrågas vid behov av information,
- bransch- eller handelsorganisationer som kan sprida information och samla in synpunkter från marknadsaktörer, och
- andra relevanta externa organisationer – inbegripet icke-statliga organisationer och medborgargrupper, som spelar en roll när det gäller att främja socialt ansvar, samt tekniska experter (t.ex. på tillgänglighet), vars deltagande kan öka insynen och ansvarsskyldigheten i strategin för socialt ansvarsfull offentlig upphandling.

Finna möjligheter att stödja sociala företag i Söderhamn (Sverige)

Upphandlingsmål

Efter ett formellt förslag från kommunfullmäktige inledde Söderhamns kommun en process för att undersöka möjligheterna att utse minst två upphandlingar som skulle ta hänsyn till sociala kriterier och inriktas på att stödja social inkludering och sociala företag.

Strategi

En behovsbedömning genomfördes och en dialog inleddes med sociala företag för att matcha köparens behov med de tjänster som fanns att tillgå från sociala företag. Resultatet av behovsbedömningen och dialogen med sociala företag var ett anbudsförfarande för att köpa leveranser av korgar med färsk frukt till de anställda vid kommunen en eller två gånger i veckan. Endast sociala företag fick möjlighet att delta och lämna anbud på detta kontrakt, vilket låg under tröskelvärdet för tillämpning av direktiven om offentlig upphandling.

Resultat

Det vinnande anbudet erbjöd leveranser av ekologiskt producerade fruktkorgar som levererades av ett arbetsintegrerat socialt företag. Leverantören hade möjlighet att anställa en person som varit långtidsarbetslös för att leverera fruktkorgarna. Kostnaden för korgarna var helt jämförbar med kostnaden för ett kommersiellt företag som levererade till den privata sektorn. Leverantören hade dessutom tidigare fått ett bidrag från kommunen på 60 000 euro/år, vilket inte längre behövs.

Under 2016 hade den vinnande leverantören fyra anställda, och under 2019 hade den nio. Efter att ha vunnit detta första anbud har det sociala företaget också inrättat ett centrum som syftar till att hjälpa kommunen stödja uppstarten av fler sociala företag, med offentlig upphandling som en av tillväxtstrategierna. Tillsammans med nio andra sociala företag har det också inrättat en nationell sammanslutning för att samla alla svenska arbetsintegrerade sociala företag på en enda webbplats.

Lärdomar

En liten offentlig upphandling kan få stor verkan. I detta fall hade det en positiv inverkan både på leverantörens kommersiella och sociala framgång. Även om det var ett litet inköp kräver det dock ändå att inköparen lägger ned tid och engagemang och ger stödande ledning och riktlinjer.

Samråd med intressenter är värdefulla i alla skeden av strategiutvecklingen, från den ursprungliga överenskommelsen om syftet till fastställandet av mål samt genomförandet och övervakningen av socialt ansvarsfull offentlig upphandling. En organisatorisk strategi för socialt ansvarsfull offentlig upphandling är bara övertygande om intressenterna förstår utmaningens karaktär, deras roll i lösningen och de positiva effekter som deras åtgärder kan ha.

God praxis

- Genomför samråd med berörda intressenter, både internt och externt, för att öka din förståelse av svårigheter och möjligheter när det gäller att köpa in på ett socialt ansvarsfullt sätt och för att öka intressenternas acceptans av socialt ansvarsfull offentlig upphandling.

2.4 Utvärdera risker, prioritera kontrakt och sätta upp mål

På grund av de flesta offentliga upphandlares begränsade resurser är det inte möjligt att på en gång ta itu med alla sociala frågor som rör alla produkter och tjänster. Dessutom har inte alla produkter och tjänster samma sociala effekter och risker. Det kan därför vara meningsfullt att prioritera en mindre grupp av produkter och tjänster där socialt ansvarsfull offentlig upphandling kan ha störst inverkan på dina fastställda sociala mål.

Riskbedömning

En riskbedömning av din organisations upphandling kan fastställa vilka sociala konsekvenser som är förknippade med olika inköpskategorier. Vissa sektorer har till exempel en större andel utsatta arbetstagare eller större ojämlikhet mellan könen. Vissa produkter kan omfatta råvaror eller ingredienser som kommer från konfliktområden eller regioner med låga arbetsnormer.

En riskbedömning identifierar händelser eller villkor som kan hindra din upphandling från att uppfylla sociala mål. Den mäter risken grundat på två faktorer: Hur sannolikt är det att dessa händelser eller förhållanden kommer att inträffa? Och om de gör det, i vilken utsträckning kommer detta att påverka de sociala målen?

Frågor som ska beaktas vid en riskbedömning av produkter och tjänster är bland annat följande:

- Grundläggande arbetsvillkor – finns det en risk för att ILO-konventionerna, eller relevanta nationella normer eller EU-normer, inte följs inom en bransch? Är dåliga förhållanden ett känt problem i produktionsprocessen (t.ex. textilier, elektronik, gatsten) eller vid tillhandahållandet av tjänster (t.ex. social dumpning inom catering, rengöring och byggverksamhet)?
- Arbetsstyrka – vilken typ av arbetskraft används i produktionen eller tillhandahållandet av tjänster, och vilka risker förknippas med detta? Använder sig till exempel en bransch vanligtvis av icke-standardiserat arbete, t.ex. nolltidskontrakt, odokumenterade eller migrerande arbetstagare, eller finns det skillnader i behandlingen av arbetstagare som grundar sig på kön, ras eller andra faktorer?
- Driftskontinuitet – finns det en risk att du kan påverka tjänsteanvändarna negativt om du ändrar leverantör eller villkor i ett befintligt avtal? Nytt- och riskanalysen bör omfatta potentiella effekter på säkerheten och välmåendet för de personer som använder tjänsterna och deras vårdgivare. Detta är särskilt relevant för sociala tjänster som hjälper människor i utsatta situationer, äldre eller personer med funktionsnedsättning.
- Koppling till kontraktetsföremålet – sociala krav måste ha en tillräcklig koppling till de *särskilda* produkter eller tjänster som köps in (se kapitel 4). Denna koppling kan vara svårare att fastställa för långa och komplexa leveranskedjor, t.ex. inom IKT-sektorn. Du bör överväga hur långt längs leveranskedjan det är möjligt att bedöma risken.

En modell för att bedöma risker är rangordning – med hjälp av en numerisk skala – av sannolikheten för att risker uppstår och konsekvenserna av dem när detta sker. Denna rangordning skulle också kunna ingå i ett samråd med intressenterna. Produkter och tjänster som rangordnas högt i fråga om sannolikhet och konsekvenser, där du kan upprätta en tydlig koppling till kontraktetsföremålet, bör prioriteras.

Riskbedömning är också viktig för enskilda anbud. Den hjälper dig att identifiera ställen i leveranskedjan eller tillhandahållandet av tjänster där riskerna är höga och säkerställer att proportionalitetsprincipen respekteras (vilket innebär att kraven i upphandlingen är lämpliga för att uppnå specifika sociala mål och inte går utöver vad som krävs).

Långa och komplexa globala leveranskedjor saknar öppenhet och det kan vara svårt för offentliga upphandlare att få tillgång till information. Många icke-statliga organisationer arbetar dock för att göra denna information mer tillgänglig, till exempel Electronics Watch ⁽⁶⁹⁾ eller Swedwatch ⁽⁷⁰⁾. En del av dessa uppgifter kan vara inriktade på detaljhandel och offentlig konsumtion, men de är fortfarande mycket relevanta för liknande produkter som köps in av den offentliga sektorn. Denna information kan bidra till att identifiera sociala risker för vilka det finns kontrollverktyg och kontrollprogram, och därigenom undvika onödiga konkurrensbegränsningar.

Bedömning av risker med offentlig upphandling vid Byrån för offentlig förvaltning och e-förvaltning (Difi) i Norge

Upphandlingsmål

Byrån för offentlig förvaltning och e-förvaltning (Difi) i Norge har tillhandahållit en förteckning över högriskprodukter för offentliga upphandlare för att bidra till att öka deras medvetenhet om behovet av företagsbesiktning när det gäller efterlevnaden av de mänskliga rättigheterna. Förteckningen hjälper offentliga upphandlare att avsätta lämpliga resurser till utvärdering av anbud och till uppföljning av kriterierna för socialt ansvarsfull offentlig upphandling under kontraktfasen. Förteckningen omfattar olika sektorer, t.ex. byggmaterial, elektronik och IKT, möbler, kontorsmateriel, textilier och livsmedel, och omfattar alla nivåer i produktionsprocessen – från utvinning av råmaterial till slutmontering.

Strategi

Difi tar fram uppgifter för riskbedömningarna från rapporter, artiklar, filmer och akademisk forskning. Leverantörer, och till viss del branschorganisationer/-initiativ, har också intervjuats för att bidra till förståelsen av leveranskedjorna. Handelsuppgifter har använts för kartläggning av leveranskedjorna, eftersom transparensen och spårbarheten ofta är begränsade.

Resultat

Difis högriskförteckning ger användbar information om risken inom olika produktgrupper och särskilt i de valda produktkategorierna. Den kan fungera som ett vägledande verktyg för tillämpning av proportionalitetsprincipen när det gäller vilka produktgrupper och särskilda produktkategorier som ska väljas när man använder instrument för socialt ansvarsfull offentlig upphandling vid planeringen av upphandlingsverksamheten. Det kan också hjälpa leverantörer av högriskprodukter att prioritera företagsbesiktning med avseende på mänskliga rättigheter i sina globala leveranskedjor. Mer information om högriskförteckningen finns här: <https://www.anskaffelser.no/public-procurement/socially-responsible-public-procurement/information-about-high-risk-products>

Lärdomar

Det finns flera inneboende svårigheter med att få tillgång till information om leveranskedjan. Det råder i de flesta fall brist på insyn på grund av ett komplext och dynamiskt nät av leverantörer, från råvaror via produktion till ankomsten till Europa, liksom när det gäller tjänster som tillhandahålls av inhemska och utländska aktörer. Difis högriskförteckning är ett användbart verktyg för offentliga upphandlare när de fattar beslut om vilka produkter som ska väljas som en del av en socialt ansvarsfull offentlig upphandling. Att använda förteckningen kan minska risken för att kränkningar av de mänskliga rättigheterna har förekommit i leveranskedjan för högriskprodukter. Förteckningen är dock inte uttömmande. Produkter som för närvarande inte finns med på förteckningen kan fortfarande vara högriskprodukter, och i dessa fall bör de offentliga upphandlarna göra ytterligare undersökningar om de risker för de mänskliga rättigheterna som är kopplade till dessa produkter och tjänster.

Prioritering av kontrakt

Alla kontrakt erbjuder inte samma möjligheter att uppfylla sociala mål. Ett prioriteringsförfarande kan bidra till att fastställa vilka kontrakt som har störst potentiell inverkan. Tänk på följande frågor när du prioriterar kontrakten:

- Vilka sociala risker, eller potentiella sociala förmåner, är kopplade till kontraktet och hur viktiga är de?
- Är kontrakten av tillräcklig storlek och varaktighet för att påverka leverantörspraxis? Om inte, kan du samarbeta med andra offentliga organ för att samla efterfrågan i kategorin?

⁽⁶⁹⁾ Electronics Watch är en oberoende organisation som syftar till att sammanföra köpare från den offentliga sektorn och det civila samhällets organisationer i regioner med elektronikproduktion å den ena sidan och experter på mänskliga rättigheter och globala leveranskedjor å den andra. Mer information finns här: <http://electronicswatch.org/en>

⁽⁷⁰⁾ Swedwatch är en oberoende organisation med fokus på mänskliga rättigheter och miljöbrott inom olika sektorer, däribland livsmedels-, metall-, avverknings-, mineral- och textilsektorn. Mer information finns här: <https://swedwatch.org/sv/teman/offentlig-upphandling/>

- Finns det socialt fördelaktiga alternativ till överkomliga priser? Skulle införandet av sociala hänsyn begränsa konkurrensen på ett otillbörligt sätt?
- Hur lång är leveranskedjan för en produkt? Hur kan upphandlingen på ett ändamålsenligt sätt inriktas på den punkt i leveranskedjan där risker uppstår eller fördelar kan uppnås?
- Kan kontrollerbara upphandlingskriterier direkt riktas in på sociala mål? Finns det som ett alternativ ett mer ändamålsenligt sätt att genomföra policyn med hjälp av andra verktyg som är tillgängliga för den offentliga upphandlaren?
- Hur synliga kommer de sociala åtgärderna att vara? Kan de bidra till att öka medvetenheten om sociala problem i leveranskedjan bland personal, leverantörer och kanske till och med allmänheten? Finns det en renommérisk om man inte vidtar åtgärder på detta område?
- Finns det möjligheter att reservera ett kontrakt för sociala organisationer som direkt stöder anställning av personer med funktionsnedsättning eller personer med sämre förutsättningar?

En annan aspekt att tänka på när man prioriterar kontrakt, särskilt när man gör den socialt ansvarsfulla offentliga upphandlingen obligatorisk, är den upphandlingströskel där du börjar ställa sociala krav. Direktiven om offentlig upphandling är bara tillämpliga på anbud vars värde överstiger de fastställda tröskelvärdena på grundval av upphandlingens och inköpsorganets karaktär⁽¹⁾. Du kan också tillämpa socialt ansvarsfull offentlig upphandling i kontrakt som ligger under dessa tröskelvärden, eller som inte omfattas av direktiven.

Att sätta upp riktmärken

Att sätta upp riktmärken visar ett engagemang för sociala mål, ökar motivationen och ger en ram för mätning av framstegen.

För varje relevant produkt- eller tjänstekategori anges ett särskilt riktmärke för varje socialt mål. Ändamålsenliga riktmärken är mätbara (kan kvantifieras), uppnåeliga (angivna enligt nuvarande referensnivå) och anger datum för uppnåendet.

God praxis

- Förstå de sociala konsekvenserna av din upphandling genom att genomföra en riskbedömning. Rådfråga vid behov experter inom andra avdelningar inom din organisation (t.ex. avdelningen för arbetsfrågor), fackföreningar, leverantörer eller oberoende icke-statliga organisationer för att bättre förstå leveranskedjorna och arbetsvillkoren för de produkter och tjänster som du köper in.
- Skapa en strategi för socialt ansvarsfull offentlig upphandling som beskriver upphandlingskategorierna eller särskilda kontrakt där du kommer att prioritera en socialt ansvarsfull offentlig upphandling. Ange för varje prioritering ett mätbart och uppnåeligt riktmärke som ska uppnås senast ett visst datum.

2.5 Integrera socialt ansvarsfull offentlig upphandling i upphandlingsförfaranden och upphandlingsstrategier

Tänk på det här vid genomförandet av socialt ansvarsfull offentlig upphandling i upphandlingsförfaranden och upphandlingsstrategier:

- Den rättsliga ramen och regelverket – inbegripet hur socialt ansvarsfull offentlig upphandling är förenlig med EU:s och nationell upphandlingslagstiftning och med EU:s internationella skyldigheter.
- Den institutionella ramen – inbegripet huruvida upphandlingen är centraliserad eller decentraliserad, och vad detta innebär för förvaltning och övervakning av socialt ansvarsfull offentlig upphandling.
- Förvaltningsstrukturen – inbegripet inrättandet av nya strukturer för att styra integreringen av socialt ansvarsfull offentlig upphandling, såsom en arbetsgrupp i vilken viktiga intressenter deltar, eller utnämning av förkämpar för socialt ansvarsfull offentlig upphandling inom relevanta avdelningar.
- Tilldelning av ansvarsområden – bland annat identifiering av vilka ledare, experter och upphandlare på lämpliga positioner som kan vara en drivkraft för verksamheten och säkerställa att målen uppnås.
- Tillgång till sakkunskap – däribland att anlita experter inom din organisation för att hantera frågor som är relevanta för socialt ansvarsfull offentlig upphandling, samarbeta med relevanta avdelningar eller organisationer, antingen internt eller externt, och nå ut till andra organisationer som kan ge råd eller styra genomförandet av åtgärder för socialt ansvarsfull offentlig upphandling.
- Tillgången till yrkesmässig kapacitet och resurser – ta reda på om det krävs kapacitetsuppbyggnad eller tillhandahållande av tydliga riktlinjer och kriterier.

⁽¹⁾ De aktuella tröskelvärdena finns på https://ec.europa.eu/growth/single-market/public-procurement/rules-implementation/thresholds_sv

Stödja integrering genom kommunikation

Sprid målen för socialt ansvarsfull offentlig upphandling i vida kretsar för att integrera denna typen av upphandling i organisationen. Se till att personalens roll och ansvar i hela organisationen är tydliga. Interna kommunikationsaktiviteter kan omfatta seminarier, nyhetsbrev eller inkludering på din organisations intranät.

Den externa kommunikationen är också mycket viktig. Att förmedla sociala riktmärken till marknaden före offentliggörandet av anbud ger leverantörerna tid att reagera. Att meddela dina riktmärken till allmänheten ökar också din ansvarsskyldighet och föregår med gott exempel, vilket kan inspirera till mer omfattande åtgärder. Det kan också bidra till att skapa samförstånd om praxis som inbegriper användning av sociala överväganden.

Slutligen kan ett kunskapsutbyte med andra offentliga upphandlare om god praxis (eller risker som kan undvikas) bidra till att påskynda kunskapsinhämtningen om socialt ansvarsfull offentlig upphandling. Detta kunskapsutbyte kan ske på lokal, regional, nationell eller till och med internationell nivå. I synnerhet kan kunskapsutbytet inom EU bidra till att höja de standarder som krävs av offentliga upphandlare i hela Europa, och främja ett större socialt ansvar som norm.

Procura+-nätverkets arbetsgrupp för socialt ansvarsfull upphandling av IKT

Upphandlingsmål

Nätverket Procura+ skapade en intressegrupp för socialt ansvarsfull offentlig upphandling för att främja utbytet om upphandlingsverksamhet och för att stödja offentliga upphandlare vid upphandling av maskinvaruprodukter för informations- och kommunikationsteknik (IKT). Gruppen omfattar offentliga upphandlare från hela Europa, däribland myndigheten för Storlondon (Greater London Authority), Stockholms stad, Barcelonas kommun, Avancerad upphandling för universitet och högskolor i Skottland (APUC) och staden Haarlem.

Strategi

Medlemmarna i intressegruppen sprider och delar med sig av sina kunskaper om socialt ansvarsfull offentlig upphandling vid regelbundna fysiska och virtuella möten. Med stöd från Electronics Watch och ICLEI Europe utarbetar gruppen kriterier, specifikationer och klausuler som beaktar det sociala ansvaret i hela leveranskedjan för IKT-produkter.

Resultat

Genom att dela med sig av sina erfarenheter och exempel på bästa praxis kan de deltagande offentliga upphandlarna bygga upp sin kunskap och expertis inom socialt ansvarsfull offentlig upphandling. Gruppen fungerar också som en plattform för att presentera kommande anbud och underlätta utbytet mellan offentliga upphandlare och potentiella leverantörer och återförsäljare när det gäller deras respektive behov och kapacitet. Gruppen har gemensamt utarbetat en särskild uppsättning kriterier: "How to procure fair ICT hardware – criteria set for socially responsible public procurement". Dokumentet innehåller urvalskriterier, tekniska specifikationer, tilldelningskriterier och klausuler om fullgörande av kontrakt. De fastställda kriterierna är ambitiösa eftersom de sträcker sig bortom smältningsnivån och även tar upp frågor på gruvbrytningsstadiet.

Lärdomar

Att samarbeta med andra upphandlare från den offentliga sektorn och utbyta insikter om marknaden är givande eftersom det gör det möjligt för offentliga upphandlare att identifiera gemensamma behov och att utveckla strategier för hur man kan köpa socialt ansvarsfullt producerade produkter som bäst passar behoven.

God praxis

- Integrera din strategi för socialt ansvarsfull offentlig upphandling i din upphandlingsverksamhet. Tilldela ansvarsområden, överväg att inrätta en ledningsgrupp och sprid dina mål för social upphandling i vida kretsar, så att personal och leverantörer är medvetna om förväntningarna, och andra offentliga upphandlare uppmantras att vidta liknande åtgärder.

2.6 Övervaka och granska framstegen

Samla in data om resultaten av socialt ansvarsfull offentlig upphandling

Ett ändamålsenligt genomförande av socialt ansvarsfull offentlig upphandling innebär att ett övervakningssystem inrättas som mäter framstegen mot målen. Övervakningssystemen utgörs av alltifrån enkla databaser som registrerar användningen av sociala kriterier till specialiserade system som är integrerade med plattformar för e-upphandling.

Integrering av övervakningen av hållbar offentlig upphandling i de befintliga rapporteringssystemen i Flandern (Belgien)

Upphandlingsmål

Flanderns regering har arbetat med hållbar offentlig upphandling sedan 2008, när den fastställde ett mål på att 100 procent av dess offentliga upphandling skulle vara hållbar senast 2020. Under perioden 2009–2015 antogs två handlingsplaner som vägledning för framstegen mot detta mål, varefter hållbar offentlig upphandling blev en del av en integrerad strategi för offentlig upphandling. I denna har fastställts hållbarhetskriterier för nio produktgrupper samt riktlinjer och förslag till kriterier för ytterligare 17 produktgrupper. De inköpta produkterna måste uppfylla dessa kriterier för att Flandern ska kunna kalla upphandlingen hållbar.

Strategi

År 2017 integrerades övervakningen av hållbar offentlig upphandling i Flanderns regerings system för kontraktsförvaltning. All upphandling värd 30 000 euro och däröver måste registreras i systemet för kontraktsförvaltning, och följande nio obligatoriska frågor rörande hållbar offentlig upphandling måste besvaras:

1. Användning av grundläggande hållbarhetskriterier: helt integrerade i anbudsdokumentet/inte eller delvis integrerade i anbudsdokumentet/upphandlingen gäller inte en produktgrupp för vilken väsentliga kriterier har fastställts
2. Användning av andra hållbarhetskriterier: det finns ett eller flera andra hållbarhetskriterier i anbudsdokumentet/inga andra hållbarhetskriterier i anbudsdokumentet
3. Certifikat om miljöledning krävs: relevant och i finns i anbudsdokumentet/relevant men finns inte i anbudsdokumentet på grund av särskilda skäl/ej relevant
4. Tillträdet begränsat till sociala företag: ja/nej
5. En del av kontraktets fullgörandefas har reserverats för sociala företag: ja/nej
6. Det finns en klausul om icke-diskriminering: ja/nej
7. Det finns en social klausul i upphandlingsdokumentet som är inriktad på sysselsättning och utbildning: ja/nej
8. Användning av en etisk klausul: relevant och finns i anbudsdokumentet/relevant men finns inte i anbudsdokumentet på grund av särskilda skäl/ej relevant – upphandlingen gäller inte högriskvaror
9. Upphandling av innovativa lösningar: innovationen förekommer i en förkommersiell forsknings- och utvecklingsfas/innovationen förekommer både i den förkommersiella och den kommersiella fasen/innovationen förekommer i den kommersiella fasen (offentlig upphandling av innovativa lösningar)/det finns ingen innovativ aspekt

Lärdomar

Det är nödvändigt att övervaka användningen av verktyget för att säkerställa dess ändamålsenlighet. Efter att ha noterat en minskning av den rapporterade användningen av hållbar offentlig upphandling mellan 2015 och 2016 kunde Flandern åtgärda viktiga hinder som stod i vägen för målet för 2020, bland annat genom att integrera hållbarhetsklausuler i anbuds mallar och identifiera ramavtal där framtida åtgärder behövdes.

Källor:

http://www.procuraplus.org/fileadmin/user_upload/Procura_case_studies/Procuraplus_case_study_Flanders.pdf och <https://overheid.vlaanderen.be/monitoring-duurzame-overheidsopdrachten%20>

Det mest effektiva är att koppla övervakningen av socialt ansvarsfull offentlig upphandling till befintliga rapporteringssystem och revisionsförfaranden. Du kommer sannolikt att behöva justera dina system, till exempel genom att infoga nya datafält i övervakningsprogramvaran. Överväg också att låta göra en extern, oberoende revision av resultaten av socialt ansvarsfull offentlig upphandling, inklusive riktmärkning av den offentliga upphandlaren gentemot tidigare resultat eller andra organisationers resultat.

Granskning och förbättring av socialt ansvarsfull offentlig upphandling

Se regelbundet över resultaten av övervakningen för att säkerställa att framsteg görs mot riktmärkena och att åtgärderna bidrar på önskat sätt till målen.

Kommunicera med kollegor och externt när organisationen uppfyller sina mål. Samrådsprocessen och fastställandet av mål inleds sedan på nytt – och säkerställer därmed en kontinuerlig förbättring av de sociala målen.

Systematiska marknadsförändringar är inte möjliga om de goda resultat som inträffar är helt fristående. Socialt ansvarsfull offentlig upphandling kan bidra till att visa på marknads förmåga att uppfylla högre standarder, och när man förmedlar detta kan man bidra till att höja förväntningarna hos intressenterna i stort.

God praxis

- Övervaka genomförandet av den socialt ansvarsfulla offentliga upphandlingen och se regelbundet över resultaten för att säkerställa framstegen och göra nödvändiga anpassningar av strategin eller upphandlingsmetoderna.

KAPITEL 3

Identifiering av behov och planering av upphandling

3.1 Behovsbedömningens roll i socialt ansvarsfull offentlig upphandling

Behovsbedömning kan vara det första steget i upphandlingscykeln för socialt ansvarsfull offentlig upphandling, innan ett anbudsförfarande inleds. Syftet med behovsbedömningen är att säkerställa att det finns en verklig efterfrågan på varorna, tjänsterna eller byggtreprenaderna, och till att fastställa de sätt på vilka denna efterfrågan kan uppfyllas på det mest socialt ansvarsfulla sättet. Bedömning av verkliga behov med avseende på resultat fastställer kravens omfattning och karaktär, vilket möjliggör ett mer flexibelt och potentiellt kostnadseffektivt svar från marknaden. När det gäller socialt ansvarsfull offentlig upphandling handlar behovsbedömningen om att

- se till att det som köps in uppfyller de sociala kraven,
- utforma upphandling och kontrakt så att de möjliggör flexibilitet över tid och säkerställer att ett stort antal organisationer, däribland organisationer inom den sociala ekonomin och sociala företag, ideella organisationer eller frivilliga organ, kan delta, och
- öka de sociala konsekvenserna och resultaten: kontrollera om upphandlingen erbjuder möjligheter att främja de relevanta sociala och etiska resultaten.

Exempel på hur behovsbedömningar kan påverka sociala effekter och resultat vid upphandling:

- En lokal myndighet väljer mer flexibla och varierade rörlighetsalternativ för att ge äldre medborgare och personer med funktionsnedsättning ökad transportfrihet.
- En lokal myndighet tillhandahåller sociala tjänster och omsorgstjänster som är anpassade till enskilda personers behov, med särskild uppmärksamhet ägnad åt jämställdhetsaspekter ⁽⁷²⁾.
- Ett regeringsdepartement inkluderar en klausul i ett byggkontrakt om anställnings- och utbildningsmöjligheter för arbetslösa och personer med sämre förutsättningar.
- Ett sjukhus ber en leverantör av medicinsk utrustning om insyn i leveranskedjan för att övervaka och kontrollera arbetstagarnas arbetsvillkor i samarbete med det civila samhällets organisationer.

Behovsbedömningar kan spara pengar och skapa social avkastning, vilket gör dem till en väsentlig del av skedet före upphandlingen. De kan kräva en kulturell förändring inom en organisation – i riktning bort ifrån att tänka på antalet inköpta enheter till att tänka på hur man ska tillgodose behoven på ett hållbart sätt och med de sociala resultaten i åtanke.

Samråd med användare

Användarna av en produkt, tjänst eller byggtreprenad är vanligen inte samma personer som köper in den. De kan vara andra personer inom samma organisation, anställda vid ett annat offentligt organ eller medborgare (t.ex. sjukhuspatienter, boende, skolelever eller universitetsstudenter). Samråd kan identifiera sociala frågor och säkerställa att anbudsförfarande är utformat så att man på bästa sätt kan utnyttja alla möjligheter till positiva sociala effekter. Följande tekniker kan användas för att rådfråga användarna innan en upphandling inleds:

- Använd en enkät eller en onlineundersökning för att fastställa användarnas behov och preferenser.
- Observera och analysera befintliga användningsmönster.
- Bjud in alla berörda intressenter till ett möte för att se över nuvarande praxis och tillsammans planera för förbättrade sociala resultat i nästa upphandling, och/eller
- uppmana alla användare att delta i de leverantörsdemonstrationer som utförs som en del av det preliminära marknadssamrådet (se avsnitt 3.2).
- Gör enkäten tillgänglig för personer med funktionsnedsättning.

⁽⁷²⁾ En behovsbedömning kan också baseras på en jämställdhetsanalys. EIGE definierar denna som "en ytterst viktig undersökning av hur skillnader i könsroller, verksamhet, behov, möjligheter och rättigheter påverkar män, kvinnor, flickor och pojkar i vissa situationer eller i vissa sammanhang. En jämställdhetsanalys undersöker förhållandet mellan kvinnor och män och deras tillgång till och kontroll över resurser samt de begränsningar de ställs inför i förhållande till varandra"; se: EIGE, Gender mainstreaming, concepts and definitions.

Samråd med användare med särskilda rörlighetsbehov i Rotterdams stad (Nederländerna)

Upphandlingsmål

I Rotterdam utnyttjar 30 000 medborgare med särskilda behov transporttjänster. Det finns olika tjänster tillgängliga för olika målgrupper, vilket tidigare har lett till fragmenterade och ibland otillräckliga tjänster. Rotterdams stad beslutade att integrera alla rörlighetstjänster, driva sina flottor på ett mer effektivt sätt och därmed tillhandahålla de transporter som bäst passar deras kunders behov.

Strategi

Rotterdam genomförde omfattande kundfokuserade undersökningar för att ta reda på vilka behov som inte tillgodosågs och vilka kundresor som krävde sektorsövergripande lösningar. Staden använde sig av ett innovativt förfarande för framåtriktad upphandling, där den informerade marknaden om sina sociala behov och det önskade resultatet före lanseringen av anbudsförfarandet och gick med på att köpa den nya tjänsten om den uppfyllde specifikationerna. I marknadsdialogen deltog företrädare för slutanvändargrupper som gav direkt återkoppling.

Resultat

Den vinnande uppdragstagaren är ett konsortium av olika marknadsparter, inklusive små och medelstora företag, som nu tillhandahåller en användarcentrerad transporttjänst med mekanismer för ständig förbättring. Tjänsten erbjuder anpassning av rörligheten (inklusive en budget för personlig rörlighet), så att Rotterdam kan redogöra för användarnas personliga preferenser och särdrag från dag till dag. Den ger också personligt stöd och handledning för dem som vill lära sig att resa mer självständigt för att kunderna ska kunna öka sin självständighet. Dessutom står förarna i direkt kontakt med välbefinnandeorganisationer för att övervaka och svara på kundernas behov. De uppköpta fordonen är nästan helt utsläppsfria (elektriska), och den årliga investeringen överstiger två miljoner euro i social avkastning på investeringar.

Lärdomar

Underskatta inte hur komplex och resurskrävande en meningsfull dialog kan vara. Inled processen tidigt så att du kan få all nödvändig information i detalj från användare och leverantörer, bedöm de rättsliga aspekterna av metoden och se till att den anpassade lösningen ligger så nära användarnas behov som möjligt.

Att skapa en behovsförklaring

På grundval av den information som samlats in under användarsamrådet bör det vara möjligt att formulera en enkel behovsförklaring som beskriver orsaken till inköpet och redogör för eventuella alternativ till inköpet.

Behovsförklaringen kan användas både för att utveckla affärsstrategin för upphandling och för att informera leverantörerna vid preliminära marknadssamråd och anbudsförfaranden. Viktiga intressenter, såsom tjänsteanvändare, medborgare eller icke-statliga organisationer, kan uppmanas att granska, ifrågasätta och stödja behovsförklaringen ur ett socialt perspektiv.

God praxis

- Gör behovsbedömningen till en av de första åtgärderna i din upphandlingsprocess. Samråd med kollegor och slutanvändare bidrar till att säkerställa att du köper in rätt produkt eller tjänst och på ett sätt som kan ge positiva sociala resultat.

Exempel på socialt ansvarsfull offentlig upphandling i en behovsförklaring

Den offentliga upphandlaren behöver förnya ett kontrakt om städtjänster för daglig rengöring av alla kommunala byggnader.

För att uppfylla sina socialpolitiska åtaganden kräver den offentliga upphandlaren, efter samråd med nuvarande anställda och andra intressenter, att kontraktet fullgörs med följande sociala hänsynstaganden:

- Rimlig ersättning till de anställda, även för eventuell övertid.
- Karriärutveckling, inklusive utbildning och anpassade tjänstgöringsordningar för deltagande i kurser.

- Balans mellan arbete/familjeåtaganden genom användning av hel- och deltidskontrakt med familjevänliga tjänstgöringsordningar och skift.
- Hälsa på arbetsplatsen, genom användning av icke-skadliga rengöringsmedel.

3.2 Marknadsdialog

Innan ett anbudsförfarande inleds används vanligen marknadsråd för att identifiera potentiella leverantörer och relevanta produkter och tjänster. Leverantörerna får tid och förvarning för att förbereda sig för anbudet. Till exempel kan vanliga företag och sociala företag bilda partnerskap för att stärka de sociala resultaten.

Vissa förfaranden – särskilt konkurrenspräglade dialoger eller förhandlade förfaranden under konkurrens – kan också ge fler möjligheter till dialog med anbudsgivarna under anbudsförfarandet. Efter ett anbudsförfarande bör man stämma av med anbudsgivarna rörande resultaten och ge dem råd om hur de kan förbättra sitt sociala erbjudande vid framtida anbudsförfaranden.

Marknadsdialogen för socialt ansvarsfull offentlig upphandling kan

- identifiera potentiella anbudsgivare och lösningar med positiv social inverkan,
- bygga upp kapaciteten på marknaden för att tillgodose sociala behov och krav,
- anpassa utformningen av upphandlingen och kontraktet så att de sociala kriterierna är relevanta, kopplade till kontraktets föremålet, möjliga att uppnå och icke-diskriminerande,
- hjälpa leverantörerna att lämna anbud som har starka sociala inslag, och
- ge återkoppling till leverantörerna efter processen.

Fördelarna med marknadsdialogen är bland annat att planeringen och förvaltningen av socialt ansvarsfull offentlig upphandling förbättras, särskilt när dialogen genomförs som en del av en behovsbedömningsprocess. Dessa åtgärder förbättrar också de offentliga upphandlarnas förståelse av de potentiella anbudsgivarnas förmåga att uppfylla sociala mål och ambitioner. Dialogen kan öka leverantörernas förtroende för dig och din trovärdighet hos dem, och många välkomnar möjligheten att reagera på sociala krav innan upphandlingen inleds. Kort sagt kan marknadsdialogen bidra till att skapa de förhållanden som krävs för att genomföra socialt ansvarsfull offentlig upphandling både internt inom den offentliga upphandlaren och på marknaden.

3.2.1 Preliminärt marknadsråd

EU:s regler tillåter uttryckligen preliminära marknadsråd med leverantörer⁽⁷³⁾: Innan en upphandlande myndighet inleder ett upphandlingsförfarande kan den genomföra marknadsundersökningar för att förbereda upphandlingen och för att informera de ekonomiska aktörerna om den planerade upphandlingen och kraven för denna. Enligt reglerna kan du under ett marknadsråd rådfråga oberoende experter, myndigheter eller marknadsaktörer, förutsatt att detta inte snedvrider konkurrensen och leder till att man bryter mot principerna om icke-diskriminering och öppenhet.

I praktiken är det viktigt att se till att preliminära marknadsråd offentliggörs på ett öppet sätt och i god tid. Dessutom ska all information som du lämnar till deltagarna under marknadsrådet också göras tillgänglig för andra ekonomiska aktörer som inte kan delta i marknadsrådet, och tillräcklig tid bör ges för att lämna in anbud. Offentliga upphandlare har ett ansvar för att se till att alla anbudsgivare behandlas lika i upphandlingsförfarandena, så marknadsråd bör inte leda till orättvisa fördelar eller nackdelar för en anbudsgivare⁽⁷⁴⁾.

3.2.2 Förberedelser för preliminära marknadsråd

Det första steget i varje förberedande marknadsrådsprocess är att överväga vilka resultaten av ditt kontrakt bör vara – inklusive de sociala resultaten. Att välja rätt arbetsgrupp från din organisation för att föra en dialog med marknaden är också en viktig förberedande verksamhet. Övertala upphandlingspersonal, teknisk personal och chefer och, i förekommande fall, slutanvändare samt interna eller externa experter med specialiserad kunskap om kontraktets sociala aspekter att delta.

⁽⁷³⁾ Artikel 40 i direktiv 2014/24/EU. En liknande bestämmelse om upphandling av försörjningstjänster finns i artikel 58 i direktiv 2014/25/EU.

⁽⁷⁴⁾ I vissa fall kan ett marknadsråd som utförs innan upphandlingen inleds leda till oundvikliga snedvridningar av konkurrensen, även om det fortfarande är till gagn för förberedelserna av upphandlingen. Detta kan exempelvis vara fallet när marknadsrådet leder till att en eller flera konkurrenter får vissa fördelar jämfört med potentiella anbudsgivare som inte deltog i samrådet. Om inga andra mindre ingripande åtgärder kan vidtas för att säkerställa konkurrens på lika villkor (såsom utbyte av viss information med alla anbudsgivare eller en lämplig utformning av anbudsvillkoren) kan det för att avhjälpa sådana snedvridningar vara nödvändigt att under dessa omständigheter utesluta anbudssökande eller anbudsgivare som deltog i förberedelserna av upphandlingen.

Analysera därefter marknaden för att fundera över hur leverantörer kan tillgodose de sociala behoven för den planerade produkten, tjänsten eller byggnadsentreprenaden. Frågor att fundera över är bland annat följande:

- Är marknaden tillräckligt mogen för att uppfylla de sociala kraven? Kan befintliga leverantörer uppfylla de sociala behoven eller tar sig nya leverantörer med sociala innovationer in på marknaden?
- Kommer marknaden att tekniskt sett kunna uppfylla de sociala kraven? Kan leverantörerna till exempel reagera på krav på information om arbetsvillkor i leveranskedjan eller på klausuler om samhällsfördelar som rör skapande av arbetstillfällen? Hur kommer sådana åtaganden att kontrolleras och verkställas?
- Hur många leverantörer kan tillhandahålla vad som krävs? Innebär marknadskapaciteten att det kommer att finnas konkurrens för upphandlingen, eller kommer de sociala kraven potentiellt att begränsa anbudet?
- Kan de sociala kraven föra samman leverantörer med olika affärsmodeller, såsom organisationer inom den sociala ekonomin och sociala företag, på ett socialt innovativt sätt? Hur skulle detta fungera, och hur kan anbudsförfarandet utformas för att främja detta?
- Bedriver leverantörerna sin verksamhet annorlunda eller tillhandahåller de andra varor eller tjänster i olika geografiska områden, och hur skulle detta påverka de sociala aspekterna av erbjudandet?

Skrivbordsforskning och -analys av marknaden i fråga kan utvärdera att socialt ansvarsfulla lösningar redan finns tillgängliga, eller så kan leverantörer utveckla nya produkter och strategier som kan tillgodose sociala behov.

Avslutningsvis bör man, innan man samråder direkt med marknaden, tala med kollegor som arbetar för andra offentliga upphandlare för att ta reda på vad de köper in för att åtgärda sociala problem, och vilka lärdomar de har dragit. Att förstå vad som fungerar (eller inte fungerar) på grundval av en annan offentlig upphandlares erfarenheter kan också få beslutsfattare och de mer riskobenägne kollegorna att hoppa på tåget när det gäller en ny social strategi för upphandlingen.

3.2.3 Hur man för en dialog med marknaden

Det finns flera strategier och metoder för att föra en dialog med marknaden. Mycket beror på de resurser och den tid som står till buds och den sociala innovation som krävs.

Enkäter för leverantörs- och marknadssondering

Enkäter är en användbar och jämförelsevis snabb metod för att få information och för att mäta leverantörernas intressenivå och kapacitet när det gäller att leverera sociala lösningar. Enkäter bör offentliggöras i så stor utsträckning som möjligt i syfte att få så många leverantörer som möjligt att delta.

Analysen av de mottagna svaren bör bidra till att utveckla omfattningen av och nästa steg i upphandlingsstrategin och upphandlingsprocessen. Var noga med att inte använda uppgifterna på ett sätt som ger en potentiell leverantör direkta eller indirekta fördelar, även om detta sker oavsiktligt. Ett öppet undvikande av sådana fördelar bör vara ett mål för denna strategi.

Förhandsmeddelanden

Ett förhandsmeddelande är en typisk metod för att tidigt underrätta marknaden om avsikten att tilldela ett kontrakt/ramavtal och kan användas för att inleda ett marknadssamråd. Ett förhandsmeddelande publiceras på webbplatsen Tenders Electronic Daily (TED), som når operatörer utanför din hemregion. Dessa operatörer kan ha olika strategier för att hantera sociala aspekter.

Ett förhandsmeddelande skapar ingen skyldighet att inleda ett upphandlingsförfarande och tilldela ett kontrakt, men det bör om möjligt innehålla detaljer och tidsplaner för den planerade upphandlingen, eftersom detta bidrar till att öka deltagarnas engagemang. Se till att du i förhandsmeddelandet anger vilken typ av svar du begär från marknaden, oavsett om det gäller att fylla i en enkät, lämna enskilda svar eller delta i ett marknadssamråd.

Framtidsplan för upphandling

En framtidsplan för upphandling ger leverantörerna förhandsbesked om kommande kontraktsmöjligheter och ger dem tid att planera och förbereda sig för att lämna in svar av god kvalitet. Planerna kan innehålla en behovsförklaring som ger mer specifik information till leverantörerna om dina sociala behov och krav.

Träffa upphandlaren-/Träffa leverantörerna-evenemang

Evenemang där potentiella upphandlare träffar potentiella leverantörer tillhandahåller ett forum där

Haarlems stad (Nederländerna) samråder med marknaden rörande socialt ansvarsfulla IKT-lösningar

Upphandlingsmål

År 2019 stod Haarlems stad värd för ett "Träffa upphandlaren"-evenemang för leverantörer och återförsäljare av IKT-produkter och IKT-tjänster. Syftet med detta preliminära marknadssamråd var att granska reaktionerna från den nuvarande marknaden och bedöma dess beredskap när det gäller att inkludera socialt ansvarsfulla tilldelningskriterier och kontraktsklausuler i en kommande upphandling av IKT-maskinvara.

Strategi

Före "Träffa upphandlaren"-evenemanget uppmanade Haarlem alla leverantörer som ville delta att i förväg förbereda svar på specifika frågor. Man frågade leverantörerna bland annat följande:

1. Vad skulle en offentlig upphandlare behöva tillhandahålla i fråga om anbudsunderlag för att fullt ut kunna påverka deras föreslagna lösningar på förbättringar av ansvaret för leverantörskedjan?
2. Vilka normer för socialt ansvar kan den offentliga upphandlaren förvänta sig som godtagbart minimum av en kompetent leverantör för detta anbud?
3. Vill de och kan de lämna ut information om sitt leverantörsansvarsprogram till offentliga upphandlare på begäran?
4. Använder de uppgifter om resultat som rör arbetsrätt och mänskliga rättigheter när de beslutar vilka leverantörer de ska anlita? Hur kan detta bekräftas?
5. Vidtar deras företag, eller leveranskedjan, åtgärder för att hantera inverkan av arbetsrätt och mänskliga rättigheter under produktionsfasen? Återigen, hur kan detta bekräftas?
6. Har de en leveranskedja som kan a) uppfylla alla krav och b) mobiliseras ganska snart efter kontraktstilldelningen?

Evenemangsformatet gav leverantörerna möjlighet att ge s.k. "pitch slams", dvs. korta presentationer i syfte att ge offentliga upphandlare en lägesrapport och informera om vad som skulle kunna vara möjligt som svar på det kommande anbudsförfarandet. Ett viktigt inslag i evenemanget var en s.k. World Café-session, som gav offentliga upphandlare och leverantörer möjlighet till direkta djupgående diskussioner av ämnen som togs upp under dagen. I detta fall inbjöds andra offentliga upphandlare att delta i och stå som värdar för ett diskussionsutbyte med leverantörer, där engagemangseffekten mångdubblades.

Resultat

Genom att ta del av information om Haarlems kommande anbudsförfarande och relaterade nyckelfrågor före "Träffa upphandlaren"-evenemanget kunde leverantörer och återförsäljare förbereda sig i förväg. Detta är särskilt viktigt när det gäller sektorer med komplexa leveranskedjor samt banbrytande kriterier, eftersom en leverantörsrepresentant inte kan förväntas ha en fullständig översikt över verksamheten. World-Café-sessionen ledde till nya insikter för Haarlem rörande den kommande upphandlingen, och främjade inte bara de nya kriterierna för socialt ansvar utan kombinerade dem också med en cirkulär upphandlingsmodell.

Lärdomar

"Träffa upphandlaren"-evenemang är mest framgångsrika när upphandlaren har ett tydligt mål eller ett fastställt behov som denne vill diskutera med marknaden. Detta bör meddelas i förväg så att leverantörerna kan överväga sin egen ståndpunkt. Försök hitta en balans mellan att tillhandahålla information som bidrar till att fokusera diskussionerna under dagen i fråga och inte överbelasta leverantörerna med för mycket information. För att få viktiga insikter bör man ge särskilt utrymme för direkt utbyte och inte bara plenarsessioner.

- upphandlarna kan diskutera sina behov, inklusive sociala krav,
- leverantörer kan tillhandahålla information om sina produkter och tjänster och förklara hur de kan fullgöra kontrakt på ett socialt ansvarsfullt sätt, och
- andra berörda intressenter, såsom arbetsmarknadens parter eller icke-statliga organisationer, kan bidra med expertunderlag.

Många offentliga upphandlare anordnar "Träffa köparen"-evenemang där leverantörer bjuds in till en öppet hus-dag och träffar de personer som ansvarar för inköp av särskilda varor och tjänster. Leverantörerna kan få reda på mer om kontraktsmöjligheter och utveckla en bättre förståelse av upphandlingspolicier och upphandlingsförfaranden. I vissa fall kan leverantörerna också uppmanas att presentera sina lösningar och strategier.

3.2.4 Dialogen under och efter tilldelningsförfarandet

Leverantördialogen under ett anbuds-förfarande

Även om det krävs försiktighet vid kommunikationen med anbudsgivarna under den formella upphandlingsprocessen är det trots det möjligt att ha en dialog med anbudsgivarna om de sociala aspekterna av deras anbud. Detta gäller särskilt för vissa förfaranden såsom den konkurrenspräglade dialogen, det förhandlade förfarandet under konkurrens eller förfaranden inom ramen för det enklare systemet (se avsnitten 3.4 och 4.1.1). Under dessa förfaranden kan det vara möjligt att förbättra de sociala aspekterna av anbudsgivarnas ursprungliga anbud genom att ge återkoppling på grundval av tilldelningskriterierna för anbudet.

Föra en dialog med marknaden för socialt ansvarsfulla arbetskläder i Gent (Belgien)

Upphandlingsmål

Under 2014 uppdaterade staden Gent sin upphandlingspolitik så att den omfattar sociala mål, såsom att uppmuntra till anställning av grupper med sämre förutsättningar, främja den lokala ekonomiska tillväxten och integrera internationella standarder och principer för rättvis handel. Under 2016 inledde Gent, tillsammans med föreningen för flamländska städer och kommuner (VVSG), ett uppdrag för att anskaffa rättvisare arbetskläder. Huvudmålen var att integrera garantier rörande internationella arbetskonventioner och öka insynen genom hela leveranskedjan för textilier.

Strategi

Gent genomförde upphandlingen i tre faser: Den första var en analys av tidigare offentliga upphandlingar där man letade efter bästa praxis i Flandern när det gäller att införliva hållbarhet i specifikationerna för arbetskläder. För det andra genomförde Gent och VVSG en omfattande marknadsundersökning där man bedömde marknadens beredskap, insynen i leveranskedjorna och potentialen för märkningar inom sektorn, och samlade in leverantörernas synpunkter på hållbar efterfrågan och användningen av sociala klausuler vid offentlig upphandling. Gent insåg att marknaden inte var redo att leverera den miljömässiga och sociala resultatnivå som krävdes, så i den tredje fasen skapade Gent en verktygslåda för socialt hållbara arbetskläder för leverantörer som ger dessa vägledning för att förbättra sig under kontraktets löptid. Staden delade upp ramavtalet i fem delar som krävde olika nivåer av sociala prestationer och miljöprestanda, där verktygslådan definierade varje nivå och de bevis som anbudsgivarna var tvungna att lämna in. I verktygslådan finns också en färdplan i riktning mot mer ansvarsfulla arbetskläder, vilken leverantörerna åtar sig att följa genom avtalsklausuler.

Resultat

Där så är möjligt är de inköpta arbetskläderna nu tillverkade av organisk bomull och rättvisemärkt bomull samt återvunnen polyester. De sociala övervägandenas mognad varierar beroende på kategorin av kläder och olika ambitioner utarbetades. Man begärde av leverantörerna insyn i leveranskedjan, men i en kategori gick denna öppenhet längre än i andra. På det hela taget var målet att göra det möjligt för uppdragstagaren att delta i en process för kontinuerlig förbättring av de sociala villkoren under ramavtalets löptid. Leverantörens resultat kontrolleras av tredje parter som arbetar i partnerskap med Gent för att åstadkomma förbättringar.

Lärdomar

Marknaden är villig att samarbeta för att kontinuerligt förbättra arbetsvillkoren i leveranskedjan, men leverantörerna måste engageras, stimuleras och stödjas för att detta ska ske. Avtalsklausuler är endast en del av lösningen. För att lyckas är dialog och partnerskap med leverantörerna nödvändiga, och dessa bör inledas innan upphandlingen påbörjas och fortsätta under fullgörandet av ett kontrakt.

Avstämning med leverantörer

Gör en avstämning med anbudsgivare som inte rönt framgång efter ett anbudsförfarande för att informera dem om skälen till att deras förslag inte räckte till och förklara hur de presterade med avseende på sociala kriterier. Vid avstämningen kan man ta upp det som anbudsgivaren oroar sig för, samla in feedback om upphandlingsprocessen (inklusive de sociala kriterierna) och uppmuntra leverantörerna till att förbättra sina sociala erbjudanden inför nästa upphandlingstillfälle. Dessutom kan en avstämning med den framgångsrika leverantören, en s.k. "win-review", innehålla en diskussion om styrkorna och svagheter i de sociala inslagen i anbudet samt genomförandet och övervakningen under kontraktets löptid.

3.2.5 Hantera riskerna med en marknadsdialog

Genomför marknadsdialogen med omsorg och på ett sådant sätt att den inte snedvrider konkurrensen. Potentiella risker är att

- ootillbörlig fördel ges till en leverantör, t.ex. genom att utforma specifikationen till förmån för en potentiell leverantör eller lösning,
- dialogen förs på ett sätt som missgynnar en eller flera leverantörer, eller
- man underlåter att skydda en leverantörs immateriella rättigheter eller kommersiellt känsliga information.

Åtgärder för att hantera de risker som marknadsdialogen medför är bland annat att

- planera hur och när man ska inleda en dialog med marknaden,
- göra processen tydlig för alla leverantörer och hantera förväntningarna,
- behandla alla leverantörer lika – diskriminera inte,
- utbyta samma information med alla leverantörer,
- dokumentera mötena,
- säkerställa att samma information görs tillgänglig som en del av upphandlingsdokumenten, och
- ge tillräckligt med tid för inlämning av anbud – även för dem som inte deltar i marknadsrådet.

Att samråda med marknaden kan kännas betungande, men den sociala avkastningen kan vara betydande om processen på ett öppet sätt kan forma marknaden så att den levererar nya lösningar som verkligen uppfyller användarnas behov.

God praxis

- Se till att undersöka marknaden innan du kontaktar leverantörerna. Ju mer kunskap du har om sociala innovationer och möjligheter till förbättringar, desto mer realistisk ser din behovsförklaring ut, vilket leder till en produktiv och relevant dialog.
- En ändamålsenlig marknadsdialog kan ta tid och resurser, men det finns olika alternativ. Överväg den metod som står i proportion till dina medel, storleken och värdet på upphandlingen och de sociala risker som den innebär.

3.3 Vilken sorts kontrakt?

Kontraktets utformningen kan spela en avgörande roll när det gäller att fastställa de sociala konsekvenserna av upphandling.

Kontraktets storlek och löptid

Se till att kontraktets storlek inte hindrar organisationer som kan erbjuda sociala värden från att delta, inklusive små och medelstora företag, organisationer inom den sociala ekonomin och sociala företag. Mindre kontrakt, inbegripet en uppdelning av kontrakt i delar, kan underlätta deltagandet för organisationer som redan tillhandahåller sociala förmåner, eftersom storleken då kan vara bättre anpassad till deras produktionskapacitet. Kontrakt som är alltför små kan dock begränsa både konkurrensområdet och möjligheterna till att investera i sociala resultat. Var medveten om att det är förbjudet att dela upp ett kontrakt på ett sätt som leder till att EU:s skyldigheter kringgås, såvida detta inte är sakligt motiverat⁽⁷⁵⁾.

⁽⁷⁵⁾ Artikel 5.3 i direktiv 2014/24/EU, artikel 16.3 i direktiv 2014/25/EU och artikel 8.4 i direktiv 2014/23/EU.

Kontraktets löptid kan också spela en viktig roll när det gäller att fastställa omfattningen av den sociala avkastningen. Korta kontrakt på ett år eller mindre kan göra det svårt för uppdragstagaren att investera i och åstadkomma sociala resultat. Detta gäller särskilt om nya metoder eller system införs, till exempel för att övervaka mänskliga rättigheter längs leveranskedjan eller utbilda tidigare arbetslös personal. Det tar tid att införliva sådana initiativ, och det tar tid innan de ger resultat, så tänk på detta när du beslutar om kontraktets varaktighet. Om kontraktets löptid är otillräcklig kan detta också negativt påverka kvaliteten och kontinuiteten hos en tjänst. Detta kan få ogynnsamma följder för vissa slutmottagare av tjänsterna (t.ex. personer i utsatta situationer). En strategi är att göra förnyelse/förlängning av kontraktet beroende av uppnåendet av särskilda sociala resultat jämte ett tillfredsställande utförande överlag.

Användning av delar

I EU:s regler framhålls möjligheten att dela upp kontrakt i delar och kravet att offentliga upphandlare motiverar om ett beslut fattas att inte göra detta ⁽⁷⁶⁾. Användningen av delar inom socialt ansvarsfull offentlig upphandling kan säkerställa att mindre aktörer, organisationer inom den sociala ekonomin eller sociala företag kan konkurrera – eftersom de kanske inte kan tillhandahålla alla aspekter av ett stort kontrakt. Det är också möjligt att begränsa antalet delar som tilldelas en enskild anbudsgivare på grundval av objektiva och icke-diskriminerande kriterier som fastställs i förväg ⁽⁷⁷⁾. Att använda delar kan hjälpa dig att se till att flera organisationer deltar i tillhandahållandet av social nytta.

Offentliga upphandlare kan bestämma hur delarna ska definieras, till exempel på grundval av

- typ av resultat,
- de enskilda kontraktens storlek, eller
- det geografiska leveransområdet.

Preliminära marknadssamråd (se avsnitt 3.2) kan ge dig information om hur du delar upp upphandlingen i delar på ett sätt som passar marknaden och uppmuntrar till bästa valuta för pengarna.

Du kan ta emot anbud för både kombinerade delar och enskilda delar. I det första fallet måste du i meddelandet om upphandling ange vilka delar som får kombineras. Omvänt kan du välja att begränsa det antal delar som en leverantör får bjuda på och det högsta antalet delar som en leverantör kan vinna.

Beslutet att inte tilldela ett kontrakt i delar kan vara lämpligt om delarna kan

- begränsa konkurrensen,
- utgöra en risk för att genomförandet av kontraktet blir alltför tekniskt komplicerat eller dyrt, eller
- undergräva fullgörandet av kontraktet genom behovet av samordning av olika uppdragstagare för de olika delarna.

Val av ramavtal eller kontrakt

Ett sätt att öka upphandlingseffektiviteten för genomförandet av socialt ansvarsfull offentlig upphandling kan vara att tilldela ramavtal. Ett ramavtal får upprättas med en eller flera aktörer och möjliggör tilldelning av flera kontrakt utan att hela upphandlingsförfarandet måste upprepas. Ramavtal kan bidra till en socialt ansvarsfull offentlig upphandling genom att erbjuda större flexibilitet vid tilldelningen av kontrakt och kan också öka incitamenten för leverantörer att erbjuda lösningar med högre social avkastning på grund av möjligheten att vinna flera olika kontrakt och därmed kompensera för de eventuella ytterligare kostnader som genomförandet av dessa lösningar medför.

Kapitel 5 innehåller ytterligare information om genomförandet av socialt ansvarsfull offentlig upphandling genom ramavtals- och kontraktsvillkor, inklusive sådana som rör underleverantörer.

God praxis

- Överväg i ett tidigt skede hur kontraktets typ och varaktighet kan påverka anbudets sociala värde. Du kan som en del av ditt marknadssamråd fråga leverantörerna vilken typ av kontrakt eller ramavtal som skulle göra det möjligt för dem att på bästa sätt uppnå sociala resultat.

⁽⁷⁶⁾ Skäl 78 och artikel 46.1 i direktiv 2014/24/EU samt skäl 87 och artikel 65.1 i direktiv 2014/25/EU. Nationella statliga myndigheter kan också välja att göra uppdelningen av kontrakt i delar obligatorisk för vissa typer av kontrakt.

⁽⁷⁷⁾ Artikel 46.2 i direktiv 2014/24/EU, artikel 65.2 i direktiv 2014/25/EU.

3.4 Val av förfarande

Enligt direktiven 2014/24/EU och 2014/25/EU kan man välja mellan fem upphandlingsförfaranden ⁽⁷⁸⁾:

- Öppet förfarande – anbud kan lämnas av vilken aktör som helst,
- selektivt förfarande – minst fem anbudsgivare väljs ut till att lämna anbud på grundval av objektiva kriterier,
- förhandlat förfarande under konkurrens – minst tre anbudsgivare väljs ut till att lämna anbud på grundval av objektiva kriterier. Dessa anbud kan förhandlas,
- konkurrenspräglad dialog – minst tre anbudssökande väljs ut till att tillhandahålla lösningar på grundval av en beskrivning av den offentliga upphandlarens behov, och
- innovationspartnerskap – minst tre kandidater väljs ut för att utveckla och leverera varor eller tjänster som ännu inte finns på marknaden, med hjälp av en kontraktsstruktur som består av olika faser.

Lägg märke till att det förhandlade förfarandet under konkurrens och den konkurrenspräglade dialogen enligt direktiv 2014/24/EU endast kan användas i specifika situationer ⁽⁷⁹⁾, och att du under alla omständigheter bör bjuda in tillräckligt många kandidater för att garantera verklig konkurrens. Socialt ansvarsfull offentlig upphandling är möjlig i alla dessa förfaranden, men den exakta strategin kan variera beroende på vilket förfarande som valts.

I ett öppet förfarande kan vilken leverantör som helst lämna in anbud, men du kan utvärdera deras tekniska och yrkesmässiga förmåga (inklusive tidigare erfarenhet) och ge dem betyget godkänd/icke godkänd antingen före eller efter utvärderingen av anbudet. Etappvisa förfaranden (dvs. alla utom det öppna förfarandet) ger möjlighet att välja anbudsgivare i förväg på grundval av kriterier, vilka kan inbegripa kapaciteten att leverera de sociala aspekterna av kontraktet. Kapitel 4 innehåller ytterligare information om utvärderingen av teknisk och yrkesmässig kapacitet vid socialt ansvarsfull offentlig upphandling.

Föra en dialog med anbudsgivarna: Anbudsförfarande för dagvård av vuxna med komplexa behov

Upphandlingsmål

Kommunfullmäktige i Scottish Borders ville utveckla sin dagvård av vuxna med komplexa behov. Kommunfullmäktige granskade tjänsterna, däribland genom ett samråd med användarna, och satte upp ett mål om att förbättra omsorgstjänsternas personanpassning och flexibilitet för att tillgodose enskilda behov. Utmaningen för kommunfullmäktige var att locka till sig en rad möjliga leverantörer, däribland organisationer såsom sociala företag, och få dem att lämna in anbud på denna nya typ av flexibla kontrakt, med tanke på den begränsade gruppen av potentiella leverantörer.

Strategi

Kommunfullmäktige använde sig först av en standardiserad upphandlingsprocess, men inga anbud uppfyllde kraven för flexibelt tillhandahållande av lämpliga tjänster. Därefter utvecklades en strategi som omfattade dialogmöten med flera leverantörer från den ideella sektorn. Arbetsgruppen för upphandling sammanställde ett informationspaket som förklarade processen och utgjorde en grund för flera dialogmöten med varje leverantör under en månad. Leverantörerna fick möjlighet att presentera sina planer för serviceanvändarna och deras vårdare. Denna dialog gjorde det möjligt för intressenterna att samarbeta med potentiella leverantörer för att förstå och bidra till den slutliga anbudsspecifikationen. Den slutliga samproducerade modellen diskuterades med alla inblandade och lades sedan fram under den sista delen av upphandlingsprocessen. De anbud som blev resultatet utvärderades och ett kontrakt tilldelades.

Resultat

Samproduktionsmodellen ledde till fler anbud av högre kvalitet, med ett bättre gensvar än vad som ursprungligen förväntades. Upphandlingen har lett till ett minskat antal personer som reser ut från sitt område för att få tillgång till omsorgstjänster, och en effektivitetsvinst på 200 000 pund över fem år har åstadkommit tack vare upphandlingsmodellen. I kontraktet fastställdes också uppdragstagarnas skyldighet att tillhandahålla tjänsterna på ett sätt som kan tillämpas på alla slutanvändare, vilket säkerställer att de individuella behoven och kommunfullmäktiges krav uppfylls.

⁽⁷⁸⁾ Se kapitel I i direktiv 2014/24/EU (särskilt artiklarna 26–31), kapitel I i direktiv 2014/25/EU (särskilt artiklarna 44–49).

⁽⁷⁹⁾ Artikel 26.4 i direktiv 2014/24/EU. Enligt direktiv 2014/25/EU får den konkurrenspräglade dialogen och det förhandlade förfarandet med föregående offentliggörande användas utan särskild motivering.

Lärdomar

Det kollektiva deltagandet av leverantörer, intressenter och kommunfullmäktige skapade positiva fördelar som överskred förväntningarna. I synnerhet gjorde den att personer med inlärningsvärigheter och deras vårdare deltog under hela processen och skapade delaktighet i den nya tjänsten. Den flexibla samproduktionsprocessen skapade betydande möjligheter för leverantören från den ideella sektorn att föra en dialog med de personer som använder tjänsten och bidrog till att påverka inlämningen av anbud. Som leverantören uttryckte det: "Möjligheten att träffa familjer och ombud på ett tidigt stadium gjorde det möjligt för oss att bättre tillgodose den fastställda kundgruppens specifika behov".

Storleken på den relevanta marknaden som erbjuder socialt ansvarsfulla lösningar, det specifika kontraktets föremål och omfattningen av den planerade upphandlingen samt dess komplexitet kan också påverka valet av förfarande. Om det är en ganska enkel och standardiserad upphandling och endast ett litet antal leverantörer kan tillhandahålla produkten/tjänsten kan ett öppet förfarande vara effektivt. Omvänt kan det selektiva förfarandet vara enklare om produkten/tjänsten kräver betydande ekonomisk och teknisk kapacitet och kan tillhandahållas av ett stort antal leverantörer, eftersom du då kan ange ett maximalt antal anbudssökande som kommer att inbjudas att delta ⁽⁸⁰⁾. Om kontraktets specifika omfattning är mer komplicerad, de tekniska specifikationerna inte kan fastställas med tillräcklig precision eller innovativa lösningar behövs kan du föredra att använda det förhandlade förfarandet under konkurrens eller den konkurrenspräglade dialogen, förutsatt att villkoren för tillgång till kontraktet är uppfyllda. Minsta tidsfrister för varje förfarande fastställs i direktiven. Dessa tidsfrister omfattas av ett allmänt krav på att ge tillräcklig tid på grundval av kontraktets komplexitet ⁽⁸¹⁾. Vid fastställandet av tidsfrister bör man beakta de förväntade svarens kvalitet och komplexitet – korta anbudsperioder kan ibland vara kontraproduktiva om de innebär att mer tid måste läggas på att klargöra de inlämnade anbudena.

Vissa offentliga upphandlare kan befara att socialt ansvarsfull offentlig upphandling gör det svårare för anbudsgivarna att uppfylla kriterierna i anbudsförfarandet och därför leder till färre giltiga anbud. Ett sätt att ta itu med denna oro är genom marknadssamråd, som diskuteras ovan. Vissa förfaranden möjliggör mer interaktion med anbudsgivarna, något som också kan användas för att säkerställa att man får ett bra gensvar när det gäller sociala kriterier. I ett förhandlat förfarande under konkurrens är det till exempel möjligt att förhandla om aspekter av de sociala resultaten (utöver alla fastställda minimikrav) och de rapporteringsförfaranden som kommer att tillämpas. Förfarandena för konkurrenspräglad dialog och innovationspartnerskap kan bidra till att åtgärda komplexa sociala problem genom att göra det möjligt för anbudsgivare att utveckla och vidareutveckla nya lösningar.

Enligt direktiv 2014/24/EU kan konkurrenspräglad dialog eller förhandlat förfarande under konkurrens användas när marknaden inte kan tillgodose den offentliga upphandlaren behov utan anpassning av lättillgängliga lösningar, eller om ytterligare utformning eller innovativa lösningar krävs ⁽⁸²⁾. Det är också möjligt att använda dessa förfaranden för kontrakt som omfattas av det enklare systemet, vilket kan ge dig större flexibilitet i förfarandet (se avsnitt 4.2).

Dessa förfaranden kan leda till social innovation och bättre förståelse av möjligheterna till ökat socialt värde, men de kräver att man avsätter resurser och expertis för att hantera dem. En enklare lösning kan vara att genomföra preliminära marknadssamråd före ett öppet eller selektivt förfarande.

Avslutningsvis kan förkommersiell upphandling ⁽⁸³⁾ vara till hjälp när du behöver utveckla innovativa lösningar för att uppfylla dina behov, även när det gäller sociala mål ⁽⁸⁴⁾. Förkommersiell upphandling gör det möjligt för offentliga upphandlare att jämföra möjliga alternativa lösningar och välja den som är bäst lämpad för att tillgodose ett specifikt offentligt behov. Offentliga myndigheter kan använda den förkommersiella upphandlingen för att samtidigt köpa in forskning och utveckling från flera konkurrerande leverantörer för att jämföra alternativa lösningar och fastställa vilken lösning som ger det bästa värdet för pengarna.

⁽⁸⁰⁾ Artikel 65 i direktiv 2014/24/EU, artikel 46 i direktiv 2014/25/EU.

⁽⁸¹⁾ Artikel 47 i direktiv 2014/24/EU, artikel 66 i direktiv 2014/25/EU och artikel 39 i direktiv 2014/23/EU.

⁽⁸²⁾ Artikel 26.4 i direktiv 2014/24/EU. Enligt försörjningsdirektivet får den konkurrenspräglade dialogen och det förhandlade förfarandet med föregående offentliggörande användas utan särskild motivering.

⁽⁸³⁾ Förkommersiell upphandling omfattas inte av direktiven om offentlig upphandling (se artikel 14 i direktiv 2014/24/EU och artikel 32 i direktiv 2014/25/EU). Den förkommersiella upphandlingen omfattar inte användningen av storskalig produktion för kommersiella volymer av slutprodukter, vilken omfattas av direktiven om offentlig upphandling. För mer information om förkommersiell upphandling, se <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/pre-commercial-procurement>

⁽⁸⁴⁾ För ett konkret exempel på hur förkommersiell upphandling kan användas för att tillhandahålla omsorgstjänster till fler användare, se <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/bioservo-technologies-gives-humans-robotic-super-strength-cyborgs>

God praxis

- När man beslutar om förfarandet bör man ta hänsyn till faktorer som rör socialt ansvarsfull offentlig upphandling, inklusive den nuvarande marknadens kapacitet att uppfylla dina sociala behov och anbudens förväntade kvalitet och kvantitet.
- Flexibla förfaranden kan bidra till att säkerställa ett bra gensvar när det gäller sociala kriterier genom att möjliggöra mer interaktion med anbudsgivarna.

3.5 Definiera och ifrågasätta specifikationer

Eftersom specifikationerna kan fastställa ramen för socialt ansvarsfull offentlig upphandling i ett visst kontrakt, och även påverka konkurrensområdet, är det viktigt att de är korrekta. Att ge intressenterna möjlighet att yttra sig om förslagen till specifikationer som en del av ett marknadssamråd är ett sätt att göra detta. En intern process där specifikationerna ifrågasätts kan också vara användbar.

I avsnitt 4.4 diskuteras användningen av prestanda- eller resultatbaserade specifikationer för socialt ansvarsfull offentlig upphandling. Att gå utöver en snäv teknisk specifikation för en produkt eller tjänst och uttrycka kraven i funktionella termer kan leda till sociala innovationer och nya idéer från marknaden. Man kan till exempel specificera

- fullt tillgängliga transporter för alla personer, däribland personer med funktionsnedsättning, i stället för bussar som är tillgängliga för rullstolar,
- tillgänglig arkitektur för att tillgodose behoven hos personer med funktionsnedsättning, i stället för att endast rikta in sig på en enda typ av funktionsnedsättning, t.ex. att ha skyltar med brailleskrift eller ljudsystem, eller
- insyn i leveranskedjorna och en process för övervakning av arbetstagarnas rättigheter för den erbjudna produkten, i stället för att bara kräva efterlevnad av ILO:s konventioner.

En tidig inriktning på utformningen av specifikationer kan förbättra de sociala resultaten av ett kontrakt. De förfaranden för behovsbedömning, marknadssamråd och val av kontraktsformulär och kontraktsförfarande som beskrivs ovan säkerställer att man får mer relevanta och realistiska sociala resultat.

God praxis

- Planeringen av socialt ansvarsfull upphandling är lika viktig som valet av anbudsspecifikationer och anbudskriterier. Genomför om möjligt och lämpligt samråd med personal och slutanvändare om de sociala behoven, för en dialog med marknaden för att presentera dina mål och få återkoppling från leverantörerna, och välj den upphandlingsmetod som har möjlighet att ge de mest positiva sociala resultaten.

3.6 Använda frivilliga fält i standardformulären

Från och med den 25 oktober 2023 måste offentliga upphandlare fylla i nya och uppdaterade standardformulär⁽⁸⁵⁾ (eForms), så att de kan tillhandahålla information om användningen av sociala aspekter och tillgänglighetskriterier i sina upphandlingar (för tillgänglighetsaspekter, däribland i standardformulären, se avsnitt 4.4.1). De uppdaterade standardformulären kommer att innehålla ett valfritt fält där du kan ange att du genom upphandlingsförfarandet eftersträvar en social målsättning. Genom att använda detta alternativ kommer du att bidra till mer exakt datainsamling och analys av användningen av socialt ansvarsfull offentlig upphandling i ditt land och i hela EU.

Ett bra genomförande av eForms är en investering. eForms kräver att det finns tillräckligt med tid och resurser, men kommer att leda till betydande tidsbesparingar för alla genomförare och användare. I motsats till tidigare standardformulär är avsikten att eForms i stor utsträckning ska fyllas i automatiskt av e-upphandlingssystemen, inte användarna, vilket avsevärt minskar den administrativa bördan. Dessa eForms kan skräddarsys efter nationella behov. För att bättre förstå processen och alternativen, se *Handbok för det politiska genomförandet av eForms*⁽⁸⁶⁾.

⁽⁸⁵⁾ Kommissionens genomförandeförordning (EU) 2019/1780 av den 23 september 2019 om fastställande av standardformulär för offentliggörande av meddelanden om offentlig upphandling och om upphävande av genomförandeförordning (EU) 2015/1986 (eForms) (EUT L 272, 25.10.2019, s. 7).

⁽⁸⁶⁾ Se https://ec.europa.eu/growth/single-market/public-procurement/digital/eforms_sv

KAPITEL 4

Upphandlingsförfarandet

I det här kapitlet tittar vi närmare på hur du kan använda socialt ansvarsfull offentlig upphandling under kontraktstilldelningsprocessen. Kapitlet är inriktat på möjligheterna enligt direktiven om offentlig upphandling och följer upphandlingsfaserna, från det att kontraktsföremålet definieras till det att det vinnande anbudet identifieras. På grundval av den behovsbedömning och planering som diskuteras i kapitel 3 kan din organisation välja vilken av de strategier som beskrivs här som är lämplig för ditt kontrakt. Detta val innebär ofta att man använder mer än en åtgärd för socialt ansvarsfull offentlig upphandling, till exempel genom att kombinera uteslutnings- och tilldelningskriterier.

Varje avsnitt innehåller exempel från offentliga upphandlare i verkliga livet och rekommendationer om vilka åtgärder som bör vidtas.

4.1 Definiera kontraktsföremålet och fastställa relevanta regler

I direktiven om offentlig upphandling föreskrivs inte en strategi för offentliga upphandlingskontrakt som passar alla. Offentliga upphandlare kan välja mellan olika förfaranden och tekniker, och vissa kontrakt eller finansiella arrangemang omfattas inte alls av upphandlingsreglerna – t.ex. anställningsavtal eller icke-ekonomiska tjänster av allmänt intresse⁽⁸⁷⁾. För upphandling som omfattas av direktiven om offentlig upphandling är det av grundläggande betydelse att fastställa kontraktsföremålet.

Kopplingen till kontraktsföremålet

I artikel 67.3 i direktiv 2014/24/EU och artikel 82.3 i direktiv 2014/25/EU förklaras vad som menas med "koppling till kontraktsföremålet". Kriterierna ska anses vara kopplade till kontraktsföremålet om de avser de byggentreprenader, varor eller tjänster som ska tillhandahållas inom ramen för det kontraktet i alla avseenden och i alla skeden av deras livscykel, inklusive faktorer som berör

- a) byggentreprenadernas, varornas eller tjänsternas specifika produktions-, tillhandahållande- eller handelsprocess, eller
- b) en specifik process i ett annat skede av deras livscykel,

även då sådana faktorer inte utgör en del av dem.

Man kan tänka såhär: om man bara köper äpplen kan man inte kräva att anbudsgivarna även producerar apelsiner. Man kan dock fråga under vilka förhållanden de producerar sina äpplen, inklusive faktorer som kanske inte är uppenbara när man tittar på slutprodukten (t.ex. arbetsförhållanden).

Ytterligare exempel i detta kapitel visar hur kopplingen till kontraktsföremålet gäller för kriterierna för socialt ansvarsfull offentlig upphandling i varje skede av ett anbuds förfarande, och vilka strategier som inte uppfyller detta krav.

Kontraktsföremålet utgörs vanligen av en kort beskrivning av de varor, tjänster eller byggentreprenader som du avser att köpa in. För förfaranden som ligger över EU:s tröskelvärden anges detta i meddelandet om upphandling tillsammans med de relevanta koderna för den gemensamma terminologin vid offentlig upphandling (CPV-koderna). Dessa gör det möjligt för marknaden att veta exakt vad du vill köpa in och säkerställer att intresserade aktörer får kunskap om ditt anbud. CPV-koderna är också viktiga eftersom de avgör vilken av de rättsliga ordningar som anges i direktiven som är tillämplig på kontraktet. När det gäller sociala tjänster och andra särskilda tjänster som köps in genom ett offentligt upphandlingskontrakt erbjuder direktiven om offentlig upphandling ett "enklare system" som möjliggör större flexibilitet i kontraktstilldelningsförfarandet⁽⁸⁸⁾. Den gemensamma terminologin vid offentlig upphandling avgör om avtalet omfattas av det enklare systemet och om systemet kan reserveras för organisationer som fullgör offentliga uppdrag (se avsnitt 4.3).

Att besluta om kontraktsföremålet är också av avgörande betydelse för att fastställa vilka relevanta möjligheter man har att tillämpa sociala kriterier inom anbuds förfarandet. I direktiven om offentlig upphandling klargörs att offentliga upphandlare kan tillämpa sociala kriterier under hela upphandlingsförfarandet, under förutsättning att dessa kriterier är kopplade till kontraktsföremålet (se rutan ovan för mer information om vad detta innebär). I tabellen nedan ges några exempel på olika typer av kontrakt, de regler som gäller och potentiella strategier för socialt ansvarsfull offentlig upphandling.

⁽⁸⁷⁾ Tjänster som polis, rättsväsende och lagstadgade socialförsäkringssystem omfattas inte av specifik EU-lagstiftning eller av reglerna för den inre marknaden och för konkurrens.

⁽⁸⁸⁾ Avdelning III (artiklarna 74–77) i direktiv 2014/24/EU, artiklarna 91–94 i direktiv 2014/25/EU och artikel 19 i direktiv 2014/23/EU. Se avsnitt 4.2 nedan.

Tabell 4.1

Exempel på strategier för socialt ansvarsfull offentlig upphandling som är kopplade till kontrakt föremålet

Kontrakt föremål	Tillämpliga regler	Exempel på strategi för socialt ansvarsfull offentlig upphandling
Tillhandahållande av sjukhusuniformer (uppskattat värde 300 000 euro)	Direktiv 2014/24/EU (omfattas helt)	<ul style="list-style-type: none"> — Uteslutnings- och urvalskriterier för att säkerställa en etisk arbetspraxis längs leveranskedjan — Tilldelningskriterierna innehåller en hänvisning till tredjepartsmärkningar som certifierar etisk produktion — Avtalsklausulerna förstärker åtagandena och möjliggör övervakning av leveranskedjan — De tekniska specifikationerna kräver tillgänglighet och inkludering för personer med funktionsnedsättning
Omsorgstjänster för utsatta ungdomar (uppskattat värde 1 miljon euro)	Direktiv 2014/24/EU (det enklare systemet)	<ul style="list-style-type: none"> — Preliminär marknadsundersökning för att besluta om det mest ändamålsenliga sättet att tillhandahålla tjänsterna — Samråd med användare och experter för att identifiera användarnas behov, inbegripet rörande tillgänglighet — Kontraktet kan reserveras för organisationer som fullgör offentliga uppdrag (reserverade kontrakt för sociala tjänster) — Tilldelningskriterierna är inriktade på kvalitet och social inkludering (t.ex. prioritering av funktionsnedsättningsinkluderande särdrag och tillgänglighetsaspekter). — Kontraktsklausuler kan koppla betalningen till resultaten, t.ex. fastställda positiva resultat för ungdomar
Offentlig-privata partnerskap för utveckling av ett stadsområde som omfattar subventionerade bostäder och samhällstjänster (uppskattat värde 25 miljoner euro)	Direktiv 2014/23/EU (koncessionsdirektivet)	<ul style="list-style-type: none"> — Bland urvalskriterierna ingår erfarenhet av att genomföra tidigare projekt på ett socialt inkluderande sätt — De tekniska specifikationerna måste omfatta tillgänglighetskriterier för alla byggnader, offentliga områden och infrastrukturer — Avtalsklausulerna omfattar rekrytering och utbildning av ett visst antal arbetstagare med sämre förutsättningar

Även om det i tabellen ovan endast finns ett litet urval av de typer av kontrakt där sociala hänsyn kan stå i fokus, kan man se omfattningen av de olika strategier som finns tillgängliga enligt EU-lagstiftningen. De strategier för socialt ansvarsfull offentlig upphandling som beskrivs ovan är alla kopplade till kontrakt föremålet. Här följer några exempel på strategier som inte skulle vara kopplade till kontrakt föremålet:

- Ett krav på att anbudsgivarna ska ha tredjepartsmärkningar/-certifiering för alla sina produkter (inklusive sådana som inte köps in) eller rekrytera arbetstagare med sämre förutsättningar inom ramen för hela sin verksamhet (i stället för bara för det specifika kontraktet i fråga).
- Ge ytterligare poäng till anbudsgivare som går med på att göra en donation till välgörenhet eller stödja ett projekt som inte är kopplat till det kontrakt som tilldelas.
- Ett krav på att anbudsgivarna ska ha en allmän policy för företagets sociala ansvar snarare än särskilda krav för hur de ska fullgöra kontraktet.

Det tredje exemplet underbyggs av skäl 97 i direktiv 2014/24/EU och skäl 102 i direktiv 2014/25/EU. I stället för att kräva en företagsomfattande policy bör du rikta in dig på de särskilda aspekter av social ansvarsfullhet som ska tas upp i avtalet. I vissa fall kan en policy för företagets sociala ansvar (delvis) fungera som bevis i förhållande till ett specifikt krav. Om ditt kontrakt till exempel innehåller villkor för att skydda visselblåsare längs leveranskedjan kan anbudsgivarna peka på sin allmänna policy för visselblåsning såväl som på alla särskilda åtgärder som ska vidtas för kontraktet.

4.2 Det enklare systemet

Under 2014 års reform av direktiven om offentlig upphandling erkändes det att särskilda regler bör gälla för vissa tjänster – särskilt de som rör social verksamhet, hälso- och sjukvård, utbildning och samhällsverksamhet. Dessa tjänster är i allmänhet till sin natur av begränsat gränsoverskridande intresse och organiseras också på olika sätt i hela EU, vilket återspeglar olika kulturella traditioner. Av dessa skäl inrättades ett separat "enkla system" som skapar unika möjligheter för socialt ansvarsfull offentlig upphandling.

Europeisk kvalitetsram för sociala tjänster

År 2010 antogs den frivilliga europeiska kvalitetsramen för sociala tjänster. I ramen fastställs kvalitetsprinciper för sociala tjänster och operativa kriterier som bidrar till genomförandet och övervakningen. Den riktar sig både till de offentliga upphandlare som ansvarar för sociala tjänster och till tjänsteleverantörer och deras anställda.

I de övergripande kvalitetsprinciperna anges att sociala tjänster bör vara disponibla, tillgängliga, överkomliga, personcentrerade, heltäckande, kontinuerliga och resultatnriktade. Ytterligare förklaringar av var och en av dessa principer ges i kvalitetsramen.

Principerna och kriterierna är särskilt relevanta för tjänster som omfattas av det enkla systemet. De kan till exempel bidra till att strukturera användarsamråd och användardeltagandet i planeringen och tilldelningen av tjänster. Hela kvalitetsramen finns här.

I det enkla systemet för sociala tjänster och andra särskilda tjänster ⁽⁸⁹⁾ fastställs en högre tröskel för tillämpningen av EU:s regler på sådana tjänster och medlemsstaterna ges möjlighet att införa nationella regler för tilldelning av dessa tjänster. På grund av medlemsstaternas stora utrymme för skönsmässig bedömning på detta område kan förfaranderegler för sociala och andra särskilda tjänster variera avsevärt inom EU. Enligt EU-lagstiftningen tillämpas fortsatt endast de grundläggande fördragsprinciperna om öppenhet och likabehandling, liksom kravet på att offentliggöra meddelandet om upphandling och meddelandet om kontraktets tilldelning.

Inom ramen för dessa grundläggande principer är det möjligt att tillämpa tilldelningsförfaranden för kontrakt som omfattas av det enkla systemet. Dessa tilldelningsförfaranden är mer flexibla än de som används för kontrakt som fullt ut omfattas av upphandlingsreglerna. Användare och potentiella tjänsteleverantörer kan till exempel vara mer delaktiga i utformningen av tjänsten, och förhandlingar kan föras om olika aspekter såsom kvalitet, omfattning och personalarrangemang. Det är också möjligt att tillämpa förfaranden som bygger på de förfaranden som anges i direktiven om offentlig upphandling, men med särskilda anpassningar som gör dem lämpligare för de tjänster som du köper in ⁽⁹⁰⁾. Du kanske till exempel vill hålla dialogmöten med anbudsgivare innan du offentliggör anbudsfordran/det beskrivande dokumentet, eller justera tidsfristerna eller antalet anbudsgivare som ska inbjudas att lämna anbud.

Ytterligare exempel på hur det enkla systemet används i nationell praxis finns i faktarutorna i detta avsnitt.

Exempel på nationell lagstiftning/vägledning om det enkla systemet: Frankrike och Skottland

Under 2019 offentliggjorde tre franska ministerier gemensamt en uppdaterad vägledning om de sociala aspekterna av upphandling. Vägledningen återspeglar direktiven om offentlig upphandling, som har införlivats i fransk lagstiftning genom dekret 2016-360 av den 25 mars 2016.

Bland många andra ämnen behandlas i vägledningen användningen av det "anpassade förfarandet", som kan användas för sociala och andra särskilda tjänster, i enlighet med artiklarna 27 och 28 i dekretet. I vägledningen föreslås hur detta förfarande kan användas för att uppnå sociala målsättningar, såsom att få in arbetslösa på arbetsmarknaden. Till exempel kan anbudsgivare erbjuda alternativa anbud för att föreslå olika sätt att uppnå sociala målsättningar.

I vägledningen betonas också att det anpassade förfarandet inte gör det möjligt att reservera kontrakt för ett visst företag, men att reservationer får användas där så är lämpligt.

⁽⁸⁹⁾ Avdelning III (artiklarna 74–77) i direktiv 2014/24/EU, artikel 91–94 i direktiv 2014/25/EU. I artikel 19 i direktiv 2014/23/EU föreskrivs att för koncessioner för sociala tjänster och andra särskilda tjänster gäller endast reglerna om offentliggörande av ett förhandsmeddelande och ett meddelande om tilldelning samt reglerna om rättsmedel.

⁽⁹⁰⁾ Det är viktigt att du i meddelandet om upphandling anger om du använder ett av de ordinarie förfarandena eller om du har anpassat ditt förfarande så att du kan tilldela ett kontrakt som omfattas av det enkla systemet.

Det franska direktoratet för rättsliga frågor har också offentliggjort riktlinjer för användningen av det anpassade förfarandet, i vilka det betonar att detta förfarande bör göra det möjligt för små och medelstora företag och andra "icke-traditionella" anbudsgivare att delta i större utsträckning.

I Skottland har en särskild vägledning utarbetats för upphandling av vård- och stödtjänster inom ramen för det enklare systemet. I denna vägledning beskrivs bästa praxis när det gäller att få tjänsteanvändare och vårdgivare att delta, planera upphandlingen, inkludera krav på samhällsnytta när så är lämpligt och förvalta kontrakten efter deras tilldelning. I vägledningen ges exempel på hur kontinuiteten hos och kvaliteten på tjänsterna kan skyddas i varje steg i upphandlingsprocessen.

Ett betydande antal av de tjänster som regleras enligt det enklare systemet är personliga tjänster. Dessa har en relevant inverkan på välbefinnandet hos de personer som erhåller dem och kräver att arbetskraftsintensiv verksamhet utförs. EU:s regler om offentlig upphandling erkänner vikten av att ta hänsyn till ett antal kvalitativa aspekter och överväganden vid upphandlingen av dessa tjänster. Därför måste nationella regler för kontrakt som omfattas av det enklare systemet säkerställa att offentliga upphandlare kan ta hänsyn till kvalitet, kontinuitet, tillgänglighet, överkomlighet, tjänsternas åtkomlighet och fullständighet, de särskilda behoven hos olika användarkategorier, inklusive utsatta grupper och grupper med sämre förutsättningar, användarnas delaktighet och egenmakt, samt innovation. I nationella regler kan även anges att tilldelningskriterierna för sådana kontrakt omfattar tjänsternas kvalitet och hållbarhet.

Det är värt att påminna om att det kan finnas olika sätt att organisera tillhandahållandet av en tjänst, inklusive sociala tjänster. Vissa omfattas inte alls av upphandlingsreglerna. Till exempel:

- Du kan bevilja ett bidrag till en eller flera organisationer i lokalsamhället ⁽⁹¹⁾,
- din organisation kan besluta att tillhandahålla tjänsten med egna medel, eller
- din organisation kan använda en intern leverantör eller samarbeta med andra offentliga upphandlare för att tillhandahålla tjänsten ⁽⁹²⁾.

De regler om statligt stöd som anges i artiklarna 107 och 108 i fördraget måste beaktas om det finns en risk för att ett företag ges en selektiv fördel ⁽⁹³⁾.

En fullständig förteckning över de tjänster som omfattas av det enklare systemet finns i direktiven om offentlig upphandling ⁽⁹⁴⁾. Ett urval av de tjänster som är mest relevanta för socialt ansvarsfull offentlig upphandling redovisas på nästa sida. De som anges i fetstil kan reserveras för organisationer som fullgör offentliga uppdrag (se avsnitt 4.3).

God praxis

- När du definierar ditt kontraktsföremål bör du överväga hur detta avgör vilka rättsliga regler som gäller, till exempel om det omfattas av det enklare systemet.
- Föremålet för ditt kontrakt, tillsammans med de relevanta CPV-koderna, bestämmer också omfattningen av de kriterier för socialt ansvarsfull offentlig upphandling som du kan tillämpa, så se till att inkludera alla relevanta aspekter (t.ex. utbyggnad av ett stadsområde inklusive subventionerat boende och samhällstjänster).
- Om det enklare systemet tillämpas måste du sätta dig in i de nationella reglerna och riktlinjerna, och du bör överväga hur du ska organisera förfarandet för att maximera det sociala värdet, till exempel genom att få användarna att delta i upphandlingsförfarandet.

Exempel på kontrakt som tilldelats enligt det enklare systemet

De meddelanden som offentliggjorts i *Europeiska unionens officiella tidning* visar hur det enklare systemet används för att uppnå sociala målsättningar. Till exempel valde en offentlig upphandlare att använda ett förhandlat förfarande under konkurrens för ett kontrakt om "samhällstjänster för förebyggande och välbefinnande". Målet var att samarbeta om en gemensam utformning och därefter skapa ett nätverk av tjänster.

⁽⁹¹⁾ Som anges i skäl 4 i direktiv 2014/24/EU: "Vidare brukar inte enbart finansieringen, särskilt genom bidrag, av en verksamhet, som ofta är knuten till skyldigheten att återbetala de mottagna beloppen om de inte används för de avsedda ändamålen, omfattas av reglerna för offentlig upphandling." Se även skäl 114 i direktiv 2014/24/EU och skäl 120 i direktiv 2014/25/EU.

⁽⁹²⁾ I detta fall gäller de regler om offentlig upphandling och koncessioner mellan enheter inom den offentliga sektorn som anges i artikel 12 i direktiv 2014/24/EU och artikel 17 i direktiv 2014/23/EU. I artiklarna 28–30 i direktiv 2014/25/EU fastställs regler för särskilda relationer vid upphandling av allmännyttiga tjänster.

⁽⁹³⁾ För mer information, se http://ec.europa.eu/competition/state_aid/overview/index_en.html

⁽⁹⁴⁾ Bilaga XIV till direktiv 2014/24/EU, bilaga XVII till direktiv 2014/25/EU och bilaga IV till direktiv 2014/23/EU.

I meddelandet angavs de förväntade resultaten av upphandlingen, däribland

- förbättrad livskvalitet för enskilda och lokalsamhällen,
- en förbättring av människors allmänna hälsa och välbefinnande från födseln och under hela deras livstid, och tillhandahållande av stöd till människor så att de kan bevara sitt oberoende,
- människors valfrihet och kontroll över de tjänster och stöd som de har tillgång till.

Tilldelningskriterierna är inriktade på det sociala värdet och andra kvalitativa aspekter av tjänsten.

Ett annat exempel är ett ramavtal om tillhandahållande av sociala tjänster till äldre människor. Detta tilldelades också på grundval av ett förhandlat förfarande under konkurrens. Intresserade leverantörer ombads att lämna in koncept för stöd till sköra personer som bor i hemmet, inklusive tillhandahållande av utrustning för fjärrhjälp.

Tilldelningskriterierna var främst inriktade på kvaliteten på de tjänster som tillhandahölls, inklusive den sakkunskap som tilldelats och de resurser som avsatts, och de metoder som använts för att göra det möjligt för mottagarna att stanna i hemmet. Totalt mottogs fyra anbud och den vinnande anbudsgivaren var ett litet eller medelstort företag.

Tabell 4.2

Utdrag ur bilaga XIV till direktiv 2014/24/EU – Ett urval av tjänster som omfattas av det enklare systemet och reservationen i artikel 77 i direktiv 2014/24/EU eller artikel 94 i direktiv 2014/25/EU (med fetstil)

Beskrivning	CPV-kod
Hälsovård, socialtjänst och närbesläktade tjänster	75200000-8, 75231200-6, 75231240-8, 79611000-0 79622000-0 [Tillhandahållande av hemtjänstpersonal]; 79624000-4 [Förmedling av vårdpersonal] och 79625000-1 [Förmedling av läkare]. Från 85000000-9 till 85323000-9 [Hälsa- och sjukvård samt socialvård], 98133100-5, 98133000-4 [Tjänster tillhandahållna av sociala medlemsorganisationer], 98200000-5, 98500000-8 [Privata hushåll med anställd personal] och 98513000-2 till 98514000-9 [Arbetskrafttjänster för hushåll, Bemanningstjänster för enskilda, Tjänster utförda av kontorspersonal för enskilda, kontorspersonal för enskilda, Tillfällig personal för hushåll och Hemtjänst]
Administration inom socialtjänsten, utbildningsadministration, hälsovårdsförvaltning och administration avseende kultur	85321000-5 och 85322000-2, 75000000-6 [Offentlig förvaltning, försvar och socialförsäkringstjänster]. 75121000-0 [Utbildningsadministration], 75122000-7 [Hälsovårdsförvaltning], 75124000-1, från 79995000-5 till 79995200-7, från 80000000-4 Undervisning och utbildning till 80660000-8 inklusive 80110000-8 [Förskoleundervisning], 80300000-7 [Högre utbildning], 80420000-4 [Tjänster för e-lärande], 80430000-7 [Vuxenundervisning på universitetsnivå], 80511000-9 [Personalutbildning], 80520000-5 [Utbildningslokaler] och 80590000-6 [Handledningstjänster], från 92000000-1 till 92700000-8 inklusive 92500000-6 [Biblioteks-, arkiverings-, musei- och övriga kulturtjänster], 92600000-7 [Sporttjänster] 79950000-8 [Tjänster för organisering av utställningar, mässor och kongresser], 79951000-5 [Organisering av seminarier], 79952000-2 [Evenemang], 79952100-3 [Anordnande av kulturevenemang], 79953000-9 [Festivalarrangemang], 79954000-6 [Festarrangemang], 79955000-3 [Anordnande av modevisningar], 79956000-0 [Anordnande av mässor och utställningar].
Obligatorisk socialförsäkring (1)	75300000-9
Bidragstjänster	75310000-2, 75311000-9, 75312000-6, 75313000-3, 75313100-4, 75314000-0, 75320000-5, 75330000-8, 75340000-1

Beskrivning	CPV-kod
Andra samhällliga och personliga tjänster, inklusive fackföreningstjänster, tjänster utförda av politiska organisationer, tjänster tillhandahållna av ungdomsorganisationer och andra medlemsorganisationstjänster	98000000-3, 98120000-0, 98132000-7, 98133110-8 [Tjänster tillhandahållna av ungdomsorganisationer] och 98130000-3
Tjänster i samband med religionsutövande	98131000-0
Övrig statsförvaltning och statliga tjänster	75100000-7 till 75120000-3, 75123000-4 [Bostadsförvaltning], 75125000-8 till 75131000-3
Samhällstjänster	75200000-8 till 75231000-4
Fängelserelaterade tjänster, tjänster för allmän säkerhet och räddningstjänster, i den mån de inte är undantagna enligt artikel 10 h	75231210-9 till 75231230-5, 75240000-0 till 75252000-7, 794300000-7, 98113100-9
Internationella tjänster	98900000-2 [Tjänster tillhandahållna av exterritoriala organisationer och organ] och 98910000-5 [Särskilda tjänster för internationella organisationer och organ]

(^l) Dessa tjänster omfattas inte av direktivet om de är organiserade i form av icke-ekonomiska tjänster av allmänt intresse. Det står medlemsstaterna fritt att organisera tillhandahållandet av obligatoriska sociala tjänster och andra tjänster som tjänster av allmänt intresse eller som icke-ekonomiska tjänster av allmänt intresse.

4.3 Reservationer

I många EU-medlemsstater spelar skyddade verkstäder och program för skyddad anställning en viktig roll för att bidra till att integrera personer med funktionsnedsättning eller personer som på annat sätt har sämre förutsättningar i arbetsstyrkan. Dessa verkstäder utför ofta tjänster som behövs av offentliga upphandlare, till exempel underhåll och reparation, lagring eller produktion och montering. Dessutom finns det program för skyddad anställning inom företag som bedriver en lång rad olika verksamheter, såsom turism eller it-tjänster. Dessa verkstäder och program erbjuder sysselsättning för personer med funktionsnedsättning och kan också anställa andra arbetstagare med sämre förutsättningar.

Enligt direktiven om offentlig upphandling (⁹⁵) får medlemsstaterna reservera rätten att delta i upphandlingsförfaranden för skyddade verkstäder och ekonomiska aktörer vars främsta syfte är social och yrkesmässig integrering av personer med funktionsnedsättning eller personer med sämre förutsättningar. Det är också möjligt att föreskriva att kontrakt ska fullgöras inom ramen för strukturerade och stabila program för skyddad anställning. För att kunna utnyttja reservationen måste minst 30 procent av de anställda vid dessa verkstäder, ekonomiska aktörer eller program för skyddad anställning vara personer med funktionsnedsättning eller personer med sämre förutsättningar. Det är också möjligt att reservera endast vissa delar av ett kontrakt.

Vad menas med en person med funktionsnedsättning eller en person med sämre förutsättningar? Den exakta definitionen beror på den eller de medlemsstater som har beslutat att agera enligt EU:s bestämmelser om reserverade kontrakt, och återspeglas därmed i den nationella lagstiftningen, men i rutan nedan anges typiska kategorier av personer som kan komma i fråga under dessa rubriker (⁹⁶). Observera att kategorierna personer med funktionsnedsättning och arbetstagare med sämre förutsättningar inte utesluter varandra.

Vilka är personer med funktionsnedsättning och personer med sämre förutsättningar?

Personer med funktionsnedsättning innefattar enligt konventionen "personer som har någon varaktig fysisk, psykisk, intellektuell eller sensorisk funktionsnedsättning som i samspel med olika hinder kan hindra dem från att fullt ut och i praktiken delta i samhället på lika villkor som andra".

Ibland får en person med funktionsnedsättning ett officiellt erkännande när denne

(a) erkänns som funktionsnedsatt enligt den nationella rättsliga ramen, eller

(⁹⁵) Artikel 20 i direktiv 2014/24/EU, artikel 38 i direktiv 2014/25/EU och artikel 24 i direktiv 2014/23/EU.

(⁹⁶) Förteckningarna nedan är vägledande och inspirerade av artikel 1 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och (med vissa tillägg) artikel 2 i kommissionens förordning (EU) nr 651/2014 (allmän gruppundantagsförordning).

(b) har ett EU-intyg om funktionsnedsättning.

Personer med sämre förutsättningar kan inbegripa personer som omfattas av en eller flera av följande kategorier:

- (a) Långtidsarbetslösa (perioden kan variera, t.ex. personer som inte har haft regelbunden avlönad anställning under de senaste 6–24 månaderna),
- (b) ungdomar (t.ex. mellan 15 och 24 år),
- (c) personer som inte har gymnasiekompetens eller yrkesutbildning (ISCED 3) eller som senast för två år sedan har avslutat en utbildning med heltidsstudier och som ännu inte har fått sin första reguljära avlönade anställning,
- (d) over the age of 50 years;
- (e) personer som lever som ensamstående vuxen med en eller flera beroende personer,
- (f) personer som arbetar inom en sektor eller ett yrke i en medlemsstat där obalansen mellan könen är högre än den genomsnittliga könsobalansen inom alla ekonomiska sektorer i den berörda medlemsstaten (t.ex. 25 procent) och som tillhör det underrepresenterade könet,
- (g) personer som tillhör en etnisk minoritet inom en medlemsstat och/eller som måste förbättra sin profil när det gäller språkkunskaper, yrkesutbildning eller arbetslivserfarenhet för att förbättra sina möjligheter att få fast anställning,
- (h) personer som kan anses löpa risk att drabbas av fattigdom eller som är svårt utsatta (t.ex. personer i materiell fattigdom, personer som bor i hushåll med mycket låg arbetsintensitet, hemlösa osv.), eller
- (i) personer som befinner sig i andra omständigheter som orsakar en situation av utsatthet (t.ex. våld i hemmet, personer med missbruksproblem, osv.).

Förutom den allmänna bestämmelse om reservationer som förklaras ovan finns det en särskild reservation tillgänglig för medlemsstaterna för vissa tjänster som omfattas av det enklare systemet ⁽⁹⁷⁾. Denna är inriktad på organisationer som fullgör offentliga uppdrag kopplade till det kontrakt som tilldelas, till exempel en icke-vinstdrivande stiftelse som främjar läs- och skrivkunnsighet och som vill lämna anbud för tillhandahållande av läs- och skrivkunnsighetsutbildning för vuxna. Deltagande i ett anbud får reserveras för sådana organisationer om de uppfyller ett antal villkor som rör deras målsättningar, återinvestering av vinster och arbetstagarägande eller arbetstgardeltagande i styrningen ⁽⁹⁸⁾. Organisationer som omfattas av denna reservation kan inkludera sociala företag, arbetstagarledda ömsesidiga bolag och välgörenhetsorganisationer.

Förteckningen över tjänster för vilka denna reservation kan tillämpas är uttömmande, vilket betyder att den inte kan tillämpas för andra tjänster. Dessutom kan en organisation som tilldelats ett kontrakt inom ramen för denna reservation inte ha tilldelats ett kontrakt för samma tjänster av samma offentliga upphandlare inom ramen för reservationen under de tre föregående åren. Om en organisation under denna treåriga tidsram har tilldelats ett kontrakt för de berörda tjänsterna av samma offentliga upphandlare i samband med en icke-reserverad upphandling omfattas denna inte av begränsningen. Avslutningsvis är den maximala löptiden för kontrakt som tilldelas inom ramen för reservationen tre år.

Dessa regler är avsedda att säkerställa att reservationen inte otillbörligt snedvrider konkurrensen. Det är viktigt att komma ihåg att användningen av reservationer är frivillig. Det faktum att en viss tjänst är förtecknad bland de tjänster för vilka en reservation är tillgänglig hindrar dig inte från att tilldela ett kontrakt för den tjänsten enligt ett icke-reserverat förfarande i enlighet med reglerna för det enklare systemet.

Reserverat anbuds förfarande för livsmedelsbearbetning i Vendée (Frankrike)

Upphandlingsmål

År 2011 tilldelade departementet Vendée ett kontrakt till ett socialt företag som arbetar med personer med funktionsnedsättning för att driva ett konsolideringscentrum för ekologiska jordbruksprodukter. Centrumet stöder lagring, bearbetning, förpackning och leverans av måltider till gymnasieskolor. Syftet var att köpa in hållbara kvalitetsprodukter till en lägre kostnad och främja tillgången till lokala producenter.

⁽⁹⁷⁾ Artikel 77 i direktiv 2014/24/EU, artikel 94 i direktiv 2014/25/EU. De berörda tjänsterna anges i fetstil i tabell 4.2.

⁽⁹⁸⁾ Dessa villkor anges i artikel 77.2 i direktiv 2014/24/EU och artikel 94.2 i direktiv 2014/25/EU.

Strategi

Kontraktet betecknades som ett reserverat anbuds förfarande. Den vinnande anbudsgivaren var organisationen ADAPEL-ARIA 85. Detta sociala företag arbetar med personer med funktionsnedsättning och erbjuder dem inte bara en arbetsplats utan även medicinskt och socialt stöd. Sammanlagt har organisationen över 1 400 anställda. En inköpsgrupp bildades för gemensamma inköp av livsmedel, vilken uppmuntrade till användning av konsolideringscentret. Kontraktet om driften av ett konsolideringscentrum förnyades 2015.

Resultat

Genom att tilldela ett reserverat kontrakt till ett socialt företag som arbetar med personer med funktionsnedsättning säkerställde departementet att kontraktet fick en positiv social inverkan samt att ekologiska livsmedel som produceras lokalt används. Mer än 1 800 000 måltider levereras till 31 gymnasieskolor per år.

Lärdomar

Detta har varit en framgångsrik modell för att upprätta en gemensam och global inköpsstrategi för livsmedels- och restaurangsektorn, som omfattar de tre pelarna i hållbar utveckling – miljömässig, social och ekonomisk utveckling. Detta tillvägagångssätt har på ett ändamålsenligt sätt kopplat behoven hos tjänsteleverantörer inom jordbrukets livsmedelssektor till försörjningsbehoven hos olika upphandlare genom tilldelning av ett reserverat kontrakt till ett socialt företag. Departementet överväger nu att utvidga programmet till att omfatta andra upphandlare (pensionärshem, skolor, kommuner), och eventuellt att använda en liknande strategi när det gäller fisk, där marknadsdialogen för närvarande pågår.

God praxis

- Att reservera ett kontrakt för konkurrens från organisationer eller program med ett socialt syfte kan vara ett ändamålsenligt sätt att tillhandahålla socialt värde genom upphandling.
- Marknadssamråd kan bidra till att identifiera relevanta organisationer som uppfyller kriterierna i bestämmelserna om reserverade kontrakt och deras förmåga att fullgöra kontrakt (se avsnitt 2.3 – Samråd med intressenter).
- Om sociala företag inte själva kan lämna anbud på reserverade kontrakt, kan du överväga att dela upp kontraktet i delar eller om partnerskap eller konsortier kan bildas för att uppfylla kraven. Kom ihåg att det är möjligt att reservera särskilda delar inom ett större kontrakt för utförande av sociala företag.

4.4 Tekniska specifikationer

När du väl har beslutat om föremålet för ett kontrakt måste detta utvecklas till mer detaljerade krav. De tekniska specifikationerna låter marknaden veta exakt vad du vill köpa in och kan omfatta sociala aspekter om detta är en väsentlig del av det som ska levereras. Anbud som inte överensstämmer med de tekniska specifikationerna måste förkastas⁽⁹⁹⁾, så det är viktigt att endast inkludera väsentliga krav⁽¹⁰⁰⁾. Preferenserna bör avspeglas i tilldelningskriterierna, som angavs i avsnitt 4.7.

Kopplingen mellan kontrakt föremålet och de tekniska specifikationerna

I direktiven om offentlig upphandling anges att tekniska specifikationer kan avse den specifika processen eller metoden för att producera eller tillhandahålla de berörda byggtreprenaderna, varorna eller tjänsterna eller en specifik process som avser ett annat skede i deras livscykel. Detta gäller även när dessa faktorer inte är en del av det väsentliga innehållet i upphandlingen, förutsatt att de är kopplade till kontrakt föremålet och att de står i proportion till kontraktets värde och målsättningar.

Detta innebär att det inte är nödvändigt att alla specifikationer avser faktorer som är synliga eller märkbara i slutprodukten eller den slutliga tjänsten. Till exempel kan textilier som produceras med giftiga färgämnen (som utgör en allvarlig hälsorisk för arbetstagarna) vara identiska med textilier som produceras på ett säkrare sätt.

⁽⁹⁹⁾ EU-domstolen betonade skyldigheten att förkasta anbud som inte uppfyller specifikationerna i mål C-243/89, kommissionen mot Konungariket Danmark (Storebaelt) och mål C-561/12, Nordecon AS och Ramboll Eesti AS mot Rahandusministeerium (Nordecon).

⁽¹⁰⁰⁾ Alternativa anbud kan användas för att vid behov möjliggöra en större flexibilitet i specifikationerna. Reglerna om alternativa anbud fastställs i artikel 45 i direktiv 2014/24/EU och artikel 64 i direktiv 2014/25/EU.

I de tekniska specifikationerna kan du kräva att ogiftiga färgämnen används i de särskilda produkter som köps in. Mer allmänna krav på arbetstagarnas säkerhet kan ingå i urvalskriterierna och/eller klausulerna om fullgörande av kontraktet.

Det finns olika sätt att formulera specifikationerna: genom att använda erkända europeiska, internationella eller nationella standarder, prestanda- eller funktionskrav, eller någon kombination av dessa metoder. Prestandabaserade specifikationer kan vara särskilt lämpliga för tjänster, även de som har ett socialt inslag. Om du exempelvis köper hemtjänster för äldre kan specifikationerna kräva vissa resultat när det gäller oberoendet och välbefinnandet hos mottagarna av tjänsten. Du bör formulera dessa specifikationer objektivt och öppet så att de kan förstås av alla anbudsgivare. Man måste också fundera över hur man ska utvärdera efterlevnaden – till exempel ett uttalande från anbudsgivarna om deras strategi när det gäller hembesök, personalutbildning och kvalitetskontroll.

Ett övergripande krav på de tekniska specifikationerna är att de ska ge lika tillgång för alla anbudsgivare, så du måste överväga hur dina krav påverkar förmågan hos olika aktörer (t.ex. organisationer inom den sociala ekonomin och sociala företag) att konkurrera. Ett sätt att göra detta är att utarbeta ett utkast till dina specifikationer i skedet före upphandlingen och begära återkoppling från alla intresserade aktörer som en del av ett marknadssamråd. Detta kan bidra till att du inte inkluderar några faktorer som kan utgöra ett hinder för deltagande, eller som otillbörligt gynnar eller missgynnar någon operatör.

Samråd med användare kan också bidra till att säkerställa att specifikationerna återspeglar verkliga behov – och inte innehåller några onödiga delar. Biblioteksanvändare kan till exempel ge råd om variationen i och formatet på det material som ska tillhandahållas samt om de resurser och tjänster som de vill ha tillgång till. I kapitel 3 beskrivs i detalj den roll som behovsbedömningen och samrådet med användarna spelar i socialt ansvarsfull offentlig upphandling.

4.4.1 Tillgänglighetskrav i tekniska specifikationer

Enligt artikel 42.1 i direktiv 2014/24/EU och artikel 60.1 i direktiv 2014/25/EU ska

de tekniska specifikationerna, för alla upphandlingar där kontraktetsföremålet ska användas av fysiska personer, oavsett om det rör sig om allmänheten eller personal vid den upphandlande myndigheten, med undantag för i vederbörligen motiverade fall, fastställas med hänsyn till kriterier avseende tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning eller användare av formgivning med tanke på samtliga användares behov ⁽¹⁰¹⁾.

Detta innebär att det inte är frivilligt för offentliga upphandlare (eller enheter inom den allmännyttiga sektorn) att tillhandahålla varor, tjänster och byggtreprenader som är tillgängliga för alla användare – det är en rättslig skyldighet. Du kan använda särskilda valfria fält i de uppdaterade standardformulären (för ytterligare information om de nya standardformulären, se avsnitt 3.6) för att ange om du inför tillgänglighetskriterier i din upphandling och för att ge en motivering när så inte är fallet.

Om obligatoriska tillgänglighetskrav definieras enligt EU-lagstiftningen måste dessa anges i de tekniska specifikationerna.

Detta är fallet enligt direktiv (EU) 2019/882 om tillgänglighetskrav för produkter och tjänster – även kallat den europeiska rättsakten om tillgänglighet, där gemensamma tillgänglighetskrav fastställs för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning och äldre kan få tillgång till produkter och tjänster på samma villkor som andra. Det återspeglar också skyldigheten enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning för konventionsstaterna att tillhandahålla tillgängliga produkter, tjänster och infrastrukturer.

Även om tillgänglighetskraven i den europeiska rättsakten om tillgänglighet (EAA) endast gäller från och med 2025 ⁽¹⁰²⁾, finns det med tanke på den skyldighet som gäller enligt direktiv 2014/24/EU och direktiv 2014/25/EU starka argument för att hänvisa till dem i anbudsdocument som offentliggörs före detta datum. Detta kan bidra till efterlevnaden av EU:s regler om tekniska specifikationer och till att säkerställa att marknaden är beredd att tillhandahålla full tillgänglighet från och med 2025.

Rättsakten om tillgänglighet omfattar följande produkter och tjänster:

- Datorer och operativsystem
- Betalningsterminaler och bankomater

⁽¹⁰¹⁾ Det finns ingen motsvarande bestämmelse som är tillämplig på koncessioner som regleras enligt direktiv 2014/23/EU.

⁽¹⁰²⁾ Direktivet gör undantag för stads-, lokal- och regiontransporttjänster samt tjänster som tillhandahålls av mikroföretag (ett företag som sysselsätter färre än tio personer och vars årsomsättning inte överstiger två miljoner euro eller vars balansomslutning inte överstiger två miljoner euro per år).

- Biljettförsäljningsautomater och incheckningsautomater
- Interaktiva självbetjäningsterminaler som tillhandahåller information
- Smarttelefoner
- Tv-utrustning med anknäring till digitala televisionstjänster
- Telefonitjänster och tillhörande utrustning
- Tillgång till audiovisuella medietjänster såsom tv-sändningar och tillhörande konsumentutrustning
- Vissa tjänster som rör passagerartransport med flyg, buss, järnväg och vatten
- Banktjänster för konsumenter
- E-böcker
- E-handel
- Det gemensamma europeiska larmnumret "112".

Tillgänglighetskrav för onlinerådgivningstjänster i Esbo, Finland

Upphandlingsmål

Esbos stad har inkluderat ett tillgänglighetskrav i de tekniska specifikationerna till sina anbudsinfordringar för onlinerådgivningstjänster för att göra innehållet tillgängligt för personer med funktionsnedsättning.

Strategi

Den tjänst som erbjuds måste vara tillgänglig och förenlig med A- och AA-nivåerna i WCAG 2.0-riktlinjerna för tillgänglighet till webbinnehåll. Dessa omfattar exempelvis blindhet och synnedsättning, dövhet och hörselnedsättning, inlärningssvårigheter, kognitiva begränsningar, nedsatt rörlighet, talstörningar, ljuskänslighet och kombinationer av dessa. Framgångskriterierna i WCAG 2.0 definieras som påståenden som kan testas och är därför inte beroende av enskilda tekniker.

Resultat

Den webbplats som blev resultatet har förbättrat tillgängligheten till stadens onlinerådgivningstjänster, vilket hjälper Esbo att ge bättre stöd till sina medborgare med funktionsnedsättning.

Lärdomar

Att inkludera tillgänglighetskrav i anbudsinfordringar ökar användbarheten hos de tjänster som tillhandahålls och gör det möjligt för medborgarna att utnyttja offentliga tjänster på bästa sätt.

Källa: Finlands arbets- och näringsministerium,Handledning till socialt ansvarsfull upphandling (2017).

De obligatoriska tillgänglighetskraven säkerställer att produkter och tjänster utformas och produceras på ett sådant sätt att deras förutsebara användning av personer med funktionsnedsättning maximeras och om möjligt åtföljs i eller på produkterna av tillgänglig information om deras funktion och **tillgänglighetsfunktioner**. Dessutom fastställs i **bilaga III till rättsakten om tillgänglighet tillgänglighetskrav för den bebyggda miljön** som kan tillämpas av medlemsstaterna. Eftersom skyldigheten att inkludera tillgänglighetskrav i tekniska specifikationer även gäller för byggtreprenadkontrakt kan bilagan fungera som en användbar utgångspunkt för konstruktions- och byggtreprenadkontrakt.

Man får i upphandlingsdokumenten direkt hänvisa till harmoniserade standarder eller tekniska specifikationer för tillgänglighetskrav för produkter eller tjänster som utvecklats av europeiska standardiseringsorganisationer, inbegripet de som utvecklats inom ramen för rättsakten om tillgänglighet. Standarden EN 301 549 ⁽¹⁰³⁾ innehåller till exempel tillgänglighetskrav för IKT-produkter och IKT-tjänster, och EN 17210 ⁽¹⁰⁴⁾ innehåller tillgänglighetskrav för många olika typer av byggnader och infrastrukturer.

⁽¹⁰³⁾ Se https://www.etsi.org/deliver/etsi_en/301500_301599/301549/03.01.01_60/en_301549v030101p.pdf

⁽¹⁰⁴⁾ Se <https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/mandates/index.cfm?fuseaction=search.detail&id=392> och https://standards.cen.eu/dyn/www/f?p=204:110:0:::FSP_PROJECT,FSP_LANG_ID:65077.25&cs=1B1F504D7DCF7711690E22BAE7CED456A

Övrig EU-lagstiftning kan också innehålla tillgänglighetskrav för produkter eller tjänster, och efterlevnad av rättsakten om tillgänglighet kan bidra till att fastställa att denna lagstiftning följs.

God praxis

- Tekniska specifikationer bör utarbetas noggrant så att de omfattar alla väsentliga sociala aspekter utan att införa några onödiga konkurrensbegränsningar.
- Funktionella eller prestandabaserade specifikationer kan vara särskilt lämpliga för tjänstekontrakt som omfattar sociala aspekter, t.ex. för att definiera de önskade resultaten av tjänsten.
- De tekniska specifikationerna kan gälla produktionsprocessen, som inte nödvändigtvis är uppenbar i slutprodukten. De måste dock vara kopplade till kontrakt föremålet och stå i proportion till dess värde och målsättningar.
- Det är obligatoriskt att inkludera tillgänglighetskrav i tekniska specifikationer för all upphandling som kommer att användas av människor. I den europeiska rättsakten om tillgänglighet fastställs några av dessa krav för ett antal ofta köpta produkter och tjänster.
- När de blir tillgängliga använder du de särskilda valfria fälten i de nya standardformulären för att klargöra om du har använt tillgänglighetskriterier och förklara varför detta inte har varit möjligt i vederbörligen motiverade fall.

4.5 Efterlevnad av social- och arbetsmarknadslagstiftningen samt kollektivavtalen

I direktiven om offentlig upphandling ingår en social och miljörelaterad klausul⁽¹⁰⁵⁾, där det anges att medlemsstaterna måste vidta lämpliga åtgärder för att säkerställa att de ekonomiska aktörerna vid genomförandet av offentliga upphandlingar iakttar ”tillämpliga miljö-, social- och arbetsrättsliga skyldigheter som fastställs i unionsrätten, nationell rätt, kollektivavtal eller i internationella miljö-, social- och arbetsrättsliga bestämmelser”.

De internationella avtal som nämns i denna bestämmelse förtecknas i en bilaga⁽¹⁰⁶⁾ och omfattar Internationella arbetsorganisationens (ILO) åtta grundläggande konventioner:

- Konvention nr 87 om föreningsfrihet och skydd för organisationsrätten
- Konvention nr 98 om tillämpning av principerna för organisationsrätten och den kollektiva förhandlingsrätten
- Konvention nr 29 om tvångs- eller obligatoriskt arbete
- Konvention nr 105 om avskaffande av tvångsarbete
- Konvention nr 138 om minimiålder för tillträde till arbete
- Konvention nr 111 om diskriminering i anställning och yrkesutövning
- Konvention nr 100 om lika lön för män och kvinnor för arbete av lika värde
- Konvention nr 182 om avskaffande av de värsta formerna av barnarbete.

Utöver medlemsstaternas allmänna skyldighet att se till att dessa bestämmelser följs vid offentlig upphandling har denna ”sociala och miljörelaterade klausul” ett antal mer specifika tillämpningar. Bevis för att anbudsgivaren har underlåtit att följa tillämplig social- eller arbetsrätt, eller kollektivavtal, kan få allvarliga konsekvenser såsom

- förkastande av det ekonomiskt mest fördelaktiga anbudet⁽¹⁰⁷⁾,
- uteslutning från deltagande i upphandling⁽¹⁰⁸⁾,
- förkastande av onormalt låga anbud⁽¹⁰⁹⁾, och/eller
- gemensam skadeståndsskyldighet för underleverantörer och huvudsakliga uppdragstagare för varje överträdelse av de relevanta miljö-, social- och arbetsrättsliga skyldigheterna⁽¹¹⁰⁾.

⁽¹⁰⁵⁾ Artikel 18.2 i direktiv 2014/24/EU, artikel 36.2 i direktiv 2014/25/EU och artikel 30.3 i direktiv 2014/23/EU.

⁽¹⁰⁶⁾ Bilaga X till direktiv 2014/24/EU, bilaga XIV till direktiv 2014/25/EU och bilaga X till direktiv 2014/23/EU.

⁽¹⁰⁷⁾ Artikel 56.1 i direktiv 2014/24/EU, artikel 76.6 i direktiv 2014/25/EU.

⁽¹⁰⁸⁾ Artikel 57.4 a i direktiv 2014/24/EU, artikel 80.1 i direktiv 2014/25/EU och artikel 38.7 a i direktiv 2014/23/EU.

⁽¹⁰⁹⁾ Artikel 69.3 i direktiv 2014/24/EU, artikel 84.3 i direktiv 2014/25/EU.

⁽¹¹⁰⁾ Artikel 71.6 i direktiv 2014/24/EU, artikel 88.6 i direktiv 2014/25/EU och artikel 42.4 i direktiv 2014/23/EU.

Den sociala och miljörelaterade klausulen är ett kraftfullt verktyg för att stödja en socialt ansvarsfull offentlig upphandling. Nationella myndigheter kan vidta särskilda åtgärder för att säkerställa att de skyldigheter som avses i den sociala och miljörelaterade klausulen fullgörs, eller kan förlita sig på offentliga upphandlare för att kontrollera efterlevnaden från fall till fall. Ett sätt att bidra till att säkerställa klausulens ändamålsenlighet är att i upphandlingsdokumenten hänvisa till de särskilda skyldigheter enligt social- och arbetsmarknadslagstiftningen samt kollektivavtalen som gäller för kontraktet, och att be anbudsgivarna att bekräfta att de fullgör dessa skyldigheter. I detta syfte kan offentliga upphandlare begära bevis på efterlevnad eller självdeklarationer från anbudsgivare. Detta bör sedan förstärkas genom kontraktsvillkor som kräver att de relevanta skyldigheterna fullgörs under genomförandet av kontraktet och åtföljas av ändamålsenliga övervakningsåtgärder (se avsnitten 5.2 och 5.4).

Nationella skyldigheter på det social- och arbetsrättsliga området måste alltid tillämpas i överensstämmelse med EU-lagstiftningen och principerna om öppenhet, icke-diskriminering och likabehandling. Därför bör alla krav som ställs på anbudsgivare på grundval av nationell social- och arbetsmarknadslagstiftning eller kollektivavtal inte leda till direkt eller indirekt diskriminering av anbudsgivare eller arbetstagare från andra medlemsstater.

På samma sätt bör upphandlingskrav som bygger på nationell social- och arbetsmarknadslagstiftning eller på kollektivavtal inte leda till diskriminering av byggentreprenader, varor, tjänster och ekonomiska aktörer i länder som är anslutna till den plurilaterala överenskommelsen om offentlig upphandling (GPA) eller i länder som har ett bilateralt avtal med EU som innehåller ett kapitel om upphandling, i den mån de omfattas av dessa avtal.

Det är till exempel inte möjligt att tillämpa din egen stats arbetsvillkor när ett kontrakt tillhandahålls på distans i en annan medlemsstat, i GPA-länder eller i länder som har ett bilateralt avtal med EU som innehåller ett kapitel om upphandling.

Avsnitt 5.2 innehåller ytterligare information om tillämpningen av social- och arbetsmarknadslagstiftning samt kollektivavtal i offentliga kontrakt.

Använda upphandling i Katalonien (Spanien) för att stärka arbetstagarnas rättigheter i leveranskedjor för elektronik

Upphandlingsmål

Den katalanska sammanslutningen av lokala myndigheter (L'Associació Catalana de Municipis – ACM) representerar över 1 000 lokala organ, eller 95 procent av kommunerna i regionen. En av dess uppgifter är att fungera som central inköpare, och kombinerar därmed behoven hos och tillhandahåller administrativa besparingar för medlemmarna. Under 2018 blev ACM medlem i Electronics Watch, vars sociala klausuler nu läggs till anbudsförfarandena, inklusive ett nytt ramavtal för skrivare där 80 kommuner deltar.

Strategi

Electronics Watch-klausulerna kräver att uppdragstagarna genomför en företagsbesiktning för att ge insyn i leveranskedjan, samarbetar med oberoende övervakare och åtgärdar överträdelser av arbetstagarnas rättigheter och säkerhetsnormer. De är förenliga med direktiv 2014/24/EU om offentlig upphandling och avspeglar FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter samt OECD:s riktlinjer för multinationella företag. Klausulerna innehåller en kod för arbetsnormer som hänvisar till nationell lagstiftning samt till grundläggande ILO-konventioner.

Resultat

Uppdragstagarna reagerade positivt på den ursprungliga begäran om utlämnande av uppgifter. Uppdragstagarna tillhandahöll detaljerad information om leveranskedjan när det gäller specifika produktmodeller och produktionsplatser som används inom ramen för kontraktet. På grundval av befintliga övervakningsresultat för dessa modeller och platser kunde Electronics Watch utarbeta en riskbedömning för ACM. Informationen från en leverantör stärkte en pågående engagemangsprocess i en skrivarefabrik i södra Asien. Med hjälp av lokal expertis kommer en övervakningsplan att genomföras på grundval av uppgifter om produktionsplats för att övervaka arbetstagarnas rättigheter. ACM planerar redan att inkludera avtalsvillkoren från Electronics Watch i ytterligare två ramavtal – för it- och videorapportering av plenum.

Lärdomar

Branschen – både återförsäljare såväl som varumärken och deras leverantörer – måste vidareutveckla insynen i leveranskedjan. För närvarande är det fortfarande svårt för branschen att lämna ut information på komponentnivå, men det är av grundläggande betydelse för att möjliggöra insyn i leveranskedjan som är kopplad till kontraktets föremål i enlighet med vad som krävs i direktiven om offentlig upphandling. Om fler offentliga upphandlare ber om information om produktionsplatser kommer det att bidra till att detta fastställs som standardpraxis inom branschen.

4.6 Uteslutnings- och urvalskriterier

4.6.1 Skäl för uteslutning

I direktiven om offentlig upphandling erkänns att vissa aktörer inte bör ha rätt att vinna offentliga kontrakt på grund av allvarliga kriminella eller oetiska metoder. De erkänner också att dokumenterade överträdelse av företagens sociala ansvar eller dåliga tidigare resultat kan utgöra skäl för uteslutning. Skälen för uteslutning är indelade i två kategorier: obligatoriska (som måste tillämpas i alla anbud) och diskretionära (som offentliga upphandlare kan välja att tillämpa, eller som kan göras obligatoriska enligt nationell lagstiftning). I tabellen nedan visas de obligatoriska och diskretionära uteslutningsskäl som är mest relevanta för socialt ansvarsfull offentlig upphandling – ytterligare skäl anges i direktiven om offentlig upphandling ⁽¹¹⁾.

Tabell 4.3

Uteslutningsgrunder kopplade till socialt ansvarsfull offentlig upphandling

Skäl för obligatorisk uteslutning ⁽¹⁾	Skäl för diskretionär uteslutning ⁽²⁾
Fällande lagakraftvunnen dom för barnarbete eller andra former av människohandel.	Överträdelse av skyldigheter avseende betalning av skatter eller socialförsäkringsavgifter – påvisad på lämpligt sätt.
	Överträdelse av tillämpliga skyldigheter enligt den sociala och miljörelaterade klausulen, dvs. miljö-, social- och arbetsrättsliga skyldigheter enligt EU:s eller nationell lagstiftning, kollektivavtal eller ILO:s grundläggande konventioner
Överträdelse av skyldigheter avseende betalning av skatter eller socialförsäkringsavgifter – påvisad genom ett rättsligt eller administrativt beslut med slutgiltig och bindande verkan.	Allvarliga försummelser i yrkesutövningen som drar tvivel över aktörens redbarhet.
	Betydande eller bestående brister i uppfyllandet av ett väsentligt krav enligt ett tidigare avtal
	Inlämning av grovt felaktiga uppgifter eller oförmåga att lämna in styrkande handlingar

⁽¹⁾ Artikel 57.1 och 57.2 i direktiv 2014/24/EU. Se även artikel 80.1 i direktiv 2014/25/EU och artikel 38.4 och 38.5 för koncessioner som regleras genom direktiv 2014/23/EU.

⁽²⁾ Artikel 57.2 och 57.4 i direktiv 2014/24/EU och artikel 38.7 i direktiv 2014/23/EU. För kontrakt om allmännyttiga tjänster kan tillämpligheten av diskretionära skäl variera beroende på nationella regler (se artikel 80.1 i direktiv 2014/25/EU).

Alla anbudsgivare måste uppmanas att bekräfta att de inte omfattas av något av de obligatoriska uteslutningsskälen eller de diskretionära skäl som gäller för förfarandet. Preliminära bevis på efterlevnad tillhandahålls via det europeiska enhetliga upphandlingsdokumentet eller kan tillhandahållas via en annan form av självdeklaration beroende på det specifika kontraktet i fråga. Du kan dock när som helst begära styrkande handlingar om detta är nödvändigt för att förfarandet ska kunna genomföras korrekt ⁽¹²⁾.

För de obligatoriska uteslutningsgrunderna är den maximala uteslutningsperioden fem år från dagen för den lagakraftvunna domen, såvida inte en längre period har angivits i domen. För de diskretionära skälen är den maximala uteslutningsperioden tre år från den tidpunkt då händelsen i fråga inträffade ⁽¹³⁾. I båda fallen kan anbudsgivarna försöka fastställa sin tillförlitlighet trots att det finns ett eller flera skäl till uteslutning (s.k. self-cleaning). För att göra detta måste de styrka de särskilda åtgärder som vidtagits för att ta itu med och förhindra ytterligare brott och försummelser, såsom betalning av ersättning för skada som orsakats, aktivt samarbete med de utredande myndigheterna och konkreta tekniska, organisatoriska och personalrelaterade åtgärder ⁽¹⁴⁾.

⁽¹¹⁾ Artikel 57 i direktiv 2014/24/EU, artikel 80 i direktiv 2014/25/EU och artikel 38 i direktiv 2014/23/EU.

⁽¹²⁾ Artikel 59.4 i direktiv 2014/24/EU. Det är också möjligt att säga upp ett kontrakt om en uppdragstagare befann sig i en av de obligatoriska uteslutningssituationerna vid tidpunkten för tilldelningen (artikel 73 b i direktiv 2014/24/EU, artikel 90 b i direktiv 2014/25/EU och artikel 44 b i direktiv 2014/23/EU).

⁽¹³⁾ Artikel 57.7 i direktiv 2014/24/EU, som även kan tillämpas på allmännyttiga tjänster (se artikel 80 i direktiv 2014/25/EU); artikel 38.10 i direktiv 2014/23/EU. Kortare uteslutningsperioder kan också anges i den nationella lagstiftningen.

⁽¹⁴⁾ Artikel 57.6 i direktiv 2014/24/EU, artikel 80 i direktiv 2014/25/EU och artikel 38.9 i direktiv 2014/23/EU.

Det är den offentliga upphandlarens sak att utvärdera dessa åtgärder och avgöra om de är tillräckliga för att anbudsgivaren ska kunna delta i förfarandet. Om inte måste anbudsgivaren informeras om skälen till beslutet.

Bekämpning av barnarbete i leveranskedjor – franska och nederländska lagar

Det är obligatoriskt att utesluta företag som dömts för brott rörande barnarbete eller människohandel från upphandlingsförfaranden. Eftersom sådana överträdelser ofta sker inom komplexa leveranskedjor kan det vara svårt att få tillförlitlig information om dem. Både Frankrike och Nederländerna har antagit lagar om företagsbesiktning som ålägger företagen att avgöra om det finns risker för barnarbete i deras leveranskedjor, att vidta åtgärder mot dem och att offentligt rapportera om dessa åtgärder.

När sådana lagar är tillämpliga på anbudsgivare för ett kontrakt kan underlåtenhet att fullgöra skyldigheten rörande företagsbesiktning leda till uteslutning enligt artikel 57.4 a i direktiv 2014/24/EU (överträdelse av tillämpliga skyldigheter enligt den sociala och miljörelaterade klausulen). Detta skulle inte vara fallet om lagen om företagsbesiktning inte är tillämplig på en anbudsgivare, till exempel på grund av den ort där dennes huvudkontor är beläget eller antalet anställda.

4.6.2 Urvalskriterier ⁽¹¹⁵⁾

Medan uteslutningskriterierna är inriktade på negativa faktorer som kan hindra dig från att tilldela ett kontrakt till en anbudsgivare, kan urvalskriterierna hjälpa dig att identifiera de som är bäst lämpade för att tillhandahålla de sociala aspekterna av ditt kontrakt. Att fastställa lämpliga urvalskriterier på grundval av ekonomisk och finansiell ställning, tekniska och mänskliga resurser samt erfarenhet kan bidra till att åstadkomma en socialt ansvarsfull offentlig upphandling, samtidigt som du ser till att ett stort antal organisationer kan lämna in anbud för ditt kontrakt.

Några exempel på urvalskriterier som kan bidra till socialt ansvarsfull offentlig upphandling är

- krav rörande finansiell ställning (t.ex. omsättning, lönsamhet) som är begränsade till vad som är nödvändigt för att säkerställa att anbudsgivaren kan fullgöra kontraktet och som inte begränsar deltagandet av organisationer inom den sociala ekonomin, sociala företag, icke-vinstdrivande organisationer och samhällsorganisationer,
- kriterier som kräver påvisbar särskild erfarenhet och sakkunskap hos organisationer och/eller deras arbetsgrupper när det gäller att hantera sociala frågor som är relevanta för ditt kontrakt, t.ex. tillgänglighet, jämställdhet och icke-diskriminering,
- teknisk kapacitet att övervaka arbetsvillkoren längs försörjningskedjan ⁽¹¹⁶⁾, inbegripet förvaltningssystem och partnerskap med andra organisationer, och/eller
- bevis för att tidigare kontrakt med liknande sociala krav har fullgjorts, t.ex. rekrytering och möjligheter till kompetenshöjning av lärlingar eller arbetstagare med sämre förutsättningar.

Kopplingen mellan kontraktsföremål och proportionalitet i urvalskriterierna

Alla urvalskriterier måste ha koppling till kontraktsföremålet och vara proportionerliga i förhållande till det. Detta innebär att du inte bör använda en allmän strategi för att fastställa urvalskriterierna, utan kontrollera att de är lämpliga för att uppnå dina mål (inklusive målen för socialt ansvarsfull offentlig upphandling) och inte går utöver vad som krävs.

Om du till exempel begär bevis på åtgärder för hantering av leveranskedjan kan du inte kräva att dessa ska gå utöver omfattningen av vad du köper (t.ex. att inkludera företagets hela verksamhet). Du bör också undvika att ställa krav på tidigare erfarenheter som antingen är alltför omfattande eller alltför restriktiva – kom ihåg att vissa anbudsgivare kan ha relevant erfarenhet som erhållits inom andra sektorer eller verksamhetsområden. Denna strategi för urvalskriterier bidrar också till att säkerställa att organisationer inom den sociala ekonomin, sociala företag och icke-vinstdrivande företag kan konkurrera om ditt kontrakt.

⁽¹¹⁵⁾ Artikel 58 i direktiv 2014/24/EU, artikel 80 i direktiv 2014/25/EU, samt artikel 38.1 och 38.2 i direktiv 2014/23/EU.

⁽¹¹⁶⁾ Enligt vad som anges i bilaga XII, del II, led d i direktiv 2014/24/EU.

Bevis avseende urvalskriterierna kommer i första hand från det europeiska enhetliga upphandlingsdokumentet eller kan i vissa fall komma från en annan typ av självdeklaration. Precis som med uteslutningskriterierna är det möjligt att när som helst under förfarandets gång begära in styrkande handlingar. Till skillnad från uteslutningskriterierna bör urvalskriterierna vara specifika för varje kontrakt för att säkerställa deras proportionalitet och koppling till kontraktets föremål.

När det gäller tillgänglighet innehåller standarden EN 17161:2019 om universell design ⁽¹⁷⁾ en strategi för tillgänglighet genom universell utformning av produkter, varor och tjänster som syftar till att utöka antalet användare. Denna standard kan omnämnas i urvalskriterierna som en del av dina krav på teknisk kapacitet, för att avgöra om anbudsgivarna har lämpliga förfaranden på plats för att tillhandahålla tillgängliga produkter och tjänster. Bevis på förenlighet med likvärdiga standarder bör också beaktas i detta fall.

God praxis

- Använd obligatoriska och diskretionära uteslutningskriterier för att säkerställa att anbudsgivarna inte har begått några överträdelse av tillämplig social- eller arbetsrätt eller kollektivavtal.
- Utarbeta urvalskriterier som är specifika för ditt kontrakt och som är inriktade på relevanta sociala aspekter med anknytning till tekniska och mänskliga resurser samt tidigare erfarenhet. Undvik finansiella eller andra kriterier som kan hindra organisationer inom den sociala ekonomin och sociala företag från att delta.
- Överväg i förväg vilken typ av bevis som ska begäras av anbudsgivarna innan kontraktet tilldelas, och hur denna information ska hållas aktuell under fullgörandet av kontraktet.
- När du får bud från en annan EU-medlemsstat kan du söka i eCertis ⁽¹⁸⁾, vilket hjälper dig att förstå vilka bevis den andra parten tillhandahåller.

Tillämpning av ILO-konventionerna vid tjeckiska ministeriers upphandling av textilier

Upphandlingsmål

År 2015 utarbetade det tjeckiska ministeriet för arbetsmarknadsfrågor och sociala frågor (MoLSA) sin egen strategi för socialt ansvarsfull upphandling, som det använder som vägledning för utarbetandet av anbudsförfaranden. Denna strategi användes i ett anbudsförfarande för kläder som skulle delas ut av välgörenhetsorganisationer till människor i behov av hjälp. Detta köp samfinansierades med EU-medel.

Strategi

För att förhindra kränkningar av arbetstagarnas rättigheter och de sociala rättigheterna vid tillverkning av textilier krävde MoLSA att anbudsgivarna skulle ha ett system som garanterar att arbetstagarnas rättigheter enligt ILO:s konventioner (barnarbete, tvångsarbete osv.) inte har kränkts vid tillverkningen av de inköpta varorna. Detta var ett urvalskriterium. I detta skede riktade MoLSA endast in sig på förhållandena i de faktiska textiltillverkningsprocesserna och inte på produktionen av råvaror. Anbudsgivarna kunde visa att detta krav uppfylldes genom medlemskap i stiftelsen Fair Wear eller genom att lämna in en självdeklaration. I det senare fallet var anbudsgivarna tvungna att ange tillverkaren av varje typ av produkt, märket och tillverkningsplatsen. Detta skulle göra att köparen fick viss kontroll över arbetsförhållandena i leveranskedjan.

Resultat

Risken för en överträdelse av arbetsnormer och sociala normer under tillverkningen av textilier minskades genom att man använde sociala krav i urvalskedet för att säkerställa att man fick större insyn i anbudsgivarnas leveranskedjor. Enligt de uppgifter som lämnats av den vinnande anbudsgivaren är en betydande del av produktionen belägen inom EU. Dessutom utförs en del av produktionen av fångar, som under processens gång utvecklar arbetsfärdigheter och referenser som stöder deras återintegrering i samhället när de släpps fria.

⁽¹⁷⁾ Se https://standards.cen.eu/dyn/www/?p=204:110:0:::FSP_PROJECT:62323&cs=13275480BC8D2104048D1E2104EAD11A2

⁽¹⁸⁾ eCertis är ett informationssystem som hjälper dig att identifiera olika certifikat som används vid upphandlingsförfaranden i hela EU. Sökfunktionen stöder alla EU:s språk. Den finns att tillgå här: <https://ec.europa.eu/tools/ecertis/#/search>

Lärdomar

Enkla krav på insyn i leveranskedjan kan leda till oväntade fördelar som går utöver kontraktsskraven. I detta anbudsförfarande fastställdes möjligheten att ge insyn i leveranskedjan som ett villkor för deltagandet. Övervakningen av förhållandena under kontraktets fullgörande utgör fortfarande en utmaning.

Att uppmärksamma mänskliga rättigheter genom upphandling i Stavanger kommun (Norge)**Upphandlingsmål**

Den norska kommunen Stavanger föregår med gott exempel när det gäller att tillämpa etiska kriterier i sin upphandlingsverksamhet – inklusive användningen av riktade urvalskriterier. Sedan 2010 har kommunen krävt att anbudsgivarna ska dokumentera sina leveranskedjor, med inriktning på de kontrakt där de största riskerna förekommer för kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

Strategi

En årlig riskbedömning görs för alla kommande kontrakt. För högriskkontrakt, såsom textilier, IKT-utrustning och medicinsk utrustning, tillämpas omfattande urvalskriterier för etisk handel. Dessa omfattar krav på att leverantörerna ska ha system för spårbarhet i leveranskedjan, en riskbedömningsprocess och en uppförandekod för sina leverantörer. Uppförandekoden måste vara förenlig med Stavangers etiska kontraktsvillkor (som bygger på grundläggande FN-konventioner och ILO-konventioner samt på produktionsplatsens nationella lagstiftning). Leverantörsseminarier hålls för att förbereda marknaden. Under fullgörandet av kontraktet används information från tredjepartssystem såsom det etiska handelsinitiativet, liksom möten med enskilda leverantörer och enkäter.

Resultat

Användningen av etiska kriterier och insatser för att säkerställa att villkoren i de riktade kontrakten följs har långsamt men säkert en inverkan. Den ständiga inriktningen på mänskliga rättigheter, hållbarhet och socialt ansvar vid upphandling anses ha satt upp dessa frågor på leverantörernas dagordningar och även på dagordningen i andra delar av den offentliga och privata sektorn. Genom dialoger med leverantörer och olika nätverk, skrivbordsrevisioner, fabriksinspektioner osv. ökar Stavanger sin interna expertis på området. Kommunen hoppas inom kort vara redo att prova ännu mer ingående metoder, såsom att komplettera urvalskriterierna med nya tilldelningskriterier, för att garantera respekten för mänskliga rättigheter och hållbarheten i upphandlingen. För närvarande är de kriterier som används kopplade till kvalificeringsprocessen. Användningen av tilldelningskriterier är därför det självklara nästa steget.

Lärdomar

Det finns ett behov av effektivare förfaranden för att säkerställa att de etiska kontraktsvillkoren följs. Kommunen deltar därför i en expertkommitté med andra kommuner, statliga organ och universitet i Norge. Stavanger leder en arbetsgrupp som är inriktad på textilindustrin och deltar även i en arbetsgrupp som är inriktad på byggverksamhet och byggnadsmaterial. Dessutom deltar Stavanger i Procura+-intressegruppen för socialt ansvarsfull offentlig upphandling av IKT. Dessa nätverk förser kommunen med relevanta fall och underlag till upphandlingsdokumenten och till efterlevnadsarbetet.

4.7 Tilldelningskriterier

Kontrakt som omfattas av EU:s direktiv om offentlig upphandling tilldelas på grundval av det ekonomiskt mest fördelaktiga anbudet, där offentliga upphandlare kan tillämpa ett brett spektrum av kvalitativa och kostnadsrelaterade kriterier. I direktiven nämns särskilt sociala aspekter som en av de faktorer som kan ingå i tilldelningskriterierna, jämte tillgänglighet, universell design samt handel och handelsvillkor⁽¹¹⁹⁾. Sociala tilldelningskriterier kan sända ett starkt budskap till marknaden om vikten av dessa aspekter av kontraktet. Följande är exempel på sociala tilldelningskriterier:

⁽¹¹⁹⁾ Artikel 67.2 a i direktiv 2014/24/EU, artikel 82.2 a i direktiv 2014/25/EU och artikel 41.2 i direktiv 2014/23/EU. "Handel och handelsvillkor" kan inbegripa överväganden rörande rättvis handel, i enlighet med vad domstolen har angett i mål C-368/10 (se faktarutan).

- En metod för att säkerställa social inkludering i tillhandahållandet av tjänsten. Anbudsgivarna måste lämna in en detaljerad plan för att nå var och en av de målgrupper som anges i anbudsdokumenten.
- Antal och kvalitet på de lärlingsutbildningar/utbildningsmöjligheter som skapas vid fullgörandet av kontraktet. Anbudsgivarna måste redogöra för sin strategi för rekrytering och utbildning, tillhandahålla ett exempel på arbetsbeskrivning för lärlingsutbildningar och beskriva de stödstrukturer som ska inrättas.
- Tredjepartscertifiering för etisk anskaffning av produkter som levereras inom ramen för kontraktet. Poäng tilldelas på grundval av den procentuella andelen produkter med rättvis handel-certifiering eller likvärdig certifiering. Om du inte har någon tredjepartscertifiering, ange orsaken till detta och beskriv eventuella interna åtgärder som vidtagits för att säkerställa en etisk anskaffning av produkterna ⁽¹²⁰⁾.
- Åtgärder som garanterar jämställdhet. Poäng tilldelas på grundval av särskilda åtgärder för att bekämpa diskriminering och stödja jämställdhet (t.ex. utbildning av personal, balans mellan arbete och privatliv, flexibla arbetsscheman osv.).
- Ytterligare tillgänglighetskrav. Poäng tilldelas på grundval av särskilda åtgärder för att öka tillgängligheten utöver kraven i de tekniska specifikationerna ⁽¹²¹⁾.

Kopplingen till kontraktetsföremål och tilldelningskriterier

Tilldelningskriterierna måste avse de särskilda varor, tjänster eller byggtreprenader som köps in. Detta innebär att poäng inte bör tilldelas (eller dras av) enbart på grund av närvaron (eller frånvaron) av en policy för företagets sociala ansvar. En sådan policy kan dock tjäna som bevis på ett specifikt åtagande som gjorts av anbudsgivarna som svar på tilldelningskriterierna.

Om exempelvis ett tilldelningskriterium är inriktat på hur äldre människors välbefinnande ska förbättras inom ramen för ett kontrakt, kan anbudsgivarna delvis förlita sig på en policy som definierar deras strategi för samverkan med tjänsteanvändare och utbildningspersonal. Det skulle dock inte vara lämpligt att tilldela poäng på grundval av den verksamhet som anbudsgivarna bedriver inom ramen för andra kontrakt.

För att använda sociala tilldelningskriterier på ett ändamålsenligt sätt bör du överväga hur du ska formulera dem, deras viktning och hur du ska utvärdera dem.

När det gäller formuleringen av sociala tilldelningskriterier gäller samma krav på öppenhet som för andra tilldelningskriterier. De ska anges i meddelandet om upphandling eller i upphandlingsdokumenten, tillsammans med deras viktning och eventuella underkriterier. De måste vara tillräckligt tydliga så att alla "rimligt informerade och normalt omsorgsfulla" anbudsgivare kan förstå dem ⁽¹²²⁾. De måste säkerställa möjligheten till konkurrens i praktiken och göra det möjligt att kontrollera den information som lämnas av anbudsgivarna ⁽¹²³⁾. Slutligen måste de vara kopplade till kontraktetsföremålet, såsom förklaras i rutan.

När det gäller viktning finns det ingen högsta eller lägsta procentandel poäng som du kan avsätta till sociala tilldelningskriterier. För kontrakt där antingen de sociala riskerna (t.ex. kränkningar av de mänskliga rättigheterna) eller de potentiella sociala fördelarna (t.ex. mätbara förbättringar av välbefinnande för en utsatt grupp eller deltagande av personer med funktionsnedsättning) är stora, kan det vara meningsfullt att ha sociala tilldelningskriterier med hög viktning. Detta beror också på om sociala aspekter tas upp i de tekniska specifikationerna eller någon annanstans i upphandlingen.

Exempel på sociala tilldelningskriterier i kombination med andra kriterier

Exempel 1

Skapa sysselsättningsmöjligheter för arbetstagare med sämre förutsättningar

Urvalskriterier: Anbudsgivarna måste styrka sin förmåga att rekrytera, utbilda och behålla arbetstagare från en eller flera av de definierade grupperna med sämre förutsättningar. Denna erfarenhet kan gälla tidigare kontrakt som utförts inom vilken sektor som helst. Det måste visas att anbudsgivaren och/eller dennes underleverantörer har kapacitet att rekrytera, utbilda och behålla sådana arbetstagare under en period som motsvarar den som omfattas av detta kontrakt.

⁽¹²⁰⁾ Se avsnitt 4.8 för en diskussion om kraven avseende märkningar/tredjepartscertifiering.

⁽¹²¹⁾ Om de tekniska specifikationerna till exempel kräver att webbinnehåll är förenligt med WCAG 2.1-riktlinjernas (Web Content Accessibility Guidelines) överensstämmelsenivå AA kan ytterligare poäng ges till alla erbjudanden som erbjuder överensstämmelsenivå AAA.

⁽¹²²⁾ Mål C-19/00, SIAC Construction Ltd mot County Council of Mayo, punkt 42.

⁽¹²³⁾ Artikel 67.4 i direktiv 2014/24/EU, artikel 82.4 i direktiv 2014/25/EU och artikel 41.2 i direktiv 2014/23/EU.

Tilldelningskriterier: Upp till 15 procent av de tillgängliga poängen kommer att tilldelas anbud på grundval av antalet och kvaliteten på de sysselsättningsmöjligheter som ska göras tillgängliga för arbetstagare med sämre förutsättningar. Dessa poäng kommer att tilldelas på grundval av de särskilda planer som lämnats in för att rekrytera, utbilda och behålla arbetstagare med sämre förutsättningar.

Exempel 2

Livsmedelsprodukter som är certifierade för att de uppfyller rättvisa handelsvillkor

Tilldelningskriterier: Upp till 10 procent av de tillgängliga poängen kommer att tilldelas anbud som innehåller en eller flera produkter som certifierats av Fairtrade International eller en likvärdig märkning. Vid jämförelsen av anbud ska hänsyn tas till värdet och volymen av den eller de produkter som omfattas av denna certifiering och som ska levereras inom ramen för kontraktet. Om anbudsgivarna inte har en certifiering om rättvis handel av skäl som inte kan tillskrivas dem själva, bör en förklaring lämnas i anbudet.

Villkor för fullgörande av kontraktet: Under kontraktperioden ska leverantören arbeta för att införliva ytterligare produkter med certifiering för rättvis handel eller motsvarande i sitt erbjudande. En del av det avtalade priset reserveras på grundval av att detta villkor är uppfyllt, och en betalning som motsvarar den extra grossistkostnaden för att leverera produkter som handlas rättvist görs tillgänglig när dessa produkter väl har införlivats i erbjudandet.

Avslutningsvis avgör utvärderingsstrategin hur ändamålsenliga sociala tilldelningskriterier kan vara. Även om ett socialt tilldelningskriterium inte har särskilt hög viktning kan du fastställa ett tröskelvärde (t.ex. 60 procent av de tillgängliga poängen för det kriteriet) som anbudsgivaren måste uppnå för att kvalificera sig för vidare bedömning ⁽¹²⁴⁾. Det är också viktigt att använda alla tillgängliga poäng för att korrekt särskilja mellan de sociala resultaten för varje bud.

Mål C-368/10, kommissionen mot Konungariket Nederländerna

Detta ärende gällde tilldelning av ett kontrakt för te och kaffe av en nederländsk offentlig upphandlare, som innehöll ett antal kriterier för miljömässigt och socialt ansvar. Domstolen granskade dessa kriterier i detalj och fann att en del av dem saknade den nödvändiga öppenheten (t.ex. att kräva att anbudsgivarna iakttar kriterierna för "hållbara inköp och företagets sociala ansvar" utan att ange ytterligare detaljer).

Den ansåg dock också att märkningar som handlade om faktorer avseende rättvis handel kunde anses vara kopplade till kontraktets föremål. I artikel 43 i direktiv 2014/24/EU och artikel 61 i direktiv 2014/25/EU kodifierades och förtydligades de principer som formulerades i denna dom. Mer information om användningen av märkningar finns i avsnitt 4.8.

Tilldelningskriterierna kan fungera som bäst när de kombineras med andra åtgärder för socialt ansvarsfull offentlig upphandling i urvalskriterier, tekniska specifikationer och villkor för fullgörande av kontraktet, vilket illustreras av nedanstående exempel.

God praxis

- Sociala tilldelningskriterier kan stimulera marknaden till att erbjuda mer socialt ansvarsfulla resultat och bör noggrant formuleras och viktas för att maximera deras inverkan.
- Fundera på hur du kommer att utvärdera och kontrollera de påståenden som anbudsgivarna gör som svar på tilldelningskriterierna – inklusive användning av tredjepartscertifieringar och märkningar där så är lämpligt.
- Kombinera tilldelningskriterierna med tekniska specifikationer, urvalskriterier och klausuler om fullgörande av kontraktet för att åtgärda sociala risker och förbättra de sociala resultaten.

⁽¹²⁴⁾ EU-domstolen godkände detta tillvägagångssätt i mål C-546/16, Montte SL mot Musikene.

Utarbetande av sociala tilldelningskriterier för upphandling av it-maskinvara och it-tjänster i Tyskland

Upphandlingsmål

Dataport köper in it-maskinvara och it-tjänster för offentliga upphandlare i de tyska förbundsländerna Schleswig-Holstein, Hamburg och Bremen samt it-tjänster för skatteförvaltningen i förbundsländerna Mecklenburg-Vorpommern och Niedersachsen. Kontraktet omfattade leverans av it-maskinvara (datorer och bärbara datorer, bildskärmar, tangentbord, datormöss och datorkomponenter) för 60 000 arbetsplatser och it-tjänster för 30 000 arbetsplatser. Syftet var att uteslutande köpa it-maskinvara och it-tjänster som producerats och levererats i enlighet med Internationella arbetsorganisationens standarder.

Strategi

Kontraktet upphandlades 2013. Anbudsgivarna uppmanades att lämna in ett koncept om sociala kriterier, inklusive åtgärder för att säkerställa att deras leverantörer och underleverantörer efterlever de åtta grundläggande ILO-konventionerna. För att ta itu med särskilda sociala frågor inom den globala it-produktionen hänvisade tilldelningskriterierna dessutom till ILO-konventionerna 1, 30, 102, 115, 131, 135, 155, 158, 169 och 170. Poäng tilldelades på grundval av tre aspekter av konceptet:

- Omfattningen av de arbetsnormer och sociala normer som ingår.
- Konceptets rimlighet att uppfylla sociala normer.
- Den kontroll som tillhandahålls.

Eftersom anbudsgivarna erbjöd ett brett urval av alternativ vidtogs två åtgärder för att säkerställa kontrollmekanismens kvalitet. För det första beskrevs i anbudsunderlaget ett möjligt kontrollsystem, ett antal exempel på åtgärder som anbudsgivarna skulle kunna vidta och eventuella frågor som skulle besvaras i en rapport. För det andra gavs konceptets rimlighet (som stod för 50 procent av poängsumman) och den kontroll som erbjöds (40 procent av poängsumman) särskilt hög prioritet i tilldelningskriterierna. Anbudsgivarna var tvungna att gå med på en regelbunden översyn av de åtgärder som presenterades i deras koncept under kontraktstiden. Konceptet och skyldigheterna som angavs i konceptet blev en del av det nya ramavtalet.

Resultat

Alla anbudsgivare presenterade ett koncept om hur de skulle säkerställa rättvisa arbetsvillkor i sin leveranskedja. Syftet var att skapa medvetenhet inom it-sektorn om rättvisa arbetsvillkor i leveranskedjan (inklusive utvinningen av råmaterial). En särskild specialist bedömde de socialt ansvarsfulla upphandlingskoncepten på grundval av den grad till vilken anbudsgivaren kunde visa att dennes förfaranden inkluderade en bred omfattning av ILO-konventionerna ovan och att dennes metod var av den kvalitet som krävdes. Kriterierna i det sociala konceptet hade stor betydelse vid tilldelningen av kontraktet, eftersom de utgjorde 10 procent av de poäng som tilldelades till kvalitet. Den vinnande anbudsgivaren utarbetade en uppförandekod för leverantörer och gick med på att två gånger om året rapportera till en arbetsgrupp om efterlevnaden av ILO-konventionerna.

Lärdomar

Trots en svår marknadssituation och komplexa globala leveranskedjor var anbudsgivarnas reaktion positiv. Hållbarhetskriterierna blir allt viktigare för anbudsgivare vid konkurrensutsatta anbud på grund av produkternas liknande priser och prestanda. Insynen ökar när det gäller arbetsvillkoren längs leveranskedjan, revisioner som utförs på produktionsanläggningarna, upptäckta brister och vidtagna korrigerande åtgärder. Hittills finns det ingen tillgänglig it-enhet som helt och hållet har tillverkats inom ramen för rättvisa handelsvillkor. Dataport riktar in sig på dialogen mellan kunder, tjänsteleverantörer och tillverkare under och efter anbudsförfarandet. Detta kräver ett intensivt engagemang i ämnet.

4.8 Utvärdera anbud och kontrollera åtaganden

Den strategi som används för att utvärdera och kontrollera de åtaganden som görs vid socialt ansvarsfull offentlig upphandling är lika viktig som de kriterier du väljer. Du måste noga fundera över hur du ska bedöma anbudsgivarnas påståenden och hur du ska utvärdera anbudet. I direktiven om offentlig upphandling föreskrivs ingen särskild utvärderingsmetod, även om principerna om öppenhet och likabehandling måste tillämpas. För kontrakt med särskilda

sociala risker eller avsedda sociala förmåner kan det vara meningsfullt att använda en annan metod för utvärdering än för mer "reguljära" kontrakt. Du kan till exempel vilja inkludera arbetsmarknadens parter, användarrepresentanter eller andra experter i utvärderingspanelen (förutsatt att det inte finns några intressekonflikter).

Cork (Irland) tillhandahåller subventionerade bostäder till ett överkomligt pris genom konkurrenspräglad dialog

Upphandlingsmål

För att öka utbudet av subventionerade bostäder till överkomliga priser använde kommunfullmäktige i Cork (Irland) ett konkurrensutsatt dialogförfarande som gav upphov till innovation och utvidgade kommunfullmäktiges alternativ för bostadsområden och utformning.

Strategi

Förfarandet för konkurrenspräglad dialog utgjordes av ett antal olika stadier. För det första ombads byggherren att lämna in projektförslag som bedömdes på grundval av t.ex. läge, tillgång till faciliteter, kollektivtrafik, befintlig sammansättning av innehavstyper och sannolikheten för att få bygglov. Cork använde den konkurrenspräglade dialogen för att förbättra och samproducera lösningar som bäst tillgodoser kommunens behov av subventionerade bostäder. Efter flera rundor av allt mer ingående diskussioner avslutades dialogen och projekten på urvalslistan uppmanades att lämna in anbud för bedömning.

Resultat

Förfarandet för konkurrenspräglad dialog ledde till att elva system för subventionerade bostäder med blandad byggtäthet och typ av innehav upphandlades, vilket gav 215 nya bostäder. Genom att frigöra tidigare exploaterad mark bidrar de nya systemen till stadsförnyelse, och familjer och enskilda på väntelistor för bostäder har fått lämpliga bostäder.

Lärdomar

Även om den kräver större resurser i början av förfarandet bidrog den samarbetsstrategi som stöds av den konkurrenspräglade dialogen till att byggherrarna hålls bättre informerade om kommunens behov, gav större säkerhet om lösningar och undvek tvister, och skapade utrymme för att uppnå bättre valuta för pengarna och en bättre riskfördelning.

Att använda förfaranden som möjliggör mer direkt interaktion med anbudsgivarna när villkoren för att använda dem är uppfyllda ⁽¹²⁵⁾, kan också bidra till att uppnå socialt ansvarsfull offentlig upphandling. Den konkurrenspräglade dialogen gör det till exempel möjligt för dig att träffa anbudsgivare och successivt förfina lösningar, vilket kan förbättra det sociala innehållet i anbuden. För kontrakt som avser tillhandahållande av helt nya produkter eller tjänster kan ett innovationspartnerskap vara lämpligt. Kom ihåg att det krävs tid och resurser för hanteringen av dessa förfaranden, och för att anbudsgivarna ska kunna delta i dem. Detta kan vara väl investerad tid om resultatet blir ett kontrakt som ger mätbara sociala förmåner.

För alla förfaranden där du har inkluderat sociala kriterier måste du fundera på hur du ska kontrollera anbudsgivarnas påståenden. Ett sätt att göra detta är att hänvisa till tredjepartscertifieringar eller -märkningar. Enligt direktiven 2014/24/EU och 2014/25/EU kan man hänvisa till dessa i tekniska specifikationer, tilldelningskriterier och klausuler om fullgörande av kontraktet ⁽¹²⁶⁾. Exempel på tredjepartsmärkningar som tar upp sociala hänsyn är:

- Certifieringarna från Fairtrade International
- TCO Certified
- SA 8000
- Fair for Life
- Organisationen för rättvis världshandel (World Fair Trade Organization)
- WAI WCAG 2.1-riktlinjernas AAA-märkning och/eller märkningar från andra organisationer för personer med funktionsnedsättning
- Dalcos tillgänglighetskrav för standarden UNE 170001-1:2007 om bebyggd miljö.

För att man ska kunna kräva särskilda märkningar i upphandlingsdokumenten måste de uppfylla flera olika villkor som syftar till att säkerställa att de är objektiva och tillgängliga för alla berörda aktörer. Märkningarna ska

⁽¹²⁵⁾ Se avsnitt 3.4.

⁽¹²⁶⁾ Artiklarna 43 och 44 i direktiv 2014/24/EU samt artiklarna 61 och 62 i direktiv 2014/25/EU.

1. endast avse kriterier som är kopplade till kontraktsföremålet,
2. grundas på objektivt verifierbara och icke-diskriminerande kriterier,
3. ha antagits genom ett öppet och transparent förfarande i vilket samtliga berörda intressenter, inklusive statliga organ, konsumenter, arbetsmarknadens parter, tillverkare, distributörer och icke-statliga organisationer, kan delta,
4. vara tillgängliga för alla berörda parter, och
5. ha fastställts av en tredje part över vilken den ekonomiska aktör som ansöker om märkningen inte kan utöva ett avgörande inflytande ⁽¹²⁷⁾.

Om alla märkningskriterier uppfyller dessa krav och du väljer att hänvisa till hela märkningen i din upphandling, bör anbudshandlingarna innehålla en exakt och entydig hänvisning till den (till exempel genom att hänvisa till det relevanta beslut genom vilket märkningen antogs eller tillhörande dokumentation) för att garantera full insyn. Även om du hänvisar till en märkning som uppfyller alla dessa krav måste du ändå överväga märkningar med likvärdiga kriterier. Du bör bedöma likvärdigheten från fall till fall, men i allmänhet kan du betrakta kraven som likvärdiga om de är minst lika ambitiösa som de som anges i anbudsdokumentet. Om anbudsgivarna inte kan få en märkning inom den relevanta tidsfristen av skäl som inte kan tillskrivas dem själva, måste du beakta andra lämpliga former av bevis (dvs. teknisk dokumentation).

För märkningar som inte uppfyller ett eller flera av ovanstående krav kan du hänvisa till enskilda märkningskriterier som är kopplade till kontraktsföremålet, men inte kräva märkningen i sig. Om en märkning förutom vissa krav som är relevanta för ditt kontrakt även innehåller andra som inte är kopplade till kontraktsföremålet, till exempel bestämmelser som rör allmän förvaltningspraxis, kan du endast hänvisa till de särskilda märkningsrelaterade kriterier som har en koppling till kontraktsföremålet och kan inte kräva innehav av märkningen i sig ⁽¹²⁸⁾. Att tydligt ange relevanta märkningskriterier i anbudsdokumentet (till exempel genom att kopiera dem) hjälper potentiella anbudsgivare och underlättar förståelsen av och insynen i anbudsvillkoren.

Rättvist handlade livsmedel till Münchens skolor (Tyskland)

Upphandlingsmål

Under 2017 inledde München ett anbudsförfarande för ett ramavtal om tillhandahållande av måltider till över 300 skolor. München har en lång tradition av att arbeta med socialt ansvarsfull upphandling. Redan 2002 beslutade staden att inte köpa in några produkter vars produktion inbegrep användningen av barnarbete (eller bröt mot Internationella arbetsorganisationens (ILO:s) konvention 182), och staden har sedan dess vidtagit åtgärder för att främja rättvis handel i sin upphandling av textilier och livsmedel.

Strategi

Anbudsförfarandet var indelat i fyra delar och innehöll krav på hur stor andel ekologiska livsmedel som skulle levereras och utbildningskrav för kökspersonal. Dessutom reserverades fem procent av tilldelningskriterierna för ytterligare sociala och miljömässiga aspekter, såsom förekomsten av råvaror som certifierats genom Fairtrade International, World Fairtrade Organisation, eller motsvarande.

Resultat

Tre anbud mottogs för varje del – alla från små och medelstora företag. Totalt tre leverantörer tilldelades kontrakt över de fyra delarna. Dessa kontrakt omfattar sammanlagt över 300 skolor och kommer att betjäna över 490 000 skolbarn.

Lärdomar

Det är viktigt att se till att alla berörda parter (dvs. ledning, anställda, föräldrar, barn osv.) engagerar sig för att främja en känsla av egenansvar, och för att säkerställa projektets framgång och samla in goda idéer.

God praxis

- Fundera på hur du kommer att utvärdera anbudsgivarnas påståenden om socialt ansvarsfull offentlig upphandling genom att låta relevanta experter delta i utvärderingspanelen och begära tredjepartsmärkningar eller tredjepartscertifiering.

⁽¹²⁷⁾ Artikel 43.1 i direktiv 2014/24/EU, artikel 61.1 i direktiv 2014/25/EU.

⁽¹²⁸⁾ Artikel 43.2 i direktiv 2014/24/EU, artikel 61.2 i direktiv 2014/25/EU.

- Om det finns förutsättningar för att inleda förfaranden som möjliggör direkt interaktion med anbudsgivare, såsom konkurrenspräglad dialog, kan dessa förfaranden bidra till att utveckla och förfina ändamålsenliga strategier för sociala mål.
- Granska de kriterier och krav som ligger till grund för varje märkning som du vill hänvisa till i upphandlingsdokumenten, för att säkerställa att de är kopplade till kontrakt föremålet och är objektiva och icke-diskriminerande.
- Du måste godta likvärdiga märkningar eller certifieringar som uppfyller samma kriterier, och om anbudsgivarna, av skäl som inte kan tillskrivas dem själva, inte kan få en märkning eller certifiering inom de relevanta tidsfristerna måste du godta andra lämpliga bevisformer.

4.9 Onormalt låga anbud

I vissa fall ger prissättningen av ett anbud upphov till farhågor att anbudsgivaren inte kommer att kunna uppfylla de sociala kraven, till exempel att säkerställa efterlevnaden av tillämpliga säkerhetsbestämmelser på arbetsplatsen. Sådana situationer behandlas i reglerna om onormalt låga anbud ⁽¹²⁹⁾. Dessa kräver att du undersöker alla anbud som verkar vara onormalt låga och begär en förklaring av anbudsgivaren om dennes prissättning. Några exempel på faktorer som kan tyda på att ett anbud bör undersökas är

- prissättning som inte förefaller täcka de grundläggande kostnaderna för att uppfylla anbudsvillkoren,
- prissättning som är betydligt lägre än den genomsnittliga kostnaden för andra anbud, eller
- prissättning som ligger betydligt under det näst lägsta anbudet.

De förklaringar som lämnas av anbudsgivaren får avse deras särskilda produktions- eller leveransprocesser eller gynnsamma villkor som de har tillgång till – och då bör anbudet inte förkastas om det uppfyller alla rättsliga krav. Anbudsgivaren bör dock också uppmanas att bekräfta att denne följer tillämplig social- och arbetsmarknadslagstiftning samt kollektivavtal i enlighet med den "social- och miljörelaterade klausulen" ⁽¹³⁰⁾. Vid bristande efterlevnad måste anbudet förkastas ⁽¹³¹⁾. Om du konstaterar att ett anbud är onormalt lågt på grund av att anbudsgivaren har erhållit statligt stöd kan anbudet förkastas enbart på denna grund. Du kan endast göra detta efter samråd med anbudsgivaren, om denne inom en lämplig tidsfrist inte kan bevisa att stödet i fråga var förenligt med den inre marknaden ⁽¹³²⁾.

Förekomsten av onormalt låga priser kan också uppstå vid anbudsförfaranden där anbud erhålls från länder utanför EU. Den grundläggande principen om likabehandling gäller här. Anbudsgivare från tredjeländer kan lagligen erbjuda lägre priser, men det är viktigt att kontrollera efterlevnaden av all tillämplig social- och arbetsmarknadslagstiftning (se avsnitten 4.5 och 5.2 för ytterligare information om tillämpningen av social- och arbetsmarknadslagstiftning samt kollektivavtal i offentliga kontrakt). Ytterligare information om utvärdering av anbud från tredjeländer, inklusive möjligheten att erhålla onormalt låga anbud, finns i ett särskilt vägledningsdokument som offentliggjorts av Europeiska kommissionen ⁽¹³³⁾.

Vid undersökningar av onormalt låga anbud måste man vara aktsam. Det är viktigt att en konsekvent och objektiv strategi tillämpas och att anbudsgivarna ges rätt till genmäle. Det är dock upp till den offentliga upphandlaren att avgöra om de förklaringar som lämnats är tillräckliga för att skapa förtroende för anbudet eller om det bör förkastas. Kom ihåg att andra anbudsgivare som respekterar de sociala kraven kan missgynnas om du inte granskar ett onormalt lågt anbud.

⁽¹²⁹⁾ Artikel 69 i direktiv 2014/24/EU, artikel 84 i direktiv 2014/25/EU.

⁽¹³⁰⁾ Artikel 18.2 i direktiv 2014/24/EU, artikel 36.2 i direktiv 2014/25/EU och artikel 30.3 i direktiv 2014/23/EU. För ytterligare information, se avsnitt 4.5.

⁽¹³¹⁾ Artikel 69.3 i direktiv 2014/24/EU, artikel 84.3 i direktiv 2014/25/EU.

⁽¹³²⁾ Artikel 69.4 i direktiv 2014/24/EU, artikel 84.4 i direktiv 2014/25/EU. Mer information om tillämpningen av reglerna om statligt stöd finns på: https://ec.europa.eu/competition/state_aid/overview/index_en.html

⁽¹³³⁾ Europeiska kommissionen (2019), *Vägledning om tillträde för anbudsgivare och varor från tredjeländer till EU:s upphandlingsmarknad*, C(2019) 5494 av den 24 juli 2019, finns att tillgå på https://ec.europa.eu/growth/content/new-guidance-participation-third-country-bidders-eu-procurement-market_en

Analys av onormalt låga anbud i Vallonien

Inom ramen för sin handlingsplan för ansvarsfull upphandling inrättade den vallonska kommissionen för offentlig upphandling en arbetsgrupp för att undersöka frågan om onormalt låga anbud. I arbetsgruppen sammanförs specialister på offentlig upphandling som representerar den regionala förvaltningen, lokala myndigheter, den vallonska byggföretagsfederationen, fackföreningar samt externa revisionsorgan såsom revisionsrätten och finansinspektören.

Efter en analys av den relevanta lagstiftningen och rättspraxisen föreslog arbetsgruppen en metod för undersökning av onormalt låga anbud. Metoden omfattar fem steg:

1. Korrigering av aritmetiska fel.
2. Granskning och kontroll av prissättningen.
3. Begäran av motivering för uppenbart onormalt låg prissättning.
4. Beslutsfattande om prissättningens korrekthet.
5. Tillhandahållande av information till anbudsgivaren.

För att identifiera onormalt låga anbud bör hänsyn tas till information såsom den offentliga upphandlarens egna kostnadsberäkningar, priser som betalas av andra avdelningar eller byråer, statistiska uppgifter från marknaden, kvalitetsskillnader i anbuden och de förklaringar som anbudsgivaren lämnar. För byggentreprenadkontrakt och tjänster som löper risk att utsättas för bedrägeri anges i riktlinjerna en mer specifik metod baserad på avvikelser från ett justerat genomsnittspris för de andra anbuden.

God praxis

- Att upptäcka och utreda onormalt låga anbud är en viktig del av socialt ansvarsfull offentlig upphandling. Kunskap om löner, socialförsäkringsavgifter och andra kostnader inom sektorn kan vara till hjälp.
- Anbudsgivarna måste få möjlighet att förklara alla uppenbart onormalt låga priser – uteslutningen kan inte vara automatisk.
- Om de onormalt låga priserna beror på bristande efterlevnad av tillämplig sociallagstiftning, arbetsrätt eller kollektivavtal är det obligatoriskt att förkasta anbudet.

KAPITEL 5

Att fastställa och genomdriva kontraktsvillkoren

Det är under fullgörandet av ett kontrakt som åtagandena inom ramen för socialt ansvarsfull offentlig upphandling verkligen sätts på prov. Utan lämpliga kontraktsvillkor – och medel för att övervaka och genomdriva dem – är den socialt ansvarsfulla offentliga upphandlingen inte ändamålsenlig. I detta kapitel beskrivs i detalj hur kontrakt kan utformas och fullgöras för att maximera det sociala värdet. Förutom att förklara de relevanta bestämmelserna i direktiven om offentlig upphandling beskrivs en rad olika strategier som tillämpas av offentliga upphandlare i hela Europa.

5.1 Förverkliga åtagandena om socialt ansvarsfull offentlig upphandling

Socialt ansvarsfull offentlig upphandling kräver att särskild uppmärksamhet ägnas åt kontraktsvillkoren eftersom den vanligtvis kräver att parterna agerar på annat sätt än "business as usual". Därför är det viktigt att uppmärksamma anbudsgivarna på de sociala villkor som ingår i kontraktet, liksom den övervakning som kommer att genomföras och följderna av bristande efterlevnad. När det gäller socialt ansvarsfull offentlig upphandling är det sällan lämpligt att använda standardvillkor utan tillägg av särskilda sociala klausuler. Att behandla kontraktsvillkoren som ett tillägg i efterhand kan undergräva uppnåendet av socialt ansvarsfull offentlig upphandling, vilket kräver att kontraktsvillkoren beaktas redan från början av ett planerat förfarande.

Under ett anbudsförfarande kan du inkludera föreslagna kontraktsvillkor i upphandlingsdokumenten. Dessa kan vara i form av ett utkast, där anbudsgivarna uppmanas att yttra sig om eller revidera villkoren. Under alla omständigheter bör kontraktet innehålla relevanta aspekter av det utvalda anbudet, såsom pris och eventuella åtaganden som gjorts som svar på tilldelningskriterierna – inklusive de som är kopplade till socialt ansvarsfull offentlig upphandling. Om de åtaganden som görs i anbudet går utöver de grundläggande villkor som anges i kontraktet måste du anpassa kontraktets bestämmelserna. Om ditt utkast till kontrakt till exempel föreskriver att minst fem lärlingsutbildningar ska skapas under kontraktets första år, och den vinnande anbudsgivaren föreslår att åtta lärlingsutbildningar ska tillhandahållas, bör du infoga det senare antalet i kontraktet.

Till skillnad från tekniska specifikationer, urvalskriterier och tilldelningskriterier utvärderas vanligtvis inte uppfyllandet av kontraktsvillkoren uttryckligen under ett anbudsförfarande. Även om praxis varierar mellan länder och organisationer är det vanligt att anbudsgivarna antingen anger att de godtar kontraktsvillkoren eller anger särskilda reservationer som de eventuellt har, vilka kan bli föremål för förhandling (beroende på förfarandet). Socialt ansvarsfull offentlig upphandling kan återigen kräva ett annat tillvägagångssätt, eftersom du vill vara säker på att anbudsgivarna kan tillhandahålla alla särskilda sociala aspekter av kontraktet, och att dessa villkor också omfattar underleverantörer där så behövs. Om ditt förslag till kontrakt till exempel innehåller ett åtagande att se till att ILO:s grundläggande konventioner respekteras i hela leveranskedjan, behöver du veta att den vinnande anbudsgivaren har infört lämpliga system för att övervaka sina underleverantörer. För att fullt ut kunna utvärdera anbudsgivarnas kapacitet och åtaganden på detta område och för att säkerställa öppenhet och likabehandling bör dessa överväganden återspeglas på ett lämpligt sätt antingen i urvalskriterierna eller tilldelningskriterierna, samt i kontraktsvillkoren. Om anbudsgivaren föreslår en särskild metod för övervakning av sina underleverantörer bör du se till att detta införlivas i kontraktet. Du kan också föreskriva att den klausul som kräver efterlevnad av ILO-konventionerna ska utgöra en del av varje underleverantörsavtal, samtidigt som den huvudsakliga uppdragsgivarens ansvar för att säkerställa efterlevnaden i hela leveranskedjan bibehålls.

Ett sista steg för att förverkliga åtagandena för socialt ansvarsfull offentlig upphandling är att se till att de som är direkt inblandade i fullgörandet av avtalet – på båda sidor – är medvetna om de sociala klausulerna. Inom din organisation förvaltas kontraktet kanske av någon som inte är direkt inblandad i upphandlingen. Det är viktigt att denna person har tillräckligt med tid, information och motivation för att på ett ändamålsenligt sätt övervaka efterlevnaden av de sociala klausulerna. Alternativt kan det vara meningsfullt att inrätta en kommitté bestående av företrädare för din organisation och alla tredjeparter som har ett direkt intresse av att genomdriva de sociala åtagandena, såsom fackföreningar, organisationer för funktionshindrades rättigheter, tillgänglighetsexperter, icke-statliga organisationer eller medborgare/användare. Du kan kräva att uppdragstagaren utser en person med direkt ansvar för att se till att de sociala åtagandena uppfylls och att denna person deltar i kontraktsgranskningsmötena.

God praxis

- Sociala villkor bör tas med i utkastet till kontraktsvillkor och offentliggöras i början av anbudsförandet, och anbudsgivarna bör göras uppmärksamma på dessa villkor.
- Standardavtal är eventuellt inte lämpliga för socialt ansvarsfull offentlig upphandling, och alla villkor bör ses över noggrant för att säkerställa att de inte strider mot anbudskraven.
- Anbudsgivarna kan inom ramen för förfarandet uppmanas att lämna synpunkter på eller revidera utkastet till avtal. Den slutliga versionen bör återspegla alla särskilda åtaganden i det vinnande anbudet.
- Se till att den eller de personer som ansvarar för att förvalta avtalet på båda sidor är medvetna om bestämmelserna om socialt ansvarsfull offentlig upphandling och har möjlighet att se till att de tillämpas.
- Kontrakten och dokumenten bör tillhandahållas i tillgängliga format.

5.2 Villkor för fullgörande av kontraktet

Villkoren för fullgörandet av kontraktet beskriver hur ett kontrakt ska utföras. I direktiven om offentlig upphandling föreskrivs att kontraktsvillkoren kan omfatta ekonomiska, innovationsrelaterade, miljömässiga, sociala eller sysselsättningsrelaterade överväganden⁽¹³⁴⁾. I likhet med urvals- och tilldelningskriterierna finns det ett krav på att dessa villkor ska kopplas till kontraktets föremål och ingå i meddelandet eller upphandlingsdokumenten. Betydelsen av kravet på en koppling till kontraktets föremål förklaras i rutan (till höger). Klausuler om fullgörande av kontrakt måste vara förenliga med EU-lagstiftningen, inbegripet den lagstiftning om den sociala pelaren som nämns i kapitel 1.

⁽¹³⁴⁾ Artikel 70 i direktiv 2014/24/EU, artikel 87 i direktiv 2014/25/EU. Se även skälen 64–66 i direktiv 2014/23/EU.

För att vara ändamålsenliga bör villkoren för fullgörande av kontraktet

- vara tydligt formulerade, utan onödig juridisk jargong,
- vara tillräckligt specifika, med fastställda tidsramar och resultat,
- tilldelas en viss part eller enskild person, och
- åtföljas av lämpliga rättsmedel i händelse av bristande efterlevnad, såsom ekonomiska sanktioner eller korrigerande åtgärder.

Kontraktsvillkor och kravet på koppling till kontraktetsföremålet

Kontraktsvillkoren ska anses vara kopplade till kontraktetsföremålet om de avser de byggtreprenader, varor eller tjänster som ska tillhandahållas inom ramen för det kontraktet i alla avseenden och i alla skeden av deras livscykel, inklusive faktorer som berör

- a) byggtreprenadernas, varornas eller tjänsternas specifika produktions-, tillhandahållande- eller handelsprocess, eller
- b) en specifik process i ett annat skede av deras livscykel,

även då sådana faktorer inte utgör en del av dem (artikel 67.3). Vad detta innebär är att man kan inkludera villkor såsom respekt för mänskliga rättigheter längs leveranskedjan, rättvis handel eller särskilda sociala resultat som kontraktet ska leda till. Du kan inte inkludera allmänna krav på företagets sociala ansvar, såvida de inte utgör rättsliga skyldigheter som gäller för uppdragstagaren. Ett exempel på ett kontraktsvillkor som inte är kopplat till kontraktetsföremålet är ett krav på att ett företag varje år ska donera en viss procentandel av sin vinst till välgörenhet.

I avsnitt 5.6 undersöks vidare den roll som spelas av sanktioner och incitament vid tillhandahållandet av socialt ansvarsfull offentlig upphandling. Exempel på sociala villkor som uppfyller ovanstående kriterier och som är inriktade på olika aspekter av socialt ansvarsfull offentlig upphandling ges i tabell 5.1. Dessa villkor är inte fullständiga i sig – de skulle behöva definitioner samt övervaknings- och verkställighetsklausuler för att vara ändamålsenliga.

Tabell 5.1

Exempel på kontraktsklausuler för socialt ansvarsfull offentlig upphandling

Ämne	Exempel på utkast till kontraktsvillkor ⁽¹⁾
Tillgänglighet (i ett kontrakt om kontorsrelaterad IKT-utrustning)	När uppdragstagaren tillhandahåller den angivna tillgängliga utrustningen ska den ha konfigurerats för användning av personer med funktionsnedsättning. Utbildningstillfällen för användare med funktionsnedsättning ska göras tillgängliga på datum som avtalas med den offentliga upphandlaren, och uppföljningsstöd via en särskild hjälpcentral ska tillhandahållas under hela kontraktets löptid.
Social inkludering (i ett kontrakt om reklam för statliga tjänster)	Uppdragstagaren ansvarar för att nå var och en av de målgrupper som anges i specifikationerna och för att genomföra de särskilda åtgärder som ingår i anbudet för att nå äldre användare, personer som är socialt isolerade och personer utan tillgång till internet. En översyn av åtgärdernas ändamålsenlighet kommer att genomföras efter tre månader, och uppdragstagaren måste genomföra alla korrigerande åtgärder som anges av den offentliga upphandlaren.
Sysselsättning (i ett kontrakt för byggtreprenader)	Uppdragstagaren ansvarar för rekrytering, utbildning och tillhandahållande av sysselsättningsmöjligheter inom ramen för detta kontrakt för minst X [antal som anges i anbudet] personer som ingår i en eller flera av de definierade kategorierna av arbetstagare med sämre förutsättningar. Villkoren för denna anställning anges i en bilaga till kontraktet. Månadsrapporter ska lämnas in i vilka anges antalet anställda med sämre förutsättningar, den utbildning som tillhandahållits, arbetade timmar och löneintäkter.

Ämne	Exempel på utkast till kontraktvillkor ⁽¹⁾
Jämställdhet	Uppdragstagaren ska se till att alla avdelningschefer för den personal som fullgör kontraktet genomgår fullständig utbildning om jämställdhetsaspekterna av rekrytering och anställning, inklusive graviditet och moderskap, klimakteriet, sexuella trakasserier, familjerelaterade ledigheter, såsom föräldraledighet, och balans mellan arbete och privatliv, osv.
Minimilönenivåer	Uppdragstagaren och alla underleverantörer som är verksamma inom den jurisdiktion där kontraktet fullgörs ska efterleva de minimilönenivåer som fastställs i [relevant lag eller kollektivavtal] och ska föra register över alla arbetade timmar och löneutbetalningar. Den offentliga upphandlaren får när som helst begära tillgång till dessa register och bevis på löneutbetalningar.
Mänskliga rättigheter och arbetstagar rättigheter (i ett kontrakt om uniformer)	Uppdragstagaren ska se till att inga brott mot de mänskliga rättigheterna och Internationella arbetsorganisationens åtta kärnkonventioner förekommer vid fullgörandet av detta kontrakt. Namn och verksamhetsställe för alla underleverantörer och underleverantörers underleverantörer enligt detta avtal anges i en bilaga till avtalet, och uppdragstagaren bekräftar att denne har infört ett lämpligt system som granskas av en oberoende tredje part för att säkerställa att korrekt information om arbetsvillkoren för alla personer som deltar i fullgörandet av kontraktet finns att tillgå under kontraktets löptid.
Etisk handel (i ett cateringavtal)	Livsmedels- och dryckesvaror med ett värde som motsvarar minst fem procent av det årliga kontraktspriset kommer att förses med certifiering för rättvis handel eller motsvarande. Som en del av den kvartalsvisa planeringscykeln för menyer ska uppdragstagaren ange vilka produkter för rättvis handel som denne föreslår ska ingå i menyn och deras uppskattade värde. I slutet av varje kontraktår ska värdet på produkter som handlas rättvist ses över och ytterligare certifierade produkter ska inkluderas inför följande kontraktår.

⁽¹⁾ Dessa förslag till kontraktvillkor är endast vägledande och bör anpassas till omständigheterna i fråga.

Fortlöpande efterlevnad av uteslutningsskäl

I avsnitt 4.6 förklaras den roll som vissa obligatoriska och diskretionära uteslutningsskäl (t.ex. för barnarbete/människohandel och efterlevnad av social- och arbetsmarknadslagstiftningen) spelar vid socialt ansvarsfull offentlig upphandling. Fullgörandet av dessa grundläggande skyldigheter bör inte begränsas till en ögonblicksbild som tagits under anbudsförandet.

Kontraktvillkoren bör kräva löpande efterlevnad av alla obligatoriska uteslutningsskäl och av eventuella diskretionära uteslutningsskäl som tillämpades i anbudsförandet, och att uppdragstagaren och underleverantörerna ska vara ansvariga för att regelbundet uppdatera förklaringarna. Som anges i avsnitt 5.6 måste det vara möjligt att säga upp avtalet om nya uppgifter framkommer om efterlevnaden av de obligatoriska uteslutningsskalen.

Villkoren för fullgörande av kontraktet kan ses över under kontraktets löptid, och detta inbegriper möjligheten att öka ambitionsnivån med tiden ⁽¹³⁵⁾. Allt eftersom uppdragstagaren får erfarenhet och självförtroende när det gäller att uppfylla de sociala villkoren bör även dennes förmåga att uppvisa resultat öka. Överväg hur uppdragstagaren bäst ska uppmuntras till att leverera ett ännu större socialt värde – antingen genom att koppla detta till ytterligare betalningar enligt kontraktet ⁽¹³⁶⁾, genom att gå med på att offentliggöra de positiva resultaten eller genom att koppla de sociala resultaten till förnyelse eller förlängning av kontraktet i enlighet med vad som anges i anbudsförandet.

⁽¹³⁵⁾ Alla ändringar av kontrakt efter tilldelningen måste vara förenliga med bestämmelserna om ändring av kontrakt (artikel 72 i direktiv 2014/24/EU, artikel 89 i direktiv 2014/25/EU och artikel 43 i direktiv 2014/23/EU).

⁽¹³⁶⁾ Denna möjlighet bör naturligtvis redan finnas med i de ursprungliga upphandlingsdokumenten. I annat fall måste en liknande kontraktsändring uppfylla villkoren i reglerna om ändring av avtal (se fotnot 144).

God praxis

- Inkludera villkor för fullgörande av kontrakt som är inriktade på sociala och sysselsättningsrelaterade faktorer och som är kopplade till kontraktetsföremålet.
- Utforma kontraktsklausulerna omsorgsfullt för att undvika onödig jargong, specificera tidsfrister och resultat, tilldela ansvar och inkludera lämpliga rättsmedel vid underlåtenhet att fullgöra kontraktet.
- Överväg om ambitionsnivån för sociala åtaganden bör höjas under kontraktets löptid och hur uppdragstagaren ska uppmuntras att öka sina ambitioner.

Regionen Vallonien: Användning av kontraktsklausuler om yrkesmässig integration**Upphandlingsmål**

Regionen Vallonien strävar efter att uppnå 100 procent ansvarsfull offentlig upphandling senast 2020. I detta syfte har den genomfört en rad upphandlingsåtgärder för att främja yrkesmässig integration, undvika social dumpning, stödja små och medelstora företag, förbättra resurseffektiviteten och minska miljöpåverkan.

Strategi

För att stödja den yrkesmässiga integrationen har Vallonien utarbetat sociala standardklausuler som ska infogas i anbudsproceduren och som ålägger företag att stödja utbildningsmöjligheter för arbetslösa när de utför offentliga arbeten. Klausulen har utformats för att vara flexibel, vilket innebär att företaget kan besluta om de ska tillhandahålla praktikplatser direkt i sin egen personalstyrka eller i stället lägga ut särskilda arbeten (t.ex. snickeri, målning, rivning osv.) på entreprenad till sociala företag som har minst 50 procent anställda som klassificeras som personer med funktionsnedsättning eller med sämre förutsättningar (t.ex. långtidsarbetslösa). Resultatet är en partnerskapsstrategi för yrkesmässig integrering mellan offentliga upphandlare, företag, sociala företag och utbildningsorganisationer. Vallonien har också skapat en hjälpcentral som ska bistå offentliga upphandlare med att infoga klausuler i anbudsproceduren och företag att genomföra dem. Flera vägledningsdokument och verktyg finns också att tillgå online.

Resultat

I december 2018 ingick sociala klausuler i 442 kontrakt (med ett totalt värde på nästan 400 miljoner euro). Resultatet är att 410 praktikplatser har inrättats och 70 kontrakt ingåtts med underleverantörer som är sociala företag. Av 129 kontrakt som innehöll sociala klausuler utfördes 78 procent till fullo, 9 procent utfördes delvis och 13 procent utfördes inte alls. Av de praktikplatser som skapades fanns 83 procent i yrken med brist på kompetens (inklusive elteknik, snickeri och byggverksamhet). Efter utbildningen fick 60 procent av innehavarna av långvariga praktikplatser fast eller tidsbegränsad anställning (29 procent respektive 31 procent). Avslutningsvis har 30 underleverantörer som är sociala företag erhållit över 3,5 miljoner euro för tjänster som lagts ut på entreprenad.

Lärdomar

Fem år efter det att de första kontrakten med sociala klausuler offentliggjordes är resultaten positiva: offentlig upphandling har visat sig vara ett bra verktyg för att främja yrkesutbildning och bygga upp partnerskap mellan företag och sociala företag. Ett starkt politiskt engagemang och deltagande av alla berörda intressenter i projektet var nyckeln till framgång. I fortsättningen kommer Vallonien att göra mer för att förenkla förfarandena för att minska den administrativa bördan i samband med genomförandet och övervakningen av de sociala klausulerna.

5.3 Ingå sociala utfallskontrakt

I traditionella kontrakt baseras betalningen på den uppdragstagare som utför en viss verksamhet. Oavsett om verksamheten utgörs av leverans av kontorsmateriel, vägbygge eller tillhandahållande av sociala omsorgstjänster erhåller uppdragstagaren betalning baserat på att den definierade verksamheten utförs. För många typer av offentliga kontrakt är dock den offentliga upphandlaren mer intresserad av resultatet av en verksamhet än verksamheten i sig. Detta kan särskilt gälla kontrakt med en social dimension. Om du till exempel gör en upphandling där tjänsteleverantörer arbetar med före detta förbrytare kan du vara intresserad av att minska andelen återfall. Ett socialt utfallskontrakt skulle kunna fastställa en målnivå för återfall (lägre än referensnivån) och reservera en del av kontraktsbetalningen till ett framgångsrikt uppnående av detta mål.

Olika former av "betalning genom resultat" förekommer i offentliga kontrakt över hela Europa och globalt, och utvecklas som ett svar på behovet av att tjänsterna tillhandahålls på ett mer ändamålsenligt sätt och att man tydligt får valuta för pengarna. De har ibland kritiserats för att ha utsatt tjänsteleverantörerna för överdrivna risker, särskilt när tjänsten tillhandahålls av små företag, välgörenhetsorganisationer eller sociala företag som har begränsad kapacitet att utsätta sig för ekonomiska risker. Av denna anledning har flera modeller av sociala utfallskontrakt som minskar risken för tjänsteleverantören utarbetats. En modell innebär att man betalar en premie till tjänsteleverantören för sociala utfall som överstiger den offentliga upphandlaren grundläggande förväntningar – till exempel när ett högre antal arbetslösa än förväntat sätts i arbete. Dessa typer av kontrakt kräver ett noggrant arbete för att fastställa lämpliga önskade resultat, referensnivå och nivåer för ytterligare betalningar, men kan vara ett bra sätt att ge incitament för att åstadkomma resultat. Framgångsrika sociala utfallskontrakt inbegriper ofta partnerskap med sociala företag och gemensamt utformade tjänster ⁽¹³⁷⁾.

En annan modell är samhällspåverkande obligationer (SIB), även kallade utvecklingspåverkande obligationer (DIB) när de används i ett utvecklingsland. Minst tre parter är involverade i de samhällspåverkande obligationerna: En offentlig upphandlare (ibland kallad "utfallsbetalaren"), en tjänsteleverantör och en privat investerare (risktagare). Den offentliga upphandlaren identifierar ett område som lämpar sig för en samhällspåverkande obligation (exempel på detta är folkhälso-kampanjer, utbildning, aktiva arbetsmarknadsåtgärder) och definierar vilka resultat som önskas uppnås (t.ex. antal anställda personer i utsatta situationer eller med funktionsnedsättning, hälsoreultat, personer som fortsätter sin utbildning). Den privata investeraren tillhandahåller kapitalfinansieringen för att betala tjänsteleverantören och återbetalas av den offentliga upphandlaren endast om de fastställda resultaten uppnås. Tjänsteleverantören tillhandahåller tjänsten och kan få ytterligare betalningar baserat på utfallet. En nyckelfråga för samhällspåverkande obligationer är hur man ska utvärdera resultaten, och detta utförs ibland av en oberoende tredje part. Beroende på kontraktens struktur och processen för valet av tjänsteleverantör omfattas, eller omfattas inte, en samhällspåverkande obligation av direktiven om offentlig upphandling.

Använda samhällspåverkande obligationer för att förbättra läranderesultaten i Lissabon

Upphandlingsmål

År 2015 inrättade Lissabons kommun en samhällspåverkande obligation för en programmeringsutbildning för barn som syftade till att minska antalet barn som går om skolor eller lämnar skolan i förtid. Syftet med programmet var dessutom att ta fram bevis för datorprogrammeringens inverkan på kognitiva färdigheter, inklusive skolresultat och problemlösande förmåga, för att kunna sätta prägel på den offentliga politiken.

Strategi

Den samhällspåverkande obligationen var inriktad på tre offentliga skolor i Lissabon. I varje skola valdes en klass ut till att få två timmars datorprogrammeringsundervisning i veckan under ett år. Dessutom inrättades en kontrollgrupp i varje skola mot vilken barnens prestationer i datorprogrammeringsklassen kunde jämföras genom en jämförelse av de förbättringar som gjorts i portugisiska språket, matematik, logiskt tänkande och problemlösning. För att minska risken av detta pilotprojekt gick Lissabon ihop om en samhällspåverkande obligation med stiftelsen Calouste Gulbenkian, som tillhandahöll finansiering på 120 000 euro i förskott, som skulle återbetalas av staden om och när projektet uppnådde de överenskomna resultaten (som bedömts av en oberoende utvärderare).

⁽¹³⁷⁾ För ytterligare information om ingående av sociala utfallskontrakt och samhällspåverkande obligationer, se <https://golab.bsg.ox.ac.uk/the-basics>

Resultat

I slutet av pilotprojektet konstaterades det att elever som hade deltagit i datorprogrammeringsklasserna hade förbättrat sina matematiska och logiska slutledningsförmågor. Alla överenskomna mått för den samhällspåverkande obligationen uppnåddes dock inte, och som en följd av detta återbetalade Lissabon omkring 25 procent av Calouste Gulbenkian-stiftelsens ursprungliga investering.

Lärdomar

Samhällspåverkande obligationer kan användas för att minska risken vid finansiering av ett innovativt pilotprojekt. Det kan dock ta tid innan resultaten utkristalliserar, och pilotprojekt bör vara tillräckligt långa för att investerarna ska kunna uppnå önskad effekt. I detta fall visade övervakningen att prestationsförmågan förbättrades med tiden, vilket tyder på att de önskade effekterna hade kunnat uppnås med mer tid.

Källor: <http://www.oecd.org/cfe/leed/SIBsExpertSeminar-SummaryReport-FINAL.pdf> och <https://maze-impact.com/report-sib-junior-code-academy/>

Innovativa strategier för upphandling och finansiering av offentliga tjänster utvecklas ständigt, och det är värt att beakta deras fördelar och nackdelar i planeringsskedet. Ovanstående modeller kan bidra till att uppmuntra till sociala resultat, främja ökat samarbete inom och mellan den offentliga sektorn och andra intressenter, inbegripet sociala företag och det civila samhället, och frigöra nya resurser genom privat finansiering. De har dock sina egna kostnader och risker. Att rådfråga andra offentliga upphandlare som har använt dessa modeller kan hjälpa dig att avgöra om de är lämpliga för dina behov.

God praxis

- Fundera på om ditt kontrakt ska omfatta betalningar som är kopplade till de definierade sociala utfallen, och samarbeta med tjänsteleverantörerna för att definiera lämpliga mål, mått och villkor för stödbetalningar.
- Se till att ditt projekt är utformat för att nå alla målgrupper på ett proportionerligt sätt. Undvik situationer där behandling av stödmottagare med jämförelsevis lätt hanterbara sociala problem ekonomiskt skulle kunna överskugga behandlingen av de mest utsatta grupperna.
- Om risken och bristen på kapitalfinansiering begränsar din förmåga att uppnå de sociala utfallen, kan du eventuellt betrakta samhällspåverkande obligationer som ett sätt att få in privata investeringar.
- Väg noga fördelarna mot nackdelarna med dessa strategier och tala om möjligt med andra offentliga upphandlare som har infört liknande modeller innan du genomför dem. Överväg potentiella positiva och negativa resultat, till exempel genom att beakta de potentiellt höga kostnader för insatsvaror som krävs för att ingå sociala utfallskontrakt och samhällspåverkande obligationer samt deras kostnadseffektivitet.

5.4 Övervaka efterlevnaden

Sociala klausuler kan vara utmanande för uppdragstagaren att genomföra, särskilt när de är nya. Du kan förvänta dig att det behövs ytterligare tid och resurser för båda sidor för att förvalta kontraktet, och det är en god idé att upprätthålla en öppen dialog mellan parterna för att bidra till att identifiera och lösa eventuella problem. Ditt kontrakt bör också innehålla mer formella mekanismer för att övervaka efterlevnaden. Den lämpliga formen av övervakning beror på flera faktorer:

- De sociala klausulernas beskaffenhet: avser de till exempel leveranskedjan eller slutanvändarna?
- Båda parternas erfarenhet av att tillämpa dessa klausuler.
- Graden av förtroende och kommunikation mellan parterna.
- Resurser och kapacitet för att i praktiken övervaka fullgörandet, och
- tillgång till lämpliga tredjeparter som kan hjälpa till med övervakningen.

I stort sett finns det fyra former av kontraktsövervakning: kund, uppdragstagare, gemensam eller tredje part. I tabellen nedan sammanfattas huvuddragen i var och en av dessa fyra metoder.

Övervakningstyp	Huvudegenskaper
Kund	Den offentliga upphandlaren ansvarar för att övervaka efterlevnaden av sociala klausuler och kan tillämpa sanktioner vid bristande efterlevnad.
Uppdragstagare	Uppdragstagaren ansvarar för att samla in och rapportera information om sin egen efterlevnad av sociala klausuler (självrapportering).
Gemensam	Uppdragstagaren ansvarar för att samla in och rapportera information, och den offentliga upphandlaren granskar eller verifierar denna information. Alternativt kan uppdragstagaren ansvara för att övervaka vissa aspekter och den offentliga upphandlaren ansvara för andra.
Tredje part	En tredje part, såsom en revisor eller ett certifieringsorgan, ansvarar för att övervaka efterlevnaden av sociala klausuler och lämna in rapporter.

Oavsett vilken modell som valts är det viktigt att kontraktet tilldelar ansvaret för övervakningen, definierar den verksamhet (t.ex. enkäter, möten, inspektioner, rapporter, revisioner) som ska utföras och hur ofta den ska utföras, och anger vilka upptrappings- och medlingsåtgärder som ska tillämpas om problem uppstår. Vid fastställandet av övervakningsmekanismer som kräver att anbudsgivaren rapporterar information ska hänsyn tas till den beskaffenhet, detaljnivå och typ av bevisning som kommer att krävas för att på lämpligt sätt övervaka fullgörandet av kontraktet. Du bör överväga vilken information som verkligen är relevant och står i proportion till kontraktets beskaffenhet och risker samt din organisations förmåga att bedöma och kontrollera den informationen. Att fastställa profilerna för de personer som ska utföra övervakningen genom att begära relevanta intyg som styrker deras sakkunskap är användbart för att till exempel övervaka tillgängligheten hos en tjänst. I avsnitt 5.6 granskas vilka rättsmedel som kan finnas tillgängliga när sociala klausuler överträds. Att föra korrekta register över all övervakningsverksamhet är särskilt viktigt för att stödja användningen av rättsmedel.

God praxis

- Förutse behovet av ytterligare tid och resurser för att övervaka efterlevnaden av sociala klausuler.
- En blandning av informell, öppen kommunikation och mer formell övervakning kan ge mycket bra resultat.
- På grundval av de sociala klausulerna och andra faktorer bör du överväga om kund-, uppdragstagar- eller tredjepartsövervakningen eller den gemensamma övervakningen bäst lämpar sig för ditt kontrakt.
- Tilldela ansvar för övervakningen och ange tydligt de åtgärder för verksamhet, frekvens, upptrappning och medling som kommer att tillämpas i kontraktet.

5.5 Använda underleverantörer

Användning av underleverantörer är en del av många offentliga kontrakt och måste beaktas vid utarbetandet och genomdrivandet av bestämmelserna om socialt ansvarsfull offentlig upphandling. Enligt direktiven om offentlig upphandling kan du kräva att anbudsgivarna i sina anbud anger vilken andel av kontraktet de eventuellt har för avsikt att lägga ut på underleverantörer och vilka underleverantörer som föreslås ⁽¹³⁸⁾. Dessutom kan du kontrollera eller enligt nationell lagstiftning åläggas att kontrollera om det finns skäl att utesluta någon av de kända underleverantörerna ⁽¹³⁹⁾. Om så är fallet kan du behöva kräva att anbudsgivarna ersätter dem.

⁽¹³⁸⁾ Artikel 71.2 i direktiv 2014/24/EU, artikel 88.2 i direktiv 2014/25/EU och artikel 42.2 i direktiv 2014/23/EU.

⁽¹³⁹⁾ Artikel 71.5 i direktiv 2014/24/EU, artikel 88.5 i direktiv 2014/25/EU och artikel 42.3 i direktiv 2014/23/EU.

När kontraktet tilldelas bör du be uppdragstagaren att ange namn, kontaktuppgifter och juridiska ombud för dennes underleverantörer, i den mån de är kända vid den tidpunkten. Om denna information ändras eller om en ny underleverantör utses bör kontraktet kräva att uppdragstagaren meddelar dig. Dessa informationskrav är obligatoriska enligt direktiven om offentlig upphandling för byggtreprenadkontrakt och tjänster som tillhandahålls vid en anläggning under direkt överinseende av en offentlig upphandlare⁽¹⁴⁰⁾. För andra kontrakt, såsom varukontrakt, är de frivilliga⁽¹⁴¹⁾ men rekommenderas starkt för socialt ansvarsfull offentlig upphandling. Utan grundläggande information om underleverantörernas identitet och verksamhetsställe kan det vara mycket svårt att genomdriva sociala klausuler. Dessa informationskrav bör också utvidgas till att omfatta underleverantörers underleverantörer och andra längs leveranskedjan.

Utöver information om underleverantörernas identitet bör ditt kontrakt också säkerställa att de grundläggande sociala skyldigheter som fastställs i direktiven tillämpas på dem. Detta inbegriper de obligatoriska och diskretionära uteslutningsskäl (inbegripet förbud mot barnarbete och människohandel, krav att betala skatt och sociala avgifter, osv.) och skyldigheten att följa tillämplig miljö-, social- och arbetsmarknadslagstiftning vid fullgörandet av kontraktet, i enlighet med vad som anges i den "social- och miljörelaterade klausulen"⁽¹⁴²⁾ (se avsnitt 4.5). Som beskrivs i avsnitt 5.2 bör kontraktsvillkoren kräva fortlöpande efterlevnad av alla obligatoriska uteslutningsskäl och eventuella diskretionära skäl som tillämpas. Du bör kräva att alla underleverantörer lämnar in en efterlevnadsförklaring och att de regelbundet uppdaterar denna.

Ansvarsskyldigheten för överträdelser av den sociala och miljörelaterade klausulen kan vara gemensam (eller gemensam och solidarisk) för uppdragstagaren och underleverantörerna om detta föreskrivs i nationell lagstiftning. I huvudkontraktet kan det också föreskrivas att sociala klausuler ska ingå i alla underleverantörskontrakt, men att den huvudsakliga uppdragstagaren har det övergripande ansvaret för att säkerställa efterlevnaden under hela produktions- eller tillhandahållandeprocessen. Kom ihåg att de "tillämpliga" lagar och kollektivavtal som definieras i den sociala och miljörelaterade klausulen kommer att skilja sig åt beroende på var underleverantören befinner sig. Det är en god idé att ange vilka lagar som gäller på grundval av den information du har om var alla underleverantörer har sina verksamhetsställen.

En aspekt av underleverantörskontrakt som också får ekonomiska och sociala konsekvenser är att den huvudsakliga uppdragstagaren betalar sina underleverantörer i god tid. Förseningar i betalningen av underleverantörer kan utlösa farliga kaskadeffekter som äventyrar motståndskraften i hela leveranskedjan, eftersom betalningsförseningar kommer att föras över från en leverantör till en annan. Du kan bidra till att förhindra dessa effekter och stödja snabb betalning. Du kan till exempel använda kontraktsklausuler för att kräva att den huvudsakliga uppdragstagaren rapporterar sina betalningar som gjorts i tid till underleverantörerna, särskilt om de är små och medelstora företag. Om betalningarna försenas bör den huvudsakliga uppdragstagaren visa att denne har betalat lagstadgade räntor. I direktiv 2014/24/EU och 2014/25/EU föreskrivs också möjligheten att göra direktbetalningar till underleverantören på dennes begäran⁽¹⁴³⁾. Kom ihåg att du måste specificera arrangemangen för detta betalningssätt i upphandlingsdokumenten.

God praxis

- För ett register över alla underleverantörer och underleverantörers underleverantörer som omfattas av ditt kontrakt. Den huvudsakliga uppdragstagaren bör vara ansvarig för att uppdatera detta register när eventuella ändringar sker.
- Kräv att den huvudsakliga uppdragstagaren infogar de grundläggande sociala skyldigheterna i alla underleverantörskontrakt, inklusive de obligatoriska och diskretionära uteslutningsskäl och efterlevnaden av tillämpliga lagar enligt definitionen i den sociala och miljörelaterade klausulen.
- Om en underleverantör bryter mot de sociala skyldigheterna måste den huvudsakliga uppdragstagaren byta ut denne.
- Överväg hur man bäst tillämpar gemensam ansvarsskyldighet, eller gemensam och solidarisk ansvarsskyldighet, på överträdelser av sociala skyldigheter enligt kontraktet, samtidigt som kraven i den nationella lagstiftningen respekteras.

⁽¹⁴⁰⁾ Artikel 71.5 i direktiv 2014/24/EU, artikel 88.5 i direktiv 2014/25/EU och artikel 42.3 i direktiv 2014/23/EU.

⁽¹⁴¹⁾ Om de inte är obligatoriska enligt nationell lagstiftning, i enlighet med artikel 71.5 i direktiv 2014/24/EU och artikel 88.5 i direktiv 2014/25/EU.

⁽¹⁴²⁾ Artikel 18.2 i direktiv 2014/24/EU, artikel 36.2 i direktiv 2014/25/EU och artikel 30.3 i direktiv 2014/23/EU.

⁽¹⁴³⁾ Artikel 71.3 i direktiv 2014/24/EU, artikel 88.3 i direktiv 2014/25/EU.

Offentlig upphandling och mänskliga rättigheter – tillämpning av företagsbesiktning av underleverantörer i Sverige

Upphandlingsmål

Region Stockholm (formellt Stockholms läns landsting) har banat väg för införlivandet av miljökriterier och sociala kriterier i IKT sedan september 2010, då regionen först ingick avtal med Dell om tillhandahållande av stationära och bärbara datorer till sina offentliganställda. I september 2014 undertecknade regionen ett nytt fyraårigt ramavtal för datorer till ett värde av 156 miljoner kronor (17 miljoner euro) med återförsäljaren Atea, som också tillhandahåller Dell-datorer. Dell var underleverantör enligt kontraktet.

Strategi

I november 2013 offentliggjorde den danska icke-statliga organisationen DanWatch en rapport om överträdelser av arbetstagar rättigheter och säkerhet vid fyra elektronikfabriker i Kina som levererar till en rad elektroniska varumärken, däribland Dell. I rapporten presenterades bevis för allvarliga överträdelser av arbetstagar rättigheter och säkerhet, bland annat följande: Alltför lång arbetstid (upp till 74 timmar i veckan). Påtvingad övertid och löner under den lokala lagstadgade minimilönen. Otillräckliga arbetsmiljövillkor. När landstingens nätverk "Socialt ansvarstagande i upphandling" hörde om rapporten i början av 2014 kontaktade de Dell och inledde ett långsiktigt dialogförfarande för att säkerställa att företaget använde sitt fulla inflytande och sin kapacitet för att åtgärda kränkningarna av arbetstagarnas rättigheter och förhindra att de upprepades.

Resultat

För att stärka företagsbesiktningen av Atea och underleverantören Dell för att säkerställa efterlevnaden av regionens arbetsnormer i den leveranskedja som är kopplad till respektive avtal, lade Stockholm till följande fyra efterlevnadsvillkor. Dessa krävde att uppdragstagaren, Atea, förbättrade riskidentifieringen och riskreduceringen, ökade insynen i leveranskedjan, förbättrade kvaliteten på den sociala revisionen, och utarbetade en kort- och långsiktig efterlevnadsplan. De svenska landstingen har på ett betydande sätt bidragit till företagsbesiktningen med avseende på mänskliga rättigheter i globala leveranskedjor och har bidragit till att öka kapaciteten hos både den huvudsakliga uppdragstagaren, en it-återförsäljare, och ett globalt datormärke att hantera sina leveranskedjor på ett ansvarsfullt sätt.

Lärdomar

Rättsligt bindande fullgörandeklausuler är nödvändiga för att hålla uppdragstagarna och underleverantörerna ansvariga för underlätenhet att utföra en ändamålsenlig företagsbesiktning med avseende på mänskliga rättigheter. Klausulernas ändamålsenlighet kan förbättras genom en långsiktig dialog med uppdragstagarna och underleverantörerna och genom samarbete med andra offentliga upphandlare för att öka deras inflytande. Erfarenheterna från Stockholm visar att återförsäljare och distributörer kan tillämpa en ändamålsenlig företagsbesiktning, och offentliga upphandlare bör bygga upp sin interna kapacitet för att kunna hålla uppdragstagarna ansvariga. Öppenhet är ett nödvändigt steg för att förbättra företagsbesiktningen med avseende på mänskliga rättigheter, och offentliga upphandlare bör sträva efter att genomföra oberoende kontroller av efterlevnaden av mänskliga rättigheter och arbetstagares rättigheter, till exempel genom dialog med arbetstagare (som i detta fall underlättas genom en partner som är en icke-statlig organisation).

Källa: Public Procurement and Human Rights Due Diligence to Achieve Respect for Labour Rights Standards in Electronics Factories: A Case Study of the Swedish County Councils and the Dell Computer Corporation.

5.6 Hur man hanterar problem

Oavsett hur väl ett kontrakt hanteras kan man ibland stöta på problem under fullgörandefasen. Om problemen gäller klausuler om socialt ansvarsfull offentlig upphandling bör du ha tillgång till några verktyg för att lösa problemet. De exakta reglerna om kontraktsenliga sanktioner och rättsmedel varierar mellan olika jurisdiktioner, men de grundläggande principer som gäller liknar varandra. Till att börja med, erbjud möjligheten att ta upp frågor med uppdragstagaren och låt denne svara inom en viss tid. Denna period kan variera beroende på hur allvarligt problemet är – en rapport om olaglig arbetskraft som används i ett kontrakt kan till exempel kräva ett svar inom en eller två dagar, medan problem med en onlinedatabas som visar var underleverantörerna befinner sig kan ta längre tid. Även om du inte kan förutse alla möjliga problem i förväg, försök att tänka igenom de viktigaste potentiella scenarierna och utarbeta klausuler i enlighet med detta.

Om ett problem inte kan lösas inom den fastställda perioden måste det lyftas upp – antingen till en högre ledningsnivå, till en styrelse som reglerar kontraktet eller till en objektiv tredje part, t.ex. en medlare. Underlåtenhet att lösa problem på denna nivå kan leda till konkreta sanktioner, såsom ekonomiska sanktioner, förkortning av kontraktstiden eller till och med uppsägning. Enligt direktiven om offentlig upphandling måste offentliga upphandlare kunna säga upp ett offentligt kontrakt om det konstateras att ett av de obligatoriska utslutningsskälerna gäller för uppdragstagaren vid tidpunkten för kontraktstilldelningen⁽¹⁴⁴⁾. Du kanske vill utvidga detta till att omfatta överträdelser av andra sociala klausuler och tillåta tilldelning av kontraktet till en annan kvalificerad anbudsgivare eller att den offentliga upphandlaren "går emellan" och direkt förvaltar underentreprenaderna⁽¹⁴⁵⁾. Sådana klausuler bör inte hindra dig från att få tillgång till andra rättsmedel som kan vara tillgängliga enligt nationell lagstiftning.

God praxis

- Kontrakt bör innehålla flera verktyg och förfaranden för att hantera problem vid genomförandet av sociala klausuler.
- Du bör inkludera en klausul som gör att du kan säga upp kontraktet om uppdragstagaren omfattades av ett av de obligatoriska utslutningsskälerna vid tidpunkten för tilldelningen.

Oslo kommunfullmäktiges förordning mot barnarbete (Norge)

Upphandlingsmål

Oslo kommunfullmäktiges förordning mot barnarbete har använts för ett begränsat antal kontrakt sedan 1996 och utvidgades 2005 till att omfatta alla standardavtal. Policyn utarbetades av Oslos kommunfullmäktige tillsammans med avdelningen för företagsupphandling. Kommunfullmäktige har sedan dess antagit nya riktlinjer och kontraktsklausuler om socialt ansvarsfull offentlig upphandling, särskilt när det gäller mänskliga rättigheter och barnarbete, vilka är kända under namnet Oslomodellen.

Strategi

Leverantörerna måste garantera att alla levererade produkter tillverkas i enlighet med FN:s konvention om barnets rättigheter och ILO:s konvention 138 om minimiålder samt de andra grundläggande ILO-konventionerna.

Resultat

Nationella och lokala myndigheter i producentländerna uppmuntras att spela en aktiv roll i kampen mot barnarbete genom att genomföra kommunfullmäktiges förordning mot barnarbete. En överträdelse av bestämmelserna mot barnarbete som uppdagas under kontraktperioden betraktas som en allvarlig kontraktsöverträdelse som kan leda till att kontraktet sägs upp.

Lärdomar

Enligt tidigare kontraktsklausuler utfärdade kommunförvaltningen en varning om uppsägning av ett kontrakt två gånger. I det första fallet gjordes detta efter en tredjepartsrevision vid en produktionsanläggning för arbetskläder i Kina. I det andra fallet utfärdades varningen efter en tredjepartsrevision vid huvudkontoret hos en tidigare leverantör av medicinsk utrustning i Norge. I båda fallen genomförde leverantörerna dock väldokumenterade korrigerande åtgärder som godkändes av förvaltningen. Ett kontrakt har i sig aldrig behövt sägas upp enbart på grund av en överträdelse av sociala kontraktsklausuler som rör globala leveranskedjor. Trots detta gör de sociala kontraktsklausulerna det möjligt för kommunförvaltningen att säga upp ett avtal på grund av brott mot barnarbete eller annan grundläggande lagstiftning om arbete och mänskliga rättigheter, även om leverantörerna genomför korrigerande åtgärder.

5.7 Dra lärdom inför framtida kontrakt

För att socialt ansvarsfull offentlig upphandling ska kunna röna framgång måste offentliga upphandlare lära sig av sina egna och andras erfarenheter. Detta kan endast göras om resultaten av socialt ansvarsfull offentlig upphandling – även när problem har uppstått – dokumenteras och kommuniceras. I den här handledningen har presenterats många exempel, och vart och ett av dem innehåller lärdomar som dragits av den offentliga upphandlaren. Inom din organisation bör du

⁽¹⁴⁴⁾ Artikel 73 b i direktiv 2014/24/EU, artikel 90 b i direktiv 2014/25/EU och artikel 44 b i direktiv 2014/23/EU.

⁽¹⁴⁵⁾ Tilldelningen av kontraktet till en annan kvalificerad anbudsgivare eller att den offentliga upphandlaren går emellan för att direkt förvalta underleverantörskontrakten utgör avtalsmässiga ändringar som måste respektera villkoren i reglerna om ändring av kontrakt (artikel 72.1 d i direktiv 2014/24/EU, artikel 89.1 d i direktiv 2014/25/EU och artikel 43.1 d i direktiv 2014/23/EU).

överväga hur du ska samla in information om genomförandet av åtgärder som rör socialt ansvarsfull offentlig upphandling och hur denna kan förmedlas till andra. En möjlighet är att anordna evenemang för andra köpare och leverantörer, en annan att delta i nationella eller europeiska nätverk och projekt eller att publicera rapporter eller fallstudier. Du kan också be om återkoppling från användare och användarorganisationer för att få veta mer om hur kontraktet uppfyllde deras behov totalt sett och om de åtgärder som vidtagits för att åtgärda dem var tillräckliga. Förutom att hjälpa andra förmedlar dessa aktiviteter resultaten av dina insatser internt och bidrar till att skapa förståelse för vad som fungerade och vad som inte fungerade. Om så är möjligt bör du aktivt inkludera uppdragstagaren i dessa insatser för att erkänna dennes roll i tillhandahållandet av socialt ansvarsfull offentlig upphandling.

Revision av leverantörer av städtjänster för efterlevnad av sociala kriterier i Katalonien (Spanien)

Upphandlingsmål

År 2018 ingick den katalanska regionala regeringen ett ramavtal på 75 miljoner euro för städtjänster för alla sina byggnader, lokaler och anläggningar. Anbudsförfarandet omfattade sociala och miljömässiga kriterier och klausuler. För att öka tillträdet till anbudsförfarandet för små och medelstora företag och sociala företag delade den katalanska regionala regeringen upp kontraktet i nio delar, med en del reserverad för särskilda sysselsättningscentrum och återintegreringsföretag som också kunde lämna anbud i de andra delarna.

Strategi

Efter en omfattande process för marknadsdialog fastställde den katalanska regionala regeringen en rad sociala kriterier i upphandlingen, däribland arbetsmiljöaspekter, jämställdhetsåtgärder, åtgärder för att förena privatliv och familjeliv med arbete, ett förfarande för utredning av tillbud och begränsningar av farliga ämnen i textilierna i uniformerna. Anbudsgivarna ombads lämna in en övervakningsplan för att säkerställa att de kunde uppfylla hållbarhetskraven.

Resultat

Av de 39 företag som omfattades av ramavtalet granskades efterlevnaden av sociala kriterier hos 16 företag (dvs. alla företag med kontrakt som för närvarande är i kraft). Revisionsgruppen, som består av tekniker från generaldirektoratet för arbetsmarknadsfrågor och arbetskvalitet (ministeriet för sysselsättning, sociala frågor och familjefrågor), analyserade arbetstagarnas synpunkter och åsikter, lönekostnader, anställningsavtal och arbetstidsregistreringar för att kontrollera att kriterierna uppfylldes. Vissa fall av bristande efterlevnad konstaterades, och den katalanska regionala regeringen kunde samarbeta med leverantörerna för att förbättra tjänsternas sociala resultat. Resultaten av denna revision jämfördes med en ny omgång av marknadssamråd användes för att sätta sin prägel på nästa ram, som kommer att löpa mellan januari 2018 och januari 2020.

Lärdomar

Omfattande marknadsundersökningar och föregående marknadssamråd bör prioriteras. Om sociala och miljörelaterade klausuler inkluderas är det nödvändigt att i förväg uppmärksamma uppdragstagarna på detta för att säkerställa att de är genomförbara, och att utarbeta en övervakningsplan med personal och ekonomiska resurser för genomförandet. Dessutom bör lämpliga påföljder för bristande efterlevnad ingå i kontraktet.

Att utvärdera socialt ansvarsfull offentlig upphandling, antingen formellt eller informellt, skapar en referensnivå för framtida kontrakt. Med tiden bör du kunna höja ambitionsnivån och se inspirerande resultat.

God praxis

- Dokumentera resultaten av socialt ansvarsfull offentlig upphandling och använd denna information för att skapa en referensnivå för att successivt öka ambitionsnivåerna inom din organisation.
- Resultaten av socialt ansvarsfull offentlig upphandling kan ge värdefull insikt för andra organisationer, även om du inte uppnådde alla dina mål. Genom att dela med dig av din strategi och dina resultat genom evenemang, fallstudier och sociala medier kan du främja erkännandet, förståelsen och användningen av socialt ansvarsfull offentlig upphandling.

ISSN 1977-1061 (elektronisk utgåva)
ISSN 1725-2504 (pappersutgåva)

Europeiska unionens
publikationsbyrå
L-2985 Luxemburg
LUXEMBURG

SV